

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY VA O‘RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI**

**З.М. БОБУР NOMIDAGI
АНДИЖОН ДАВЛАТ UNIVERSITETI
ТАРИХ FAKULTETI**

ОТАЖОНОВА ГУЛМИРА

**MAVZU:MUSTAQILLIK YILLARIDA O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASINING
MARKAZIY OSIYO DAVLATLARI BILAN O‘ZARO ALOQALARI**

МАГИСТРЛИК ДИССЕРТАЦИЯСИ

Ilmiy rahbar: t.f.n.dots. С.А. ХОШИМОВ

.

АНДИЖОН - 2016 YIL

Mundarija

Kirish.....	3-8
I.BOB. O‘zbekiston Respublikasining tashqi siyosatining asosiy tamoyillari hamda uning jahon xamjamiyatiga qo‘shilishi	
1.1. O‘zbekiston Respublikasining tashqi siyosatining asosiy tamoyillari.....	9-17
I.2. Mustaqil O‘zbekistonning BMTga qabul qilinishi va jahon hamjamiyatidagi o‘ziga xos o‘rni.....	18- 30
II.BOB. Ўзбекистон республикаси ташқи сиёсатида Марказий Осиё ҳамда МДХ давлатлари	
II.1 Ўзбекистон ташқи сиёсатида Марказий Осиё республикалари.....	31-41
II.2. O‘zbekiston va Rossiya munosabatlari taraqqiyotining yangi bosqichi.....	42-57
III.BOB. O‘zbekiston Respublikasining Markaziy Osiyo mamlakatlari bilan ўzaro iqtisodiy hamda madaniy aloqalari.	
III.1.O‘zbekistonning Марказий Осиё давлатлари билан Shanxay Hamkorlik Tashkiloti doirasidagi aloqalari.....	58-69
III.2. O‘zbekistonning Markaziy Osiyo davlatlari bilan qardoshlik munosabatlarining yanada rivojlanishi	70 -85
Xulosa	86 - 88
Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati.....	89-96
Ilovalar	

KIRISH

Mavzuning dolzarbligi. Mustaqillik yillarida xalqimizning o'z o'tmishiga qiziqishi kuchaydi. O'zligimizni anglash, tariximizni o'rganish davlat siyosati darajasiga ko'tarildi. Chunki, xalqimizning madaniy-ma'rifiy an'analari va merosini o'rganishda, milliy g'oyaning shakllanishida tarix fanining ahamiyati beqiyosdir. Prezident belgilab bergan muhim vazifalar va tarixchi olimlar oldiga qo'yilgan masalalar shundan iboratki, asl manbalarga tayangan holda Vatanimiz tarixiga yangicha yondoshib, qadimgi davrdan to bizning zamonimizgacha bo'lgan tarixiy jarayonlarni va voqyealarni o'rganishimiz zarur. Ayniqsa mustaqillik yillari tariximizning eng shonli davridir. Prezidentimiz I.A.Karimov ta'kidlaganlaridek "Mustaqillik yillari o'z o'tmishimizni, o'z madaniyatimizni xolisona bilib olish davridir. Bu jahon hamjamiyati, tarix oldidagi vazifamizni anglab olish davridir"¹.

Tariximizning ana shu o'tgan davrini aniqrog'i чорак асрлик mustaqil taraqqiyotimiz sarhisob qilinar ekan, tashqi siyosat va diplomatik xizmatni shakllantirish borasida amalga oshirilgan keng ko'lamli ishlarni ham alohida qayd qilish lozim.

Ta'kidlash joizki, mustaqillik davrigacha respublika Tashqi ishlar vazirligi apparatida bor yo'g'i 10—15 nafar xodim bo'lib, ular nomigagina vazifasi hisoblangan ishlar, ya'ni protokol majburiyatlari va turli tadbirlar, asosan chet ellik mehmonlarni qabul qilish bilan shug'ullanardi, xolos. O'sha davrda tashqi ishlar vaziri lavozimida ishlagan bir amaldor ayni paytda kommunal sohasini ham boshqarganining o'ziyoq bu masalaga qanday yuzaki qaralganini ko'rsatib turibdi.

Istiqlolning birinchi kunlaridan boshlab o'ta muhim tashqi siyosiy masalani hal qilishga, davlatlararo siyosiy va iqtisodiy munosabatlar sohasida eng maqbul yo'llarni topishga to'g'ri keldi. G'oyat qisqa fursatda bu sohada Tashqi ishlar vazirligi, Tashqi iqtisodiy aloqalar qo'mitasi, keyinchalik esa, Tashqi iqtisodiy aloqalar vazirligi va boshqa qator davlat boshqaruv organlari tuzildi, diplomatik kadrlarni tayyorlash va qayta tayyorlash tizimi yaratildi.

Mamlakatimizning qulay geosiyosiy o'rni, uning birinchi navbatda o'z milliy manfaatlarini inobatga olgan holda olib borayotgan, har tomonlama chuqur

¹ Каримов И.А. Истиқлол ва маънавият. –Т.: Ўзбекистон, 1994, -24б.

o‘ylangan, mustaqil va izchil tashqi siyosati davlatimizning jahon hamjamiyati tomonidan e’tirof etilishi, xalqaro maydonda obro‘-e’tiborining ortib borishini ta’minladi. “Mustaqillik va suverenitet jahon hamjamiyatiga kirib borishimizga, barcha davlatlar bilan teng huquqli va o‘zaro manfaatli munosabatlar o‘rnatishimizga imkoniyat yaratdi”¹.

“O‘zbekiston Respublikasining davlat mustaqilligi asoslari to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Qonunining 13-moddasida e’tirof etilishicha, “O‘zbekiston Respublikasi chet davlatlar bilan diplomatik, konsullik, savdo aloqalari va boshqa aloqalarni o‘rnatadi, ular bilan muxtor vakillarni ayirboshlaydi, xalqaro shartnomalar tuzadi, xalqaro tashkilotlarning a’zosi bo‘lishi mumkin”². Mazkur me’yor O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida ham yanada rivojlantirilib, Konstitutsiyaning 17-moddasi 2-qismida respublika davlatning, xalqning oliy manfaatlari, faravonligi va xavfsizligini ta’minlash maqsadida ittifoqlar tuzish, hamdo‘stliklarga va boshqa davlatlararo tuzilmalarga kirish va ulardan ajralib chiqish mumkinligi nazarda tutiladi³.

Mustaqillikka qadar yurtimizda birorta ham xorijiy davlat elchixonasi yo‘q edi. Hozirgi vaqtda chet ellarda mamlakatimizning 48 ta diplomatik vakolatxonasi bor. O‘zbekistonda esa 86 ta elchixona va savdo vakolatxonasi akkreditatsiya qilingan⁴. Hozirgi kunda O‘zbekiston Birlashgan Millatlar Tashkiloti, Islom Konferensiyasi tashkiloti, yevropada xavfsizlik va hamkorlik tashkiloti, yevroosiyo iqtisodiy hamjamiyati, Shanxay hamkorlik tashkiloti, Mustaqil Davlatlar Hamdo‘stligi kabi nufuzli xalqaro tashkilotlar va qator ixtisoslashgan xalqaro tuzilmalar ishida faol ishtirok etib, mintaqaviy xavfsizlikni ta’minlash, Markaziy Osiyoda yadro qurolidan holi hudud barpo etish, narkotik moddalarning noqonuniy aylanishi bilan bog‘liq, shuningdek, xalqaro hamjamiyat oldida turgan boshqa dolzarb muammolarni hal etish ishiga salmoqli hissa qo‘shmoqda. Қолаверса бугунги кунда мустақил

¹Каримов И.А. Ҳозирги босқичда демократик ислохатларни мувофиқлаштиришнинг муҳим вазифалари. – Т.: Ўзбекистон, 1996. –36.

² Ўзбекистон Республикасининг давлат мустақиллиги асослари тўғрисидаги Ўзбекистон Республикаси қонуни // Инсон ҳуқуқлари. – Т.: Ўзбекистон, - 246 б.

³ Ўзбекистон Республикаси Конституцияси. Т.: Ўзбекистон, 2003. –36.

⁴ Ўзбекистоннинг халқаро алоқалари/<http://www.mfa.uz/Uzbekistan>

Республикаимиз дунёнинг кўплаб давлатлари билан ўзаро иқтисодий ҳамда маданий, савдо-сотиқ ва дипломатик, элчилик алоқалари БНИ тўғри йўлга қўйиб келмоқда. Бундай алоқаларда биринчи навбатда ўзимизнинг ён қўшниларимиз бўлмиш Марказий Осиё давлатлари етакчи ўринни эгаллайди. Ushbu jihatlar mavzuning dolzarbligini belgilaydi.

Tadqiqotning davriy chegarasi 1991-2015 yillarni qamrab oladi, bu davrda O'zbekiston Respublikasining tashqi siyosiy aloqalari shakllanishi, ikki tomonlama va ko'p tomonlama hamkorlik munosabatlarining rivojlanish jarayonlari ro'y berdi. Shuningdek, O'zbekiston ushbu davrda BMT ga a'zo bo'ldi va uning ixtisoslashgan tashkilotlari bilan aloqalarni mustahkamladi. Shuningdek jahonning kўплаб давлатлари қаторида ўзимизнинг ён қўшниларимиз бўлмиш Марказий Осиё давлатлари билан ҳам ўзаро ҳамкорлик алоқалари ўрнатилиб бугунда бу алоқалар янада жонланмоқда.

Mavzuning o'rganilganlik darajasi. O'zbekiston Respublikasining jahon davlatlari bilan siyosiy, iqtisodiy va madaniy aloqalari tarixi xalqaro munosabatlarning muhim tomonlari hisoblanadi. O'zbekistonning xalqaro munosabatlardagi o'ziga xos o'rnini mustaqillik yillarida keng qamrovli o'rganila boshlandi. Ko'plab tarixchi va siyosatchi olimlar ushbu mavzuni mustaqillikning ilk davridan boshlab o'rgana boshladilar. Chunki bu davrga qadar O'zbekiston sobiq Ittifoq tarkibidagi Respublikalardan biri hisoblanib, ular siyosiy, iqtisodiy va madaniy aloqalar sobiq Ittifoqning rahbariyati ko'rsatmalari va buyruqlari asosida boshqarilardi va qattiq nazorat qilinardi.

O'zbekiston Respublikasining jahon davlatlari va xalqaro tashkilotlar bilan siyosiy, iqtisodiy va madaniy aloqalari va bu hamkorlik istiqbollari, shu bilan birgalikda O'zbekiston Respublikasining Марказий Осиё davlatlari bilan ilmiy-texnikaviy va boshqa sohalaridagi hamkorligi xususidagi mavzular A.Qosimov, I.Vaskin, R.Farmonov, K.Jo'raev, A.Mo'minov, X.G'ulomov, A.Xolliiev, Ya.G'afforov, A.Tatiboev, A.Qirg'izboev, S.Safoev, Ch.Ko'charov, E.Nuriddinov, A.Saidov, Q.Usmonov, M.Lafasov, M.Raximov kabi olimlarning asarlarida yoritib

berilgan¹. Бироқ ушбу тадқиқотларда кўпроқ Республикамиз ҳукуматининг хориж давлатлари билан олиб бораётган ўзаро ҳамкорлик алоқалари умумий ҳолда ёритиб ўтилгани боис Маркази Осиё давлатлари билан олиб борилган алоқалар тарихи кенг атрофлича ёритилмайди.

Tadqiqotning maqsadi. Tarixdan ma'lumki hech bir davlat boshqa davlatlar bilan ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy va madaniy hamkorliksiz rivojlana olmaydi va taraqqiyotga erisha olmaydi. Shu nuqtai nazardan O'zbekiston Respublikasining xorijiy davlatlar, xalqaro va regional tashkilotlar жумладан Марказий Осиё давлатлари билан mintaqada barqarorlikni ta'minlash hamda barqaror rivojlanish masalalarida олиб бораётган ўзаро hamkorlikni tadqiq etish.

Tadqiqotning vazifalari:

- O'zbekiston Respublikasining jahon xamjamiyatiga qo'shilishi jarayonlarini tarixiy nuqtai nazardan o'rganish va tahlil qilish;
- Mustaqil O'zbekistoning BMTga qabul qilinishi va jahon hamjamiyatidagi o'ziga xos o'rnini o'rganish;
- O'zbekistonning Марказий Осиё давлатлари, МДХ давлатлари билан бугунда олиб бораётган ҳамкорлик munosabatlari taraqqiyotining yangi bosqichini qiyosiy tahlil qilish;
- O'zbekiston Respublikasining Markaziy Osiyo mamlakatlari bilan aloqalari va tutgan o'rnini o'rganish;
- O'zbekiston Shanxay Hamkorlik Tashkiloti доирасида Марказий Осиё давлатлари билан олиб бораётган ҳамкорлик алоқаларини tahlil qilish;

¹ Касымов А., Васкын И. Основные направления внешней политики Республики Узбекистан. -Т.: Ўзбекистон, 1994.-112 с.; Р.Фармонов. Ўзбекистон Республикаси сиёсий тизимининг шаклланиши ва Ғарб тажрибаси. -Т.: ТДПУ, 2004. – 292 б.; Р.Фармонов, К.Жўраев. Халқаро муносабатлар тарихи. –Т.: ЖИДУ, 2011. – 200 б.; Мўминов А. Ўзбекистон ва ЮНЕСКОнинг халқаро-ҳуқуқий муносабатлари. –Т., 2003.- 210 б.; Гуломов Х., Холлиев А. Международные связи Республики Узбекистан с Великобританией и США. -Т., 2002.-118 с.; Гуломов Х., Татибоев А. Центральная Азия и мировая история. -Т., 2004- 22 с.; Гаффоров Я., Холлиев А. Ўзбекистон ва жаҳон ҳамжамияти. -Т.: 2003.-156 б.; Қирғизбоев А. Ўзбекистон Республикасининг Осиё мамлакатлари билан халқаро ҳамкорлиги. -Т.:Фан, 2004.-280 б.; Сафоев С. Марказий Осиё геополитикаси. -Т.: 2005; Кўчаров Ч.Ш. Марказий Осиёнинг минтақавий интеграцион жараёни муаммолари. -Т.: Фан, 2005.- 153 с.; Нуриддинов Э.З. Международное сотрудничество Республики Узбекистан со странами Европы. -Т.: Чулпон, 2002.-216 с.; Саидов А.Х. Межпарламентские организации мира. -М.: Международные отношения, 2004.-351 с.; Усмонов Қ. Ўзбекистоннинг жаҳон ҳамжамиятига интеграциялашуви. -Т.: Молия. 2003.; Лафасов М. Ўзбекистон Республикасининг халқаро алоқалари. -Т., 1995; Рахимов М.А. Международное сотрудничество Узбекистана в контексте обеспечения стабильности и устойчивого развития в Центральной Азии. -Т., 2011.-234 с.

- O'zbekistonning Markaziy Osiyo davlatlari bilan qardoshlik munosabatlarining yanada rivojlanishi yo'lidagi muammolarni yoritish.

Tadqiqotning nazariy-metodologik asosi. O'zbekiston Prezidenti I.A.Karimov asarlarida bayon etilgan yangicha fikr-mulohazalar, ma'ruza va nutqlarida bildirilgan xulosalar, shuningdek, mamlakatimiz yetakchi olimlarining, tarixchi va siyosatshunoslarning mazkur mavzu bo'yicha yozgan ilmiy qarashlari tadqiqotning nazariy asosini tashkil qiladi. Tadqiqotning metodologik asosini ob'ektiv tahlil, umuminsoniy va milliy uyg'unlik tamoyillari, tizimli yondashuv, tarixiylik va mantiqiylik metodlari tashkil qiladi.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi shundan iboratki:

- O'zbekiston Respublikasi tashqi siyosatining asosiy tamoyillari, rivojlanish bosqichlari yoritib berildi;
- O'zbekiston Respublikasining jahon hamjamiyatiga qo'shilish jarayonlari, BMT qabul qilinishi, jahon hamjamiyatidagi o'ziga xos o'rni tahlil qilindi;
- O'zbekistonning Markaziy Osiyo davlatlari, MDX ga a'zo davlatlar bilan davlatlararo u'zaro hamkorlik munosabatlari taraqqiyotining yangi bosqichda rivojlanishi bayon qilindi;
- O'zbekistonning Shanxay hamkorlik tashkilotidagi ishtiroki hamda ushbu tashkilot doirasida Markaziy Osiyoda tinchlikni saqlash yo'lidagi O'zbekiston ilgari surgan takliflarni tahlil qilindi;
- O'zbekistonning Markaziy Osiyo davlatlari bilan qardoshlik munosabatlarini tarixiy nuqtai nazardan tahlil etish orqali Markaziy Osiyo mintaqa davlatlari ichki o'zaro hamkorligi muammolari yangicha yondashuvlar asosida o'rganildi.

Tadqiqotning nazariy va amaliy ahamiyati. Bitiruv malakaviy ishida bayon etilgan mulohazalar, nazariy xulosalar va amaliy takliflar xalqaro munosabatlarda O'zbekistonning o'rnini aniqlash, uning ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy hayotda tutgan mavqeyini o'rganish uchun asos qilib olish mumkin. Tadqiqot natijalari o'quv yurtlarida mavzuga oid ma'ruzalarni o'qitishda ma'lumot sifatida foydalanish mumkin.

Bitiruv malakaviy ishining tuzilishi: kirish, 3 bob, 6 paragraf, xulosa va

foydalanilgan adabiyotlar ro'yxatidan iborat.

I.BOB. O'zbekiston Respublikasining tashqi siyosatining asosiy tamoyillari hamda uning jahon xamjamiyatiga qo'shilishi

1.1. O'zbekiston Respublikasining tashqi siyosatining asosiy tamoyillari

Xalqimiz mustaqillik deb atalmish ezgu va muqaddas orzuning ruyobga chiqishi uchun asrlar mobaynida intilib, kurashib keldi.

1991 yil 31 avgustdan boshlab xalqimiz taqdirida keskin burilish yasagan, butunlay yangi taraqqiyot davrini boshlab bergan istiqlol davri tarixi boshlandi.

130 yillik Rossiya mustamlakasiga mahkum etilgan davrning ilgarigi zamonlardan farqi shuki, shu vaqtda ayniqsa, sho`rolar hukmronligi yillarida xalqimiz tashqi dunyodan butunlay uzib quyildi(Karimov I.A. Tarixiy xotirasiz kelajak yo`q.-Toshkent: Sharq,1998.-B.19).

Garchi katta mamlakatning asosiy qonuni hisoblangan «SSSR Konstitusiyasi» da O`zbekiston boshqa o`n to`rtta «qardosh va jondosh» milliy respublikalar singari «teng huquqli», «mustaqil», «suveren» davlat sifatida ta`rifu-tavsif etilsa-da, amalda ko`zga ko`rinmas, ming va million xil ustalik bilan «to`qilgan», to`rlar bilan qo`l-oyog`i bandi etilib quyilgan edi.

Mustabid sovet tuzumi davrida O`zbekiston tashqi iqtisodiy aloqalarni asosan socialistik mamlakatlar bilan, sobiq markazning yo`l-yo`riqlari bilan amalga oshirar, respublikaning o`zi tashqi bozorga mustaqil ravishda chiqish huquqiga ega emas edi.

Respublikaga olib kelinadigan mahsulotlar, respublikadan chiqariladigan mahsulot hajmiga nisbatan ancha ortiq edi. 1990 yil respublikaga 14661,8 mln. so`mlik mahsulot olib kelingan bo`lsa, chetga chiqarilgan mahsulot hajmi 9351,5 mln. so`mga teng bo`lgan.

XXI asr bo`sag`asida O`zbekiston davlat mustaqilligini qo`lga kiritib jahon hamjamiyatga kirish, integrasiyalashish tomon uz tutdi.

Jahon amaliyotidan ma`lumki, har bir mustaqil davlat, ayniqsa mustaqil taraqqiyot yo`liga kirgan mamlakatlar, hech qachon o`z qobig`iga o`ralib rivojlanmagan. Aksincha, mustaqil rivojlanish yo`lini tanlashi bilanoq jahon hamjamiyatga qo`shilish orqali o`z taqdirini belgilagan (Usmonov Q. va boshqalar. O`zbekiston qaramlik va mustaqillik yillarida.-Toshkent: O`qituvchi, 1996.-B.92).

O`zbekistonning jahon hamjamiyatga qo`shilish davri g`oyat bir murakkab va qaltis davrga to`g`ri keldi. Sobiq ittifoq tarqalib ketgach dunyo asosan ikki qutbli (SSSR va AQSh) bo`lgan bo`lsa, endi ko`p qutbli bo`lib qolgan edi. XX asr o`z g`avg`olari, to`palonlarini, qirg`inlarini biz yashayotgan XXI asrga meros qilib qoldirib xayr ma`zur qilayotgan bir davrga to`g`ri keldi.

O`zbekiston geosiyosiy jihatdan qulaylik tug`diruvchi imkoniyatlar bilan birga, bu borada kiyinchiliklar tug`diruvchi bir qancha omillar ham mavjud edi. Garchi, tashqi siyosat sohasidagi an`analarimizning ildizlari uzoq moziyga borib taqalsada, mustamlaka davridagi yo`qotishlar natijasida, dastlabki paytlarda respublikamiz tashqi siyosat uritish tajribasiga ham, jahon diplomatiyasini biladigan kadrlarga ham ega emas edi.

Tashqi siyosiy diplomatik, iqtisodiy va madaniy aloqalarni o`zi mustaqil boshlashga to`g`ri kelsada, respublika rahbariyati bu boradagi muammolarni echishga dadil kirishdi, uqorida ta`kidlab o`tilgan kiyinchiliklarni engib o`tib, qisqa davr mobaynida o`z o`rni va mavqeiga ega bo`ldi.

Prezident I.Karimov o`zining «O`zbekistonning o`z istiqlol va taraqqiyot yo`li» va boshqa asarlarida mustaqil tashqi siyosat uritish qoidalarini nazariy va amaliy jihatdan asoslab berdi. 1991 yil 31 avgustda Oliy Kengash VI sessiyasida qabul

qilingan «Mustaqillik haqidagi Bayonot»da O'zbekistonning tashqi siyosatdagi yo'li aniq qilib belgilangan edi. Jumladan, unda: «Xalqaro hamjamiyatning to'la huquqli a'zosi bo'lgan O'zbekiston Respublikasi Xalqaro munosabatlarda mustaqil davlat, xalqaro huquq sub'ekti sifatida qatnashadi, uning maqsadlari mustahkam tinchlik, qurolsizlanish, o'z hududini qurol-yarog'lardan xoli qilish, yadroviy qurolni va boshqa ommaviy qirg'in qurollarini yo'qotish, suveren davlatlar o'rtasidagi nizo va ziddiyatlarni hal etishda kuch ishlatish va tazyiqqa yo'l qo'ymaslikdan iborat».

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 17-moddasida mamlakatimiz tashqi siyosat qoidolari qonunlashtirildi va u jahondagi ko'plab mamlakatlar bilan hamkorlik jarayonlari ortga qaytmasligining huquqiy kafoloti bo'lib xizmat qilmoqda. O'zbekistonni xalqaro huquq sub'ekti sifatida belgilaydigan, respublikaning tashqi siyosiy va tashqi iqtisodiy aloqalarini tartibga soladigan qonunlar qabul qilindi.

«O'zbekiston Respublikasi tashqi siyosiy faoliyatining asosiy prinsiplari tug'risida»gi, «Chet el investisiyalari», «Xorijiy investorlar faoliyatining kafolotlari to'g'risida»gi, «Tashqi iqtisodiy faoliyat to'g'risida» va boshqa qonunlar hamda normativ hujjatlar ana shular jumlasidandir. Bular faol va keng ko'lamli hamkorlik uchun mustahkam huquqiy kafolot yaratib beradi.

Xalqaro huquq normalarining ichki qonunlardan ustunligi respublika qonunchilik faoliyatida o'z ifodasini topmoqda. Birinchidan, respublika qonunlari xalqaro huquq normalariga doimo muvofiqlashtirilmoqda va yaqinlashtirilmoqda.

Ikkinchidan, mamlakatimiz xalqaro normalarning bajarilishini kafolotlaydigan hamma majburiyatlarni o'z zimmasiga oldi.

Tashqi aloqalarni ta'minlaydigan vazirliklar va muassasalar tashkil etildi: Tashqi ishlar vazirligi, Tashqi iqtisodiy aloqalar vazirligi, Tashqi iqtisodiy faoliyat milliy banki. 1992 yilda Toshkentda «Jahon iqtisodi va diplomatiya universiteti» ochildi.

I.Karimov o'zining asarlari, ma'ruza va nutqlarida mamlakatimiz tashqi siyosiy va tashqi iqtisodiy aloqalarining asosiy tamoyillarini nazariy amaliy jihatdan puxta asoslab berdi. Tashqi siyosiy va tashqi iqtisodiy yo'lni belgilashda jahon tajribasidan foydalanildi, mamlakatimiz, xalqimiz xususiyatlari va manfaatlari hisobga olindi. Tashqi siyosatga tinchlik, barqarorlik, hamkorlik yo'li asos qilib olindi.

O'zbekiston Respublikasi tashqi siyosatining asosiy qoidolari quyidagilardan iborat:

- Mafkuraviy qarashlardan qat'iy nazar hamkorlik uchun ochiqlik, umuminsoniy qadriyatlarga, tinchlik va xavfsizlikni saqlashga sodiqlik;
- Davlatlarning suveren tengligi va chegaralar dahlsizligini hurmat qilish;
- boshqa davlatlarning ichki ishlariga aralashmaslik;
- Nizolarni tinch yo'l bilan hal etish;
- Kuch ishlatmaslik va kuch bilan tahdid qilmaslik;
- Inson huquqlari va erkinliklarini hurmatlash;
- Ichki milliy qonunlar va huquqiy normalardan xalqaro huquqning umum e'tirof etilgan qoidolari va normalarining ustivorligi;

- Davlatning, xalqning oliy manfaatlari, farovonligi va xavfsizligini ta'minlash maqsadida ittifoqlar tuzish, hamdo'stliklarga kirish va ulardan ajralib chiqish;
- Tajavuzkor harbiy bloklar va uushmalarga kirmaslik;
- Davlatlararo aloqalarda teng huquqlilik va o'zaro manfaatdorlik, davlat milliy manfaatlarining ustunligi;
- Tashqi aloqalarni ham ikki tomonlama, ham ko'p tomonlama kelishuvlar asosida rivojlantirish, bir davlat bilan yaqinlashish hisobiga boshqasidan uzoqlashmaslik.

Mamlakatimizning jahon xalqlari tinchligi va xavfsizligiga mos bo'lib to'tgan tinchliksevar tashqi siyosati, uni jahonda mustaqil davlat sifatida tezda tan olinishini ta'minladi.

O'zbekistonni dunyodagi 180 dan ortiq barcha nufuzli davlatlar tan oldi, ularning 120 tasi bilan diplomatik siyosiy, iqtisodiy, ilmiy- texnikaviy va madaniy aloqalar o'rnatildi. Toshkentda 40 ga yaqin mamlakatning elchixonasi ochildi. O'zbekistonda 88 ta xorijiy vakolatxona, 24 ta hukumatlararo va 13 ta hukumatga qarashli bo'lmagan tashkilotlar faoliyat ko'rsatmoqda. Jahonning 20 dan ortiq mamlakatida O'zbekistonning elchixonalari, 9 ta mamlakatda konsulxonalari faoliyat ko'rsatmoqda.

2. Mustaqil davlat xalqaro tashkilotlarda qanchalik keng qatnashsa, u xalqaro hamjamiyatga shu darajada keng kirib boradi, jahonda tinchlik, osoyishtalik, o'zaro hamkorlik uchun kurashda tegishli darajada faol qatnasha oladi, imkoniyat taraqqiyotiga qo'shayotgan o'z ulushini yanada oshirib boradi, jahonning ilg'or davlatlari bilan tobora yaqinlashdi, ularning fan-texnika va texnologiya sohasidagi yangiliklarini saraliroq qabul kilib oladi. Shu nuqtai-nazardan mustaqil O'zbekistonning xalqaro tashkilotlar bilan aloqalarini yil sayin kengaytirishi juda katta ahamiyatga egadir.

Xalqaro tashkilotlarda faol qatnashish -mustaqil O'zbekistonni jahon miqyosida tanitishning, uning xalqaro mavqeining oshirishning muhim va samarali yo'lidir. Hozirgi kunda jahonda 350 dan ortiq hukumatlararo tashkilotlar mavjud.

O'zbekiston, o'z mustaqilligini e'lon qilgandan so'ng, 50 dan ortiq jahonning eng nufuzli tashkilotlariga a'zo bo'ldi. Bu - BMT, UNESCO, Ovrupada Xavfsizlik va Hamkorlik tashkiloti, Xalqaro valuta jamg'armasi, Xalqaro moliya korporasiyasi, Xalqaro mehnat tashkiloti, jahon sog'liqni saqlash tashkiloti va boshqa xalqaro-mintaqaviy tashkilotlar hamda assouasiyalardir.

1992 yil 29 yanvarda BMT xavfsizlik kengashi o'zining 737 -qarorini ovozga qo'ymasdan qabul qildi va Bosh Assambleyaga O'zbekiston Respublikasini BMT ga qabul qilishni tavsiya etdi.

1992 yil 2 martda BMT Bosh Assambleyasining 46-sessiyasida O'zbekiston ovozga quyilmasdan, yakdillik bilan ma'qullash asosida BMT ga qabul qilindi.

O'zbekiston Respublikasi o'z tarixida birinchi bor Xalqaro Uamjamiyatning teng huquqli sub'ekti sifatida BMT a'ziligiga qabul qilindi.

Bu tarixiy voqea O'zbekistonning mustaqil davlat sifatida xalqaro hamjamiyatdan munosib o'rin olishda katta ahamiyatga ega bo'ldi.

Mamlakatimiz Prezidenti I.Karimovning BMT Bosh Assambleyasining 1993 yilda bo'lgan 48-sessiyasida ishtirok etishi va unda qilgan ma'ruzasi O'zbekistonni jahonga ko'hna va navqiron davlat sifatida tanitdi.

O'zbekiston BMT minbaridan Markaziy Osiyoda tinchlik va barqarorlikni mustahkamlash, qo'shni Afg'onistonda birodarkushlik urushini to'xtatish, Markaziy Osiyoni yadro qurolidan ozod zonaga aylantirish, narkobiznesga qarshi kurashda barcha davlatlar xatti-harakatlarini muvofiqlashtirish, Markaziy Osiyoda ekologik vaziyatni sog'lomlashtirish maqsadlarida, ya'ni umummanfaat yo'lida foydalanmoqda. 1993 yil fevralida Toshkentda BMT ning vakolatxonasi ta'sis etildi va u ish boshladi.

O'zbekiston Respublikasi va BMT rahbarlarining sa'yi-harakatlari natijasida respublikamizdagi BMT vakolatxonasi BMT ning Taraqqiyot dasturi, Qochoqlar ishi bo'yicha olib qo'mita komissari, Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti, Aholi joylashish jamg'armasi, narkotik moddalarni nazorat qilish dasturi, Sanoat taraqqiyoti dasturi, «Bolalar jamg'armasi» singari ixtisoslashgan muassasalarni o'z tarkibiga birlashtirishga muvofiq bo'ldi. Xususan, uning boshlig'i (sobiq) Xolid Malikning faol ishtirokida O'zbekistonda ko'plab xalqaro tadbirlar o'tkazildi.

O'zbekistonning jahon hamjamiyat bilan integrallashuvida BMT doirasidagi ixtisoslashgan tashkilotlar bilan hamkorlik muhim ahamiyatga ega.

1993 yil 29 oktyabrda BMT ta'lim, fan va madaniyat bo'yicha qo'mitasi (UNESKO) ning Parijdagi qarorgohida O'zbekiston UNESKO a'zoligiga qabul qilindi. O'zbekiston BMT doirasidagi ixtisoslashgan muassasalar -jahon sog'liqni saqlash tashkiloti, xalqaro mehnat tashkiloti, jahon intellektual mulk tashkiloti, BMT ning bolalar fondi, xalqaro pochta ittifoqi, Xalqaro Olimpiada qo'mitasi va ko'plab boshqa tashkilotlarning a'zosi bo'ldi.

O'zbekiston BMT ning 50 yilligiga bag'ishlangan tantanalarda faol qatnashdi. Mamlakatimiz Prezidenti I.A.Karimov BMT Bosh Assambleyasining 1995 yil sentyabr-noyabr oylarida bo'lib o'tgan 50-ubiley sessiyasida qatnashib bu nufuzli tashkilot faoliyatini yaxshilashga doir o'z takliflarini bayon qildi.

Prezident I.Karimov bu ulkan minbardan turib, davlat arboblari va siyosatdonlar diqqatini quyidagi masalalarga qaratdi :

Birinchidan-milliy xavfsizlik masalasini hozirgi zamon talab va ehtiyojlari nazaridan qaytadan ko'rib chiqish:

Ikkinchi masala BMT Bosh kotibi vakolatlarini kengaytirish, uning jahon mamlakatlari taraqqiyotiga qo'shadigan hissasidan kelib chiqib, o'z maqomini kuchaytirish masalasidir:

Uchinchi masala qator mamlakatlararo va mintaqalararo faoliyat ko'rsatayotgan xalqaro tashkilotlar maqomini bir oz o'zgartirib, uni BMT doirasiga kiritish zarur.

Prezident I.Karimov xalqaro tashkilotlar yagona tizimini vujudga keltirish XXI asr taqdirini belgilaydigan muhim omil ekanligini ko'rsatib berdi. O'zbekiston 1992 yil fevral oyida dunyoda tinchlikni mustahkamlash, inson huquqlarini himoya qilish bo'yicha katta tadbirlar amalga oshirayotgan nufuzli xalqaro tashkilot -Evropada xavfsizlik va hamkorlik tashkilotiga a'zo bo'lib kirdi. I.Karimovning 1992 yil 9-10 iulda bo'lgan Evropada xavfsizlik va hamkorlik tashkilotining majlisida ishtirok etib, unda nutq so'zlashi va Kengashning 10 iulda bo'lgan majlisiga raislik qilishi O'zbekistonning jahon hamjamiyatda munosib o'rin egallayotganligining dalilidir.

1995 yil iulda Toshkentda E.X.H.Tning aloqalar bo'yicha mintaqaviy burosi ochildi va faoliyat ko'rsatmoqda. EXHTning 1996 yil dekabrda Lissabonda bo'lgan samitida I.Karimov mojarolar uz bergan hududlarga yashirincha qurol-yarog' etkazib berishni to'xtatish, 1999 yil 12-12 noyabr kunlari Stambulda bo'lgan sammitida terrorizmga qarshi kurash xalqaro markazini tashkil etish to'g'risida muhim takliflarni ilgari surdi va ular sammit ishtirokchilari tomonidan ma'qullandi.

O'zbekiston ko'pgina mintaqaviy tashkilotlar, chunonchi Evropa ittifoqi, NATO, EKO, Islom konferensiyasi tashkiloti, qo'shilmaslik harakati va boshqalar bilan samarali hamkorlik qilmoqda.

1996 iul oyida Florensiya shahrida Evropa ittifoqi bilan O'zbekiston o'rtasida sherikchilik va hamkorlik to'g'risida Bitim imzolandi. Bu hujjat O'zbekiston, Evropa ittifoqi va unga a'zo bo'lgan mamlakatlar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning huquqiy negizi bo'lib, siyosiy, iqtisodiy, ilmiy-texnikaviy, madaniy aloqalar uchun keng imkoniyatlar ochdi.

O'zbekiston bilan Shimoliy Atlantika shartnomasi tashkilotlari -NATO o'rtasida o'zaro tushunish va hamkorlik mavjud. 1995 yil iul oyida O'zbekiston NATO ning «Tinchlik yo'lida hamkorlik» dasturi tomonidan 1995 yilda AQShda, 1997 yilda Qozog'iston va O'zbekistonda o'tkazilgan harbiy mashqlarida O'zbekiston harbiy qismlarining ishtiroki zobit va askarlarning harbiy texnik tayyorgarligini yanada ko'tarishga xizmat qildi.

O'zbekiston tarixan qisqa bir davrda xalqaro va mintaqaviy muammolarni hal qilishda, umumiy va mintaqaviy xavfsizlikni mustahkamlashda faol qatnashayotgan nufuzli davlat darajasiga ko'tarildi.

3.Mustaqil davlatlar hamdo'stligi (MDH) - bir butun davlat, federasiya yoki mamlakat emas, harbiy blok ham emas, davlatlar hamdo'stligining yangicha shakli. Unga kiruvchi har bir davlat xalqaro huquqning mustaqil va teng huquqli sub'ektidir.

MDH 1991 yil 8 dekabrda Minsk shahrida, SSSR ning barham topishi munosabati bilan shakllandi. O'sha kuni Belovejskoe - Pushcheda Rossiya, Ukraina, Belorussiya rahbarlari -B.Elsin, L. Kravchuk S. Shushkevichlar MDH ni tuzish to'g'risida shartnoma imzoladilar. 1991 yil 13 dekabrda Ashgabadida O'zbekiston, Qozog'iston, Qirg'iziston, Tojikiston va Turkmaniston Prezidentlari uchrashib MDHga, uni ta'sis etuvchilar maqomida kirishga tayyor ekanliklarini bildirib, Bayonot e'lon qildilar.

1991 yil 21 dekabrda Almatida 11 davlat-Rossiya, Ukraina, Belorus, Qozog'iston, O'zbekiston, Qirg'iziston, Tojikiston, Turkmaniston, Ozarbayjon, Armaniston, Moldaviya boshliqlarining kengashi bo'ldi. O'sha kuni ular Belovejskoe-Pushche shartnomasi uzasidan protokol imzolab, «Teng huquqli va ahdlashayotgan oliy tomonlar» maqomida MDH muassisi bo'ldilar.

MDH ning tashkil topishi XX asrning muhim voqealaridan biri sifatida tarixga kirdi.

1991-2000 yillarda MDH davlatlari boshliqlarining 30ga yaqin kengashlari bo'lib o'tdi. Ularda umumiy manfaatlarga doir 1400 ga yaqin shartnoma, bitim va boshqa hujjatlar imzolandi. Ularning barchasi uzoq yillar bir davlat bo'lib kelgan

mamlakatlararo iqtisodiy, madaniy, harbiy va boshqa aloqalarni yangi sharoitlarda-mustaqil davlatlararo munosabatlar tarzida davom ettirishga qaratildi.

Istiqlol yillarida O'zbekiston o'zining qat'iy mustaqil taraqqiyot yo'lidan borish, puxta ishlab chiqilgan tashqi siyosat tamoyillariga to'liq amal qilish bilan MDH da o'zining munosib va qat'iy nuqtai nazariga ega bo'ldi.

Buni quyidagilarda ko'rish mumkin:

1. O'zbekiston avval boshdan MDH tarafdori bo'lib chiqdi. Chunki, sobiq Ittifoq davridagi respublikalararo an'anaviy munosabatlar yangi vaziyatga mos ravishda davom ettirilishi kerak edi.

2. Bunday Uamdo'stlik mamlakatlararo iqtisodiy aloqalarni yanada mustahkamlab, bu davlatlarning siyosiy mustaqilligiga dahl qilmasligi lozim. O'tish davri qiyinchiliklarini MDH davlatlarining barchasi o'z boshidan kechirdi.

Bu esa iqtisodiy bo'hronlarni bartaraf etish, bozor munosabatlarini shakllantirish jarayonida yillar mobaynida bir-biriga o'zaro chambarchas bog'liq ishlab chiqarish va xo'jalik munosabatlarini yanada yaxshilash zarur edi. Bu kabi masalalarni hal etishga xizmat qiluvchi ko'plab me'yoriy hujjatlarni ishlab chiqish va joriy etishda O'zbekiston alohida o'ringa ega bo'ldi.

O'zbekiston MDH ga a'zo davlatlar bilan o'zaro ikki taraf uchun ham foydali hamkorlik qilishga hamisha tayyor va o'z tashqi siyosatida shunga intilib kelayapti. MDH ga a'zo ko'p mamlakatlar bilan ana shunday hamkorlikda ish olib borilmoqda.

1991-2001 yillarda Rossiya, Ukraina, Belorus, Moldava, Gruziya, Ozarbayjon, Litva, Latviya va Markaziy Osiyo respublikalari bilan diplomatik, iqtisodiy, madaniy, ilmiy-texnikaviy aloqalar o'rnatildi va u rivojlanib bormoqda.

Xususan, O'zbekiston va Rossiya o'rtasida o'zaro manfaatli hamkorlik aloqalari rivojlanib bormoqda. Rossiya Federasiyasi Prezidenti V.V.Putinning 2000 yil 18-19 may kunlari O'zbekiston Respublikasiga davlat tashrifi, savdo iqtisodiy va harbiy hamkorlik qilish to'g'risida imzolangan bitimlar ikki davlat o'rtasidagi aloqalarning yangi bosqichga ko'tarilishiga xizmat qilmoqda.

2000 yil 20 iun kuni Moskvada bo'lib o'tgan MDH mamlakatlari davlat rahbarlari Kengashi samarali bo'ldi. Sammitda 2000 yilgacha bo'lgan muddatda Uamdo'stlikni rivojlantirish borasidagi ishlar dasturi muhokama qilindi. Qabul qilingan mazkur hujjat MDH doirasida erkin savdo zonasi barpo etish borasidagi to'lovlar va soliqlar tartibini muvofiqlashtirishga kelishib olindi. Sammitda MDH ning terrorchilikka qarshi kurash markazini tashkil etish, shuningdek MDH davlatlarining 2003 yilgacha xalqaro terrorchilik va ekstremizmga qarshi kurash borasidagi dasturi to'g'risidagi masalalar muhokama qilindi va tegishli qarorlar qabul qilindi.

O'zbekiston Prezidenti I.Karimovning Evropada xavfsizlik va hamkorlik tashkilotining 1999 yil noyabrdagi Istambul sammitida ilgari surgan terrorchilikka qarshi davlatlararo miqyosdagi kurashni muvofiqlashtiruvchi markaz tuzish g'oyasi amalga oshdi. Moskva sammiti MDH mamlakatlari o'rtasidagi ma'lum darajada yakdillik paydo bo'lganligidan guvohlik beradi.

Ma'lumki, dekabr oyida MDH tashkil topganiga 10 yil to'ldi. Shu munosabat bilan 2001 yil 30 noyabr yakuniy ubiley sammiti bo'lib o'tdi. Prezidentlar o'tgan davr mobaynida qilingan ishlarni sarhisob qildilar. MDH ning bugungi ahvoli va kelajagi xususida fikr almashdilar. Mamlakatimiz rahbari I.Karimov hamdo'stlik faoliyatida birgalikda o'zaro foydali hamkorlikni rivojlantirish, iqtisodiy integrasiya masalalariga e'tiborni yanada kuchaytirmoq kerakligini har xil harbiy -siyosiy mavzularga chalg'imag, o'zaro manfaatli munosabatlarni ravnaq toptirishga intilishi maqsadga muvofiqligini ta'kidladi. Zotan, MDH ni tuzishdan maqsad ham mavjud iqtisodiy rishtalarni saqlab kolish va rivojlantirishdan iborat edi.

MDH xususidagi qisqacha fikrlarga yakun yasab shuni aytish mumkinki, u o'zining qisqa bosib o'tgan faoliyat yo'lida, zolvorli qadamlar tashlayotganligini hamda iqtisodiy integrasiya va mintaqaviy mojarolarni echishga qodir tuzilma ekanligini ko'rsatdi. Shak-shubhasiz o'tgan yillardagi MDH faoliyatida O'zbekiston o'z o'rnini va alohida mavqega ega ekanligini isbot etdi.

4. Har bir davlatning obro'si va qudrati uning qancha va qaysi davlatlar bilan olib borayotgan tashqi aloqalariga ham bevosita bog'liqdir.

O'zbekiston bugungi kunda dunyoning barcha mintaqalarida ishonchli hamkor sifatida o'z mavqeini to'la nomoyon eta oldi.

1. O'zbekiston va Markaziy Osiyo davlatlari: O'zbekiston tashqi siyosatining asosiy yunalishlaridan biri Markaziy Osiyodagi mustaqil davlatlar - Qozog'iston, Qirg'iziston, Tojikiston va Turkmaniston bilan hamkorlik, do'stlik rishtalarini mustahkamlashga qaratilgan. Markaziy Osiyodagi bu beshta davlatning qadimiy tarixi, madaniyati, tili va dilining birligi, tomirlarining tutashib ketganligi shuni taqozo etadi.

O'zbekiston rahbariyati bu hududdagi davlatlar, xalqlar manfaatlariga mos tushadigan teng huquqli hamkorlik ko'lamini tobora kengaytirib, mustahkamlab bormoqda. Tojikiston fojeasini bartaraf etishda O'zbekistonning siyosiy va iqtisodiy ko'magi, qardosh besh mamlakatning O'rta er dengizi, Hind okeani, Tinch okeani bilan bog'lovchi temir yo'llar qurilishida hamda orolni qutqarish harakatida O'zbekistonning faol ishtiroki buning yorqin misolidir.

Markaziy Osiyo davlatlarining 1990 yil iundagi Almata uchrashuvida o'zaro do'stlik va hamkorlikning muhimligi ko'rsatildi. Bu uchrashuv, iqtisodiy inqirozdan chiqish uchun besh davlat o'z iqtisodiy resurslarini birlashtirishi zaruriyatini ko'rsatdi. Bu davlat rahbarlari har yili uchrashish to'g'risida kelishib oldilar. Bu an'ana davom etib, har yili 2-3 marotaba Markaziy Osiyo davlatlari rahbarlari kengashlari bo'lib o'tmoqda.

1994 yil 30 aprelda Qirg'izistonning Cho'lponota shahrida O'zbekiston, Qozog'iston va Qirg'iziston o'rtasida tovarlar, xizmatlar, sarmoyalar va ishchi kuchlarining erkin o'tib turishini nazarda tutuvchi hamda o'zaro kelishilgan kredit hisob-kitob, budjet, soliq, narx, boj va valuta siyosatini ta'minlovchi yagona iqtisodiy makonni tashkil etish to'g'risidagi shartnomaning imzolanishi bu mamlakatlar o'rtasidagi hamkorlikni yangi pog'onaga ko'tardi.

1994 yil iul oyi boshida Qozog'iston, O'zbekiston va Qirg'iziston Prezidentlarining uchrashuvida o'zaro integrasiyani kuchaytirish bo'yicha bitimlar imzolandi.

Tomonlar Davlataro Kengash hamda uning doimiy ijroiya organini, shuningdek, Bosh vazirlar Kengashi, Tashqi Ishlar vazirligi, Mudofaa vazirligining Kengashini ta'sis etdilar.

Ayniqsa, 1996 yil 12 yanvarda Ko'kchatovda, 1997 yil 9-10 yanvarda Bishkekda, 1997 yil 12 yanvarda Oqmoloda bo'lib o'tgan O'zbekiston, Qirg'iziston Prezidentlarining, 1998 yil Ashgabatda Turkmaniston, O'zbekiston, Qirg'iziston va Qozog'iston Prezidentlarining nihoyat, 1998 yil 26 martda Toshkentda O'zbekiston, Qozog'iston, Qirg'iziston, Tojikiston Prezidentlarining o'zaro uchrashuvlari hamda 2000 yil 14 iun kuni Dushanbeda Markaziy iqtisodiy hamjamiyat davlatlararo kengashining navbatdagi majlisi va boshqalar Markaziy Osiyo respublikalari hayotida katta ahamiyatga ega bo'ldi.

3. Yaqin Sharq va O'rta Sharq mamlakatlari bilan aloqalar: 1991-1999 yillar davomida O'zbekiston Prezidenti I.Karimov boshliq davlat delegatsiyasining Turkiya, Eron, Pokiston, Hindiston va mazkur davlatlarning davlat va hukumat boshliqlarining O'zbekistonga rasmiy safari paytida imzolagan hujjatlari davlatlaro munosabatlarni yanada rivojlantirishga xizmat qilmoqda. 1992 yil 6 fevralda O'zbekiston, Pokiston, Eron va Turkiya tomonidan tuzilgan iqtisodiy hamkorlik tashkilotiga (EKO) a'zo bo'lib kirdi. 1992 yil 10 mayda Ashgabatda O'zbekiston, Qozog'iston, Turkmaniston, Eron, Turkiya, Pokiston davlat va hukumat rahbarlari Trans - Osiyo temir yo'lini vujudga keltirish maqsadida Tajan-Saraxs-Mashhad temir yo'lini qurish haqida bitimni, bojxona xizmatini tashkil etish haqidagi hujjatlarni imzoladilar. Uzunligi 295 km bo'lgan mazkur temir yo'l 1996 yil tugallandi va ishga tushirildi.

4. Bu yo'l orqali O'zbekiston Fors ko'rfazigacha, undan so'ng dunyoning istalgan burchagiga chiqishi mumkin.

5. O'zbekistonning Sharq va Tinch okean havzasi mamlakatlari bilan munosabatlari. Prezidentimizning 1992 yildagi rasmiy safari natijasida -Xitoy, Janubiy Koreya, Yaponiya, Malayziya, Indoneziya bilan diplomatik, iqtisodiy va madaniy aloqalar yo'lga quyildi. Ana shu aloqalar chog'ida Xitoy tomoni bilan 20 dan ortiq shartnomalar imzolandi. Bugungi kunda O'zbekistonda 80 ga yaqin O'zbekiston -Xitoy qo'shma korxonalari faoliyat ko'rsatmoqda.

1992 -1996 yillar davomida «UZDEU avto» O'zbekiston -Janubiy Koreya qo'shma korxonasi ishga tushirildi.

1998 yilda 54 400 ta «Damas», «Tiko», «Neksiya» rusumli avtomobillari ishlab chiqarildi.

O'zbekiston -Yaponiya hamkorligida, Yaponiyaning dunyoga mashhur «Misui» va KO LTD «Misubisi Korporeyshen», «Sumitoto korporeyshn», «Tomen kor korporeyshn», «Chori» kompaniyalarining o'rni salmoqlidir. Bunday aloqalar Malayziya, Indoneziya, Ve'nam, Tayland, Avstraliya va boshqa mamlakatlar bilan olib borilayotgan aloqalarda ham ijobiy natijalar bermoqda.

AQSh va Evropa mamlakatlari bilan hamkorlik.

Bundan qariyb 2,5 ming yil muqaddam Iskandar Zulqarnaynning bosqinchilik urishlaridan boshlab biz Ovrupo sivilizasiyasi bilan o'zaro ta'sirda bo'lib kelmoqdamiz.

Prezidentimiz I.Karimovning AQSh, Avstriya, Shveysariya, Finlandiya, Germaniya, Fransiya, Buuk Britaniya, Gollandiyaga qilgan rasmiy davlat tashriflari natijasida G`arbning ilg`or mamlakatlari bilan o`z hamkorligini yaxshi yo`lga qo`ydi. Xususan, O`zbekistonning AQSh bilan hamkorlik aloqalari rivojlanib bormoqda. 1996 yil 28-29 iul kunlari I.Karimovning Bill Klinton bilan uchrashuvi, 2003 yil 16-19 aprelda AQSh davlat kotibi Madlan Olbrayt Xonimning O`zbekistonda bo`lishi katta ahamiyatga ega bo`ldi.

1996 yil boshlarigacha 200 ta O`zbek- Amerika qo`shma korxonalari tashkil topdi va faoliyat ko`rsatdi. Bular orasida tog` jinslaridan oltin ajratib oluvchi «Zarafshon-N`umont» korxonasini alohida qayd etmoq lozim. Biri Osiyo, ikkinchisi Evropa qit`asida joylashgan O`zbekiston va Germaniya nomlari tez-tez, yonma-yon matbuot sahifalarida tilga olinmoqda.

I.Karimovning 1993 yil Germaniyaga tashrifi ikki davlat o`rtasida o`zaro hamkorlikka asos solgan bo`lsa, Germaniya Federal Prezidenti Roman Gersogning 1995 yil aprel oyidagi respublikamizga tashrifi esa shu hamkorlikning uqori pog`onaga ko`tarishda muhim qadam bo`ldi.

Umuman olganda hozirgi kunda respublikamizda xorijiy mamlakatlarning sarmoyadorlari ishtiroki bilan 3200 dan ortiq qo`shma korxona faoliyat ko`rsatmoqda. O`zbekiston tashqi siyosatining hududi uzluksiz kengayib bormoqda.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, O`zbekiston bilan dunyo mamlakatlari o`rtasidagi har tomonlama hamkorlik aloqalar kelajagi buuk davlat qurayotgan mamlakatimizning yorqin istiqboli uchun o`zining ijobiy natijalarini berishi shubhasizdir. Darhaqiqat, O`zbekiston jahon hamjamiyatdan munosib o`rin olishga muvofiq bo`ldi. Eshiklarimiz dunyo uchun, dunyo eshiklari ham biz uchun tobora kattaroq ochilib bormoqda.

I.2. Mustaqil O`zbekistonning BMTga qabul qilinishi va jahon hamjamiyatidagi o`ziga xos o`rni

O'zbekiston mustaqillikka erishgandan keyingi yutuqlardan muhimi uning jahon hamjamiyatidan munosib o'rin olganidir. 1991-yil 31-avgustda Oliy Kengash VI sessiyasida qabul qilingan «Mustaqillik haqidagi Qonun»da O'zbekistonning tashqi siyosatdagi yo'li aniq qilib belgilangan edi. Jumladan unda: «Xalqaro hamjamiyatning to'la huquqli a'zosi bo'lgan O'zbekiston Respublikasi xalqaro munosabatlarda mustaqil davlat, xalqaro huquq sub'ekti sifatida qatnashadi, uning maqsadlari mustahkam tinchlik, qurolsizlanish, o'z hududini qurol-yaroqlardan xoli qilish, yadroviy qurolni va boshqa ommaviy qirg'in qurollarini yo'qotish, suveren davlatlar o'rtasidagi nizo va ziddiyatlarni hal etishda kuch ishlatish va tazyiqqa yo'l qo'ymaslikdan iborat»¹, - deb qayd qilindi.

Oradan ma'lum muddat o'tgandan so'ng 1992-yil 8-dekabrda qabul qilingan O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining bu yo'l yana bir bor ta'kidlanib davlatimiz tashqi siyosatining asosiy qoidalari qonun bilan mustahkamlab qo'yildi. «O'zbekiston Respublikasi xalqaro munosabatlarning to'la huquqli sub'ektidir. Uning tashqi siyosati davlatlarning suveren tinchligi, kuch ishlatmaslik yoki kuch bilan tahdid qilmaslik, chegaralarning daxlsizligi, nizolarni tinch yo'l bilan hal etish, boshqa davlatlarning ichki ishlariga aralashmaslik qoidalariga va xalqaro huquqning umume'tirof etilgan boshqa qoidalari va me'yorlariga asoslanadi. Respublika davlatning, xalqning oliy manfaatlari, farovonligi va xavfsizligini ta'minlash maqsadida ittifoqlar tuzishi, hamdo'stliklarga va boshqa davlatlararo tuzilmalarga kirishi va ulardan ajralib chiqishi mumkin»², - deyiladi O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 17-moddasida.

Mamlakat tashqi siyosatiga doir bunday qoidalar Prezident I.A.Karimovning nutq, maqola va risolalarida yanada oydinlashtirildi. U o'zining «O'zbekistonning o'z istiqlol va taraqqiyot yo'li» nomli asarida: «O'zbekistonning milliy manfaatlariga mos keladigan, ko'p tomonlama faol tashqi siyosatni amalga oshirish - davlatimizning mustaqilligini mustahkamlash, iqtisodiy qiyinchiliklarni bartaraf

¹ Ўзбекистон Республикасининг давлат мустақиллиги асослари тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикасининг Қонуни. Инсон ҳуқуқлари.- Т.: Ўзбекистон, 1997, -76.

² Ўзбекистон Республикаси Конституцияси.- Т.: Ўзбекистон, 2003, -36.

etish va xalq turmushini yaxshilashning zarur sharti va g'oyat muhim vositasidir»¹, - deb ta'kidlab o'tilgan.

Hukumatimiz o'zining tashqi siyosatida mana shu ko'rsatmalarga amal qilib keldi. O'zbekistonning tashqi siyosat borasida tutgan yo'li davlatimiz biron bir buyuk davlat ta'sir doirasiga tushib qolmasligi, xalqaro maydonda tinchlik va xavfsizlikni ta'minlash, mojarolarni tinch yo'l bilan hal etish, boshqa mamlakatlarning ichki ishlariga aralashmaslik, mafkuraviy qarashlardan qat'i nazar tashqi siyosatda ochiq-oydinlik tamoyilini ro'yobga chiqarish, xalqaro tashkilotlar doirasida hamkorlikni chuqurlashtirish hamda xalqaro huquqning umume'tirof etilgan qoidalari va mezonlariga asoslanadi.

1992 yil 2-martda O'zbekiston Respublikasi o'z tarixida birinchi bor jahon hamjamiyatining teng huquqli sub'ekti sifatida Birlashgan Millatlar Tashkiloti a'zoliciga qabul qilindi. Bu tarixiy voqeya O'zbekistonning mustaqil davlat sifatida xalqaro hamjamiyatdan munosib o'rin olishida katta ahamiyatga ega bo'ldi. Markaziy Osiyoda xavfsizlik, barqarorlik va hamkorlik masalalari bo'yicha BMTning Toshkentda doimiy ishlovchi seminarini chaqirish, Tojikiston va Afg'oniston mojarolari, narkobiznesga qarshi kurashni kuchaytirish, Orol muammosini hal etish va boshqa masalalar bo'yicha bir qator takliflarni o'rta qo'ydi.

O'zbekiston Prezidentining asosli mulohazalari bu nufuzli tashkilot tomonidan inobatga olinib, 1993 yil fevral oyida Toshkentda BMT vakolatxonasi ta'sis etilib, ish boshladi. Xolid Malik BMTning O'zbekiston dagi vakili qilib yuborildi.

Bugungi kunda Birlashgan Millatlar Tashkilotining O'zbekistondagi vakolatxonasi respublikada BMTning Taraqqiyot Dasturi, Sanoat taraqqiyoti Dasturi, qochoqlar ishi bo'yicha vakillari Oliy Komissari, Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti, Aholi joylashish jamg'armasi, Narkotiklarni nazorat qilish bo'yicha Dastur, Bolalar jamg'armasi singari ixtisoslashgan muassasalarni o'z tarkibiga birlashtirishga muvaffaq bo'ldi.

¹И.А.Каримов. Ўзбекистоннинг ўз истиқлол ва тараққиёт йўли.- Т.: Ўзбекистон, 1993, -76.

O'zbekiston 1992 yil fevral oyida dunyoda tinchlikni mustahkamlash, inson huquqlarini himoya qilish bo'yicha katta tadbirlarni amalga oshirayotgan nufuzli xalqaro tashkilot yevropada Xavfsizlik va Hamkorlik Tashkilotiga (YXHT) a'zo bo'lib kirdi. I.A.Karimovning 1992-yil 9-10-iyulda bo'lib o'tgan yevropada Xavfsizlik va Hamkorlik Tashkilotining majlisida ishtirok etishi, nutq so'zlashi va uning 10-iyulda bo'lgan majlisiga raislik qilishi O'zbekistonning jahon hamjamiyatiga muvaffaqiyatli kirib borayotganligini ko'rsatadi.

O'zbekistonning xalqaro miqyosda tinchliksevar siyosat o'tkazishi uchun keng imkoniyatlar vujudga keldi. 1993-yil sentabrda bo'lib o'tgan Birlashgan Millatlar Tashkilotining 48-sessiyasida O'zbekiston Prezidenti I.A.Karimovning ishtiroki va unda qilgan ma'ruzasi O'zbekistonni jahonga ko'hna va navqiron davlat sifatida tanitdi¹.

O'zbekiston jahondagi 105 mamlakatni birlashtiruvchi qo'shilmaslik harakatiga qabul qilindi. Bo'lg'usi jahon Parlamentining timsoli bo'lmish Parlamentlararo Ittifoqqa kirdi.

Mamlakatimiz Parlamentlararo Ittifoqning 93 va 94-konferensiyalarida hamda YXHT Parlament Assambleyasining har yili o'tkaziladigan sessiyasida muntazam qatnashmoqda. Oliy Majlis Raisi YXHT Parlament Assambleyasining Vitse-prezidenti etib saylandi. Ana shu va boshqa xalqaro anjumanlarda O'zbekiston vakillari ma'ruza va axborotlar bilan chiqdilar, qator takliflarni o'rta tashladilar. Shu tariqa respublika Parlamenti a'zolarining ovozi xalqaro maydonda baralla yangramoqda. Davlatimizning obro'-e'tibori mustahkamlanib, xalqaro miqyosda tobora ko'proq e'tirof etilmoqda.

Mustaqillikning ilk damlaridayoq Oliy Majlis Raisi E.X. Xalilovning Avstriya, Germaniya, Ispaniya, Shveytsariya, Belgiya, Bolgariya, Pokiston, Turkiya, Janubiy Koreya va boshqa bir qancha mamlakatlarning davlat boshliqlari, parlament va vakolatxonalar boshliqlari bilan uchrashuvlari bo'lib o'tdi. Oliy Majlisda o'n uchta parlament delegatsiyasi, shu jumladan GFR, Yaponiya, Quvayt, Litva, Latviya,

¹ Каримов И.А. Президент И.А.Каримовнинг БМТ Бош Ассамблеясининг 48-сессиясидаги маърузаси. –Т.: Ўзбекистон, 1993.- 40 б.

Pokiston, Bolgariya va Turkiya mamlakatlarining parlament delegatsiyalari, Shveytsariya, Xitoy, GFR va Litvaning rasmiy hukumat delegatsiyalari, turli xalqaro tashkilotlarning o'n uch nafar vakili, xorijiy davlatlarning O'zbekiston dagi elchilari va elchixonalari hamda vakolatxonalari xodimlaridan 28 kishi, shu jumladan, Fransiya, GFR, Janubiy Koreya, AQSH, Rossiya, Pokiston, Turkiya, Buyuk Britaniya, Shvetsiya, Hindiston namoyandalari qabul qilindi. O'z navbatida O'zbekiston parlamenti a'zolarining delegatsiyalari bir qancha davlatlarda, shu jumladan, AQSh, GFR, Turkiya kabi mamlakatlarda bo'lishdi¹.

O'zbekiston Respublikasi bir qator ixtisoslashgan nufuzli xalqaro iqtisodiy, ilmiy-texnika va madaniy tashkilotlar - Jahon iqtisodiy hamkorlik tashkiloti, Jahon Banki, Xalqaro valyuta jamg'armasi, yevropada tiklanish va taraqqiyot banki, Xalqaro mehnat tashkiloti, Xalqaro pochta ittifoqi, Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti, Xalqaro Olimpiya Qo'mitasi, Osiyo va Tinch okean havzasi bo'yicha iqtisodiy va ijtimoiy komissiya, Markaziy Osiyo mamlakatlari iqtisodiy hamkorlik tashkiloti, Bojxonalar hamkorligi Kengashi, BMTning ta'lim, fan va madaniyat bo'yicha Qo'mitasi (YuNeSKO) va boshqa tashkilotlar a'zosidir.

O'zbekiston mustaqil davlat sifatida ko'plab xalqaro Konvensiyalarga va BMT, Y XHT, XMT kabilarning protokollariga qo'shildi. Shu yillar mobaynida O'zbekiston o'zining tashqi siyosatida, avvalo, jahonning taraqqiy etgan mamlakatlar bilan o'zaro munosabatlarini rivojlantirishga katta ahamiyat berdi. AQSh, Germaniya, Fransiya, Italiya, Buyuk Britaniya, Yaponiya, Janubiy Koreya, Turkiya va boshqa ko'plab rivojlangan mamlakatlar bilan o'rnatilgan aloqalar o'z natijalarini bera boshladi. Turkiya bilan abadiy do'stlik shartnomasi O'zbekiston tashqi siyosatidagi o'ziga xos yangilikdir².

1995 yil 15-16-sentabrda Toshkentda Markaziy Osiyo Xavfsizlik va Hamkorlik masalalariga bag'ishlangan seminar Kengashi bo'ldi. Bu Kengashda ishtirok etish

¹ Каримов И.А. Ўзбекистоннинг сиёсий-ижтимоий ва иқтисодий истиқболининг асосий тамойиллари. - Т.: Ўзбекистон. 1995. - 65 б.

² Каримов И.А. Ўзбекистоннинг сиёсий-ижтимоий ва иқтисодий истиқболининг асосий тамойиллари. - Т.: Ўзбекистон. 1995. - 67 б.

uchun 31 mamlakat, 6 Xalqaro Tashkilotlar vakillari qatnashdilar. Mintaqa xavfsizligi va mojarolarning oldini olish masalalari ko'rib chiqildi¹.

1995 yil oktabrda nishonlangan Birlashgan Millatlar Tashkilotining 50 yilligi va uning yubiley sessiyasi O'zbekistonning xalqaro siyosat borasidagi yangidan yangi imkoniyatlarini ko'rsatishga sharoit yaratdi. Prezident I.A.Karimovning ana shu mo'tabar minbardan turib so'zlagan nihoyatda qisqa va lo'nda nutqi jahon hamjamiyatining tamoyilga aylangan qarashlarini o'zgartirishga, xalqaro tashkilotlar faoliyatini yangicha shakl va mazmun bilan boyitishga o'ziga xos ta'sir ko'rsatdi. Jumladan, u mamlakatlararo, mintaqalararo va qit'alararo munosabatlarni chuqurlashtirish, har bir mintaqada vujudga kelayotgan ijtimoiy-siyosiy jarayonlarning borishidan oldindan ogoh bo'lish, ularni o'z vaqtida o'rganish va zarur xulosalarga kelish, shu asosda umumbashariy muammolarni chigallashtirmasdan hal etish masalalarini ko'tardi.

I.A. Karimov asosli va ahamiyati jihatidan dolzarb nutqi zamin va zamon taqdiriga, olam-u odamlar tashvishiga daxldor bo'lgan har bir siyosiy arbob, har bir davlat rahbari va ayniqsa, xalqaro tashkilotlarning mas'uliyatini oshirish, ularni hushyorlikka chaqirish, olamga sergakroq va ziyrakroq qarash zarurligiga diqqatni qaratadi.

Darhaqiqat, XXI asr har bir davlat rahbarining faqat o'z mamlakati va xalqi doirasida o'ylashi kabi hodisalarni unchalik ham xush ko'rmaydi. Yangi yuz yillik o'z tabiati va ehtiyojiga ko'ra endi tor «mahalliy» doiralardan keng dunyoviy maydonga chiqishni, mamlakatning kundalik tashvishlariga o'ralashib qolmasdan, olam minbarlaridan turib dunyo kengliklariga nazar tashlashni va shu asosda umumbashariy muammolar hamda xalqaro masalalarni hal etishning umuminsoniy va yer kurrasining istiqboliga daxldor bo'lgan keng miqyosli fikrlash tarzini taqozo etadi. Bularning bari yangi dunyoning va yangi yuz yillikning jahon siyosatiga olib kirayotgan g'oyat insonparvar, hayotiy va ezgulikka tayangan, dunyo siyosatining yangi madaniyat darajasini belgilaydigan omillardir.

¹ "Халқ сўзи" газетаси, 21 октябр, 1995 йил.

Prezident Islom Karimov dunyoviy jarayonlarni doimiy ravishda kuzatadi. O'lis istiqbolga katta umid va ishonch bilan qaraydi. Ayni paytda yuz berayotgan ijtimoiy-siyosiy jarayonlar borishini, ularning kelib chiqish manbalarini ancha oldindan kuzatadi va ularning natijalarini, salbiy yo ijobiy xulosalarini ko'plardan oldinroq ilg'aydi, oldinroq qarorga keladi. Bularning bari uning keng qamrovli tafakkur egasi ekanligini, voqyealarga donishmandlik bilan yondashishini yaqqolroq ko'rsatadi¹.

O'zbekiston rahbarining Birlashgan Millatlar Tashkiloti Bosh Assambleyasining 50-sessiyasida ko'targan dolzarb masalalari butun jahon siyosatdonlari va ulkan davlat arboblari jiddiyoq o'ylashga, masalalar mohiyatini ancha chuqurroq anglashga, yangi asr ostonasida turib, yuz yilliklar ortini yorqinroq va ravshanroq ko'rishga da'vat etayotgani bejiz emas. Prezident I.A.Karimov bu ulkan minbardan turib, birinchidan, davlat arboblari va siyosatdonlar diqqatini milliy xavfsizlik masalasini hozirgi zamon talab va ehtiyojlari nuqtai nazardan qaytadan ko'rib chiqishga qaratdi. Chunki hozirgacha Xavfsizlik Kengashiga doimiy a'zo bo'lgan besh davlat Birlashgan Millatlar Tashkiloti a'ziligiga kirgan 187 davlat tashvishlarini, ularning muammolari va taqdirini hal etishga qodir emasligini, keng dunyoning bir-biriga o'xshamagan, bir-birini takrorlamaydigan va hatto bir-biriga zid muammolarining barchasini qamrab olishga kuchi yetmasligini, bu keng miqyosli ishga qodir emasligini ko'rsatib berdi. Shuning uchun ham Xavfsizlik Kengashi doimiy a'zolari doirasini, ularning faoliyat maydonini kengaytirish va mazmunini chuqurlashtirish zarur ekanligiga hamjamiyat a'zolarining e'tiborini qaratmoqda. Ana shu kengash a'ziligiga Germaniya va Yaponiya mamlakatlarini ham qo'shish zarurligini aytdi va ularning nomzodini ko'rsatdi².

Haqli savol tug'iladi, «nima uchun aynan shu ikki mamlakat a'zo bo'lishi kerak?» Prezident I.A. Karimov buni aniq dalillar bilan asoslab berdi. Jumladan, Yaponiya fan-texnika taraqqiyoti, jahon siyosatida tutgan o'rni, dunyo

¹ Саидов А. Ўзбекистон Республикаси мустақил давлат. - Т.: Ўзбекистон, 1994.- 23 б.

² Жўраев Н. Ўзбекистон тарихи: (Миллий истиқлол даври) 3-китоб. – Т.: Шарқ, 2011.- 653 б.

rivojlanishidagi mavqeyi, ishlab chiqarish imkoniyatlari va mehnat resurslari jihatidan allaqachon XXI asrga qadam qo'ygani va ana shunday ilg'or davlat dunyo muammolarini hal etishga siyosiy, huquqiy, iqtisodiy va ma'naviy jihatdan qodir ekanligini ko'rsatib berdi.

Germaniya esa, ikki qarama-qarshi dunyo - Germaniya Federativ Respublikasi va Germaniya Demokratik Respublikasi birlashganidan so'ng bu mamlakat ijtimoiy-siyosiy muhitida tub sifat o'zgarishi yuz berganida jahon siyosatida ham yangicha, yoqimli «ob-havo» iqlimini yaratgani bilan alohida qadrlanadi. Bu mamlakatdagi mavjud yuksak ishlab chiqarish madaniyatidan tortib, ulkan xalqning ulkan an'analari, jahon taraqqiyotida tutgan o'rnini, tobora oshib borayotgan xalqaro obro'-e'tibori, dunyo ijtimoiy-siyosiy jarayonlarining takomillashib borishida qo'shayotgan hissasigacha bo'lgan imkoniyatlaridan kelib chiqib baholansa, u ayni Xavfsizlik Kengashiga a'zo bo'lishi kerak ekanligi ko'zga yaqqolroq tashlanadi.

Prezident I.A.Karimov ko'targan ikkinchi masala Birlashgan Millatlar Tashkiloti Bosh kotibi vakolatlarini kengaytirish, uning jahon mamlakatlari taraqqiyotiga qo'shadigan hissasidan kelib chiqib, o'z maqomini kuchaytirish masalasidir. Bosh kotibga ko'proq imkoniyat berilsa, uning dunyoviy muammolarga ko'proq aralashib, samarali ishlashiga sharoit yaratiladi. Masalalarni hal etishda xalqaro tashkilotlar mavqeyini kuchaytirish mamlakatlar o'rtasida paydo bo'ladigan ayrim kelishmovchiliklarga Bosh kotib ta'sirini kuchaytirish, ularni umuminsoniy va umumjahon manfaatlari tomonga burib yuborishdagi rolini oshiradi. Oila boshlig'i qanchalik katta imkoniyatga ega bo'lsa, moddiy va ma'naviy jihatdan mustahkam bo'lsa, siyosiy va huquqiy jihatdan vakolatlari keng bo'lsa, oilada barqarorlik, tinchlik, farovonlik ta'minlanishi shubhasiz. Yagona zamin, yagona makon hammamiz uchun najot maydoni. Uning qaysidir burchagida tutun burqsishi yoki qon to'kilishi boshqa biron-bir burchagida tinchlikni kafolatlay olmasligini chuqurroq anglagan va hammadan oldinroq sezgan Prezident I.A.Karimov Birlashgan Millatlar Tashkiloti Bosh kotibiga ulkan dunyoviy oila boshlig'iga ana shunday keng imkoniyat berish masalasini ko'ndalang qo'ydi¹.

¹ Гаффоров Я., Холлиев А. Ўзбекистон ва жаҳон ҳмжамияти.-Т.: 2003.-56 б.

Uchinchidan, Birlashgan Millatlar Tashkiloti olti milliarddan ortiq aholining butun tashvishini nazoratga olishi ancha murakkab ish. Bu osonlik bilan ko'chmaydi. Buning uchun qator mamlakatlararo va mintaqalararo faoliyat ko'rsatayotgan xalqaro tashkilotlar maqomini biroz o'zgartirib, uni Birlashgan Millatlar Tashkiloti doirasiga kiritish zarur. Ana shunda Birlashgan Millatlar Tashkilotining umumiy faoliyat maydoni yanada kengayadi, u shug'ullanadigan masalalar konkretlashadi.

Joylarda unga bo'ysunuvchi xalqaro tashkilotlarning mintaqaviy muammolar va mamlakatlararo munosabatlarda yuz berayotgan muammolarni o'z vaqtida hal etish imkoniyati tug'iladi. BMTning turli mintaqalardagi, jumladan, Markaziy Osiyodagi vakolatxonalari imkoniyatlarini kengaytirish ularning maqomini oshirish zarurati haqida gapirar ekan, Prezident I. Karimov: «Birlashgan Millatlar Tashkiloti qaerda? Amerikada, Nyu-Yorkda joylashgan. O'zbekiston qaerda? Markaziy Osiyoda! Shuning uchun bu yerdagi tashkilotning tarkibi, albatta, kengroq bo'lishi kerak. Unga hali ko'proq huquq berish va iqtisodiy nuqtayi nazardan imkoniyatlarini kengaytirish kerak»¹ - deydi, O'zbekiston televideniyesi muxbiri savollariga javob bera turib.

Ayni paytda turli mintaqalarda, turli doiralarda faoliyat ko'rsatayotgan xalqaro tashkilotlar ancha-muncha. Jumladan, yevropada Xavfsizlik va Hamkorlik Tashkiloti, arab davlatlarida Islom Tashkiloti, Janubiy-Sharqiy Osiyoda Tinch okeani mintaqasi davlatlarining Kengashi faoliyat ko'rsatmoqda.

Yana bir qancha iqtisodiy, ijtimoiy, ekologik va huquqiy doirada ish olib borayotgan xalqaro tashkilotlar mavjudki, ana shularning hammasini birlashtirib, Birlashgan Millatlar Tashkiloti doirasiga kiritish, xalqaro tashkilotlar yagona tizimini vujudga keltirish XXI asr taqdirini belgilaydigan muhim omil ekanligini ko'rsatib berdi.

Albatta, O'zbekiston rahbarining BMT faoliyatini yana ham jonlashtirish, uning yer yuzida tinchlikni mustahkamlash va hamkorlikni kuchaytirish borasida olib borayotgan ishlarining samaradorligini oshirishga qaratilgan amaliy takliflari

¹ Каримов И.А. Биздан озод ва обод Ватан қолсин.- Т.: Ўзбекистон, 1996. 48-б.

hamjamiyatga a'zo bo'lgan davlatlarning vakillari orasida katta qiziqish uyg'otdi. Chunki, keyingi paytda BMT tizimida islohotlar o'tkazish lozimligi haqida ko'p gap-so'z bo'layapti-yu, ammo biror bir aniq taklif, asosli rejani hyech kim ko'tarib chiqmagan edi. Shu boisdan ham jahonning ko'p mintaqalarida yuz berayotgan qurolli to'qnashuvlarni tugatishda BMTning roli sezilmayapti. Ayniqsa, yevropaning markazidagi, Bosniya - Gersogovinadagi qonli fojialarning uzoq davom etishi BMTning nufuzini ancha tushirib yubordi. Ana shu nuqtayi nazardan olganda I.A. Karimovning takliflari katta ahamiyat kasb etdi.

BMT Bosh Assambleyasining 2000-yil sentabr oyida o'tgan «Mingyillik sammiti»da davlatimiz rahbari xalqaro terrorchilik va giyohvand moddalarning noqonuniy savdosiga qarshi kurashga, mintaqaviy xavfsizlikni mustahkamlashga, BMT faoliyati va uning tarkibiy tizimini isloh qilishga doir ko'plab takliflarni bildirdi. Xalqaro jamoatchilik e'tiborini yana bir bor Orol muammosiga qaratdi. Ta'kidlamoq joizki, Orol dagi vaziyat nafaqat Markaziy Osiyo mintaqasi, balki butun dunyo mamlakatlarining ekologik muammosidir. Shundan kelib chiqqan holda, davlatimiz rahbari «Mingyillik sammiti»da ekologik xavfsizlik sohasidagi xalqaro hamkorlikni qo'llab-quvvatlash, ushbu xayrli ishlarga xalqaro tashkilot va donor mamlakatlardan moliyaviy vositalar jalb etish maqsadida BMTning Atrof-muhit muhofazasi bo'yicha xalqaro dasturi huzurida Orol va Orolbo'yi muammolari kengashini tuzishni taklif qildi¹.

yevropada xavfsizlik va hamkorlik tashkilotining 1999-yilgi Istanbul sammitida Prezident Islom Karimov BMT huzurida terrorchilikka qarshi kurash bo'yicha xalqaro markaz tashkil etish g'oyasini ilgari surdi. 2001-yil 28-sentabrda BMT Xavfsizlik kengashi doirasida terrorchilikka qarshi kurash qo'mitasining tashkil etilishi bu g'oyaning amaliy natijasi bo'ldi.

O'zbekiston ayni vaqtda BMTning mavjud 12 aksilterror konvensiyasiga hamda narkotik moddalar savdosiga qarshi kurashga oid konvensiyalariga qo'shilgan. Bu yo'nalishdagi hamkorlikning amaliy ifodasi sifatida 2000-yil 19-20-oktabr kunlari Toshkentda BMT va VOSG bilan hamkorlikda «Markaziy Osiyoda xavfsizlik va

¹ «Халқ сўзи» газетаси, 2000 йил, 12-сентябр

barqarorlikni mustahkamlash: giyohvand moddalar, uyushgan jinoyatchilik va terrorizmga qarshi kurashda umumiy yondashuv» mavzuida xalqaro konferensiya o'tkazildi¹.

2006 yilning sentabrida esa Markaziy Osiyo mamlakatlari vakillari Qozog'istonning Semipalatinsk shahrida «Markaziy Osiyoda yadro qurolidan xoli hudud barpo etish to'g'risida»gi shartnomani imzoladilar.

O'zbekiston rahbari Islom Karimov g'oyasining amaliy natijasi bo'lgan bu shartnoma mintaqamizda tinchlikni mustahkamlash va ommaviy qirg'in qurollari tarqalishining oldini olishdagi, pirovardida dunyoda yalpi yadroviy xavfsizlikni ta'minlash yo'lidagi g'oyat muhim qadam bo'ldi.

Mamlakatimiz BMT va uning ixtisoslashgan tashkilotlari bilan turli yo'nalishlarda samarali hamkorlik qilib kelmoqda. Bunda davlatimiz rahbari Islom Karimovning xalqaro integratsiyani kuchaytirish, barqarorlikni mustahkamlash va davlatlararo hamkorlikni rivojlantirishga qaratilgan hamda tinchlikparvarlikka asoslangan izchil siyosati muhim omil bo'lmoqda².

O'zbekiston BMTning 15 ixtisoslashgan tashkilotdan biri – YuNeSKOga 1993 yilning 29 oktyabrida a'zo bo'ldi. YuNeSKO tarixida ilk bor Markaziy Osiyo mamlakatlari uchun maxsus dastur ham qabul qilindi. Bu dastur Markaziy Osiyo tadqiqotlarini o'rganish, tiklash va keng targ'ib etishni ko'zda tutadi.

1995 yil 6-noyabr kuni Toshkentdagi «Interkontinental» mehmonxonasining Amir Temur zalida YuNeSKO Ijroiya Kengashi 155- sessiyasining yakuniy yig'ilishi bo'lib o'tdi.

155-sessiya 19-oktabr kuni Parijda ochilgan edi. Uning asosiy mavzusi «Inson huquqlari Umumjahon deklaratsiyasining 50 yilligi, eslamok burchi va hushyorlik zaruriyati - qullikdan inson qadr-qimmatining tiklanishi sari», deb belgilangan edi. Sessiyada YuNeSKO Bosh konferensiyasi tomonidan qabul qilingan YuNeSKO faoliyat dasturlarining bajarilishiga oid hisobot ma'ruzasi va turli tashkiliy masalalardan tashqari, dunyoviy madaniyat ravnaqiga bag'ishlangan uchta hujjat

¹ Каримов И.А. Озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт – пировард мақсадимиз. -Т., Ўзбекистон, 2000 йил, 8-жилд, -347б.

² «Ўзбекистон овози» газетаси, 2001 йил, 29 ноябр.

qabul qilinishi mo'ljallangan edi. Birinchi hujjat BMT uchun mo'ljallangan dunyoviy madaniyat haqidagi jamlanma ma'ruza, ikkinchisi - «Dunyoviy madaniyat yo'lida» deb nomlangan sohalararo loyihaning baholanishi haqida edi va ular Parijdagi yig'ilishda qabul qilindi.

Uchinchi hujjat esa O'zbekiston tomonidan taklif qilingan «Dunyoviy madaniyat va YuNeSKOning a'zo mamlakatlaridagi faoliyati» deb nomlangan qaror loyihasi bo'ldi.

O'zbekiston hukumatining taklifiga binoan Ijroiya Kengash qarorlari ro'yxatiga kiritilgan bu hujjat loyihasi 155-sessiyaning Toshkentda o'tadigan yakuniy yig'ilishida qabul qilinishi mo'ljallangan edi.

Sessiyaning yakuniy yig'ilishini YuNeSKO Ijroiya Kengashi raisi Pal Pataki ochdi. Rais sessiya kun tartibiga O'zbekiston tomonidan kiritilgan hujjatning ahamiyati haqida gapirar ekan, uning dunyoviy madaniyat shakllanishida muhim omillardan biri bo'lib qolishini ta'kidladi. Shuningdek, hujjat muhokamasini O'zbekistonda o'tkazish taklifi ko'pchilik tomonidan mamnuniyat bilan qabul qilinganini qayd etdi.

Sessiyada O'zbekiston Prezidenti Islom Karimov nutq so'zladi.

YuNeSKOning o'sha paytdagi Bosh direktori Federiko Mayor sessiyaning yakuniy yig'ilishini O'zbekistonda o'tkazish taklifini bildirgani uchun Prezident Islom Karimovga anjuman qatnashchilari va tashkilot nomidan minnatdorchilik izhor qildi.

«Men, - deb ta'kidladi o'z so'zida F. Mayor, - O'zbekiston xalqi boshidan kechirayotgan bugungi murakkab o'tish davrida fan va madaniyat, ma'naviyat ravnaqiga qo'shayotgan ulkan xizmatlaringiz uchun Sizga minnatdorchilik bildiraman. Chunki Siz ma'naviyatni tiklashdagina emas, uni yosh avlodga singdirishda ham katta xizmat qilmoqdasiz»¹.

F. Mayor YuNeSKO faoliyati haqida gapirib, uning tinchlikni saqlashda fan, ta'lim va madaniyatni asos qilib olgani O'zbekiston hukumati olib borayotgan siyosat bilan hamohang ekaniga e'tibor qaratdi. Prezident Islom Karimovning «Biz

¹ Халқ сўзи, 1995 йил 8 ноябрь.

kelajakning poydevorini qo‘ymoqdamiz»¹, degan so‘zlarini esladi va bunga misol qilib O‘zbekistonda ta’lim, fan va ma’naviyat sohasida erishilgan yutuqlarni keltirdi. O‘zbekiston tajribasi dunyoviy madaniyat shakllanishida muhim bo‘g‘inlardan biri bo‘lishini qayd etdi.

YuNeSKO bosh direktori tashkilotning Abu Ali ibn Sino nomidagi oltin medaliga sazovor bo‘lgani bilan Islom Karimovni qutladi va oltin medalni O‘zbekiston Prezidentiga topshirdi.

YuNeSKOning Vatanimizda o‘tkazilgan nufuzli xalqaro anjumani ham shu asosiy maqsad yo‘lidagi muhim qadamlardan biri bo‘lib qolishi, shubhasiz.

Zotan, ikkinchi jahon urushi olovining tafti hali bosilmagan olis 1945-yilning 16-noyabrida tuzilgan YuNeSKO tashkiloti o‘shandan buyon ona sayyoramizda tinchlikni saqlash yo‘lida samarali ishlarni amalga oshirib kelmoqda. Bu yo‘lda YuNeSKOning asosiy quroli ta’lim, fan va madaniyat sohasida insoniyat aql-zakovati erishgan yutuqlari dunyo bo‘ylab yoyishdan iborat bo‘ldi.

Tabiiyki, ta’lim, fan va madaniyat tashkiloti bo‘lgan YuNeSKO sessiyasi ishtirokchilarining aksariyati olimlardir. Ular Prezident Islom Karimov kitoblarini o‘qib, uni shu mahalgacha faqat nazariyotchi sifatida bilganlarini, endi O‘zbekiston bilan tanishib, bu yerda o‘tkazilayotgan islohotlar va ularning ilk natijalaridan boxabar bo‘lib, O‘zbekiston Prezidenti faqat nazariyotchi emas, balki izchil amaliyotchi ham ekanligini e’tirof qiladilar.

YuNeSKO - O‘zbekiston madaniy hayotida yuz berayotgan jarayonlarning faol a’zosi. «Sharq taronalari» xalqaro musiqa festivali, qadimiy shaharlarimiz va buyuk ajdodlarimizning yubiley tadbirlari bu xalqaro tashkilot bilan hamkorlikda o‘tkaziladi. Ayniqsa, YuNeSKO tashabbusi bilan uning Parijdagi qarargohida 1994 yil Mirzo Ulug‘bekning 600 yillik tavvallud sanasi, 1996 yil Amir Temurning 660 yillik yubileyi munosib nishonlanishida bu tashkilotning xizmati katta bo‘ldi². Shuningdek, 1997 yili Xorazm Ma'mun Akademiyasining 1000, Qarshi shahrining 2700 yillik yubileylari nishonlangani bunga yorqin misoldir³.

¹ Халқ сўзи, 1995 йил 8 ноябрь.

² Каримов И.А. Амир Темур ҳақида сўз. Т., Ўзбекистон. -1996 йил, -8б.

³ Мўминов А. Ўзбекистон ва ЮНЕСКОнинг халқаро-ҳуқуқий муносабатлари. –Т., 2003.- 21 б.

O'zbekiston - BMTning faol a'zolaridan. Zero, mamlakatimiz butun dunyoda tinchlikni qaror toptirish yuzasidan amalga oshirilayotgan ko'plab xayrli ishlarning tashabbuskorlaridandir. Tashkilotning o'sha paytdagi Bosh kotibi Kofi Annan 2002-yil oktabrida yurtimizga tashrifi chog'ida O'zbekistonning jahonda xavfsizlik va barqarorlikni ta'minlash borasidagi sa'y harakatlariga yuqori baho berdi. Bu mamlakatimizning xalqaro maydondagi nufuzi yuksalib borayotganining yana bir tasdig'idir¹.

Birlashgan Millatlar Tashkiloti Bosh kotibi Pan Gi Mun 2010- yil, 4—5-aprel kunlari mamlakatimizda bo'ldi. BMT Bosh kotibi dastlab Nukus shahrida Orolbo'yi ekologik vaziyatni yaxshilash borasida amalga oshirilgan ishlarga bag'ishlangan taqdimot marosimida ishtirok etdi. Taqdimot marosimida mintaqadagi ekologik vaziyat haqida batafsil ma'lumot berildi.

-Mintaqadagi ekologik vaziyatni ko'zdan kechirib, ahvol o'ta murakkab ekaniga amin bo'ldim, - dedi Pan Gi Mun. - Bu butun insoniyatni ogohlikka chorlaydi. Bu global muammoni mintaqadagi barcha davlatlar hamjihatlikda hal etishi lozim².

BMT Bosh kotibi Toshkentdagi Jahon Iqtisodiyoti va Diplomatiya universiteti professor-o'qituvchilari va talabalari bilan ham uchrashdi. Muloqot chog'ida O'zbekistonning BMT bilan aloqalari izchil rivojlanib borayotgani, tashkilotning YuNISEF, YuNeSKO singari qator tuzilmalari bilan yaqin hamkorlik mamlakatimizning jahondagi nufuzini yanada oshirishga hizmat qilayotgani alohida ta'kidlandi.

Davlatimiz rahbari mehmonni yurtimizga tashrifi bilan qutlar ekan, O'zbekiston mintaqaviy rivojlanishning ko'plab dolzarb yo'nalishlari bo'yicha BMT bilan samarali hamkorlik qilib kelayotganini ta'kidladi. Oqsaroydagi uchrashuvda Pan Gi Mun samimiy qabul uchun davlatimiz rahbariga minnatdorlik bildirib, BMT O'zbekiston Respublikasi bilan hamkorlikni yanada mustahkamlashdan manfaatdor ekanini alohida ta'kidladi. BMT Bosh kotibi davlatimiz rahbarining

¹ Р.Фармонов. Ўзбекистон Республикаси сиёсий тизимининг шаклланиши ва Ғарб тажрибаси.-Т.: ТДПУ, 2004. – 29 б.

² Халқ сўзи, 2010 йил 6 апрель.

mintaqaviy va xalqaro rivojlanishning dolzarb masalalarini hal etish borasidagi izchil va samarali yondashuviga yuksak baho berdi¹.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Islom Karimov va BMT Bosh kotibi Pan Gi Munning uchrashuvi yakunida Birlashgan Millatlar Tashkiloti bilan Shanxay Hamkorlik Tashkiloti Kotibiyatlari o'rtasida hamkorlik to'g'risidagi qo'shma deklaratsiya imzolandi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Islom Karimovning taklifiga binoan Xitoy Xalq Respublikasi Raisi Xu Tszintao 2010-yil 9-iyun kuni davlat tashrifi bilan mamlakatimizga keldi.

Xalqlarimiz o'rtasidagi munosabatlar tarixi ming yillar qa'ridan boshlanadi. Choy, paxta, ipak, qog'oz kabi kundalik turmushda hamisha iste'molda bo'lgan mahsulotlarning dunyo bo'ylab tarqalishida Movarounnahr va Chin yurti o'rtasidagi savdo-sotiq va madaniy aloqalar muhim o'rin tutgan.

Xalqaro muammolarni hal etishda Xitoyning nuqtai nazariga alohida e'tibor berilishi BMT Xavfsizlik Kengashining doimiy a'zosi bo'lgan bu mamlakatning yuksak siyosiy salohiyatidan dalolatdir. Iqtisodiy sohada esa Xitoyning qudrati haqida uning o'sib borayotgan yalpi ichki mahsuloti, tashqi savdo va eksport hajmi bo'yicha etakchi o'nlikka kirishi aniq tasavvur beradi.

II. BOV. Ўзбекистон республикаси ташқи сиёсатида Марказий Осиё ҳамда МДХ давлатлари

II.1 Ўзбекистон ташқи сиёсатида Марказий Осиё республикалари

¹ Рахимов М.А. Международное сотрудничество Узбекистана в контексте обеспечения стабильности и устойчивого развития в Центральной Азии.-Т.: 2011.-34 с.

1991 yil 31 avgust - O'zbekiston Respublikasi mustaqilligining rasmiy e'lon qilingan kun – davlatimizning xalqaro hamjamiyatga keng ko'lamli va dinamik integrastiyasi boshlangan sana hisoblanadi.

Bugungi kunda O'zbekiston dunyoning 130 dan ortiq mamlakati **bilan** diplomatik aloqalar o'rnatgan.

Toshkentda 45 ta xorijiy davlatning elchixonalari, 8 ta faxriy konsulxona, 11 ta xalqaro tashkilotlarning vakolatxonalari, 5 ta xalqaro moliyaviy tashkilotlarning vakolatxonalari, 3 ta diplomatik mavqega ega bo'lgan savdo vakolatxonalari faoliyat olib bormoqda.

Bugungi kunda xorijiy mamlakat va xalqaro tashkilotlarda O'zbekiston Respublikasining 46 ta diplomatik va konsullik vakolatxonalari faoliyat ko'rsatmoqda.

O'zbekiston 100 dan ortiq xalqaro tashkilotlarga a'zo bo'lib, turli xil ko'p tomonlama hamkorlik tuzilmalari bilan aloqalarni rivojlantirmoqda.

Mamlakat Tashqi siyosiy faoliyati kontseptsiyasiga muvofiq,

O'zbekiston tashqi siyosatining asosiy ustuvor yo'nalishi Markaziy Osiyo mintaqasi bo'lib, mamlakatning hayotiy muhim manfaatlari bu mintaqa bilan chambarchas bog'liqdir.

O'zbekistonning Markaziy Osiyoga oid siyosatining asosiy yo'nalishlari

- mintaqada tinchlik va barqarorlikni ta'minlashdan, mintaqaviy xavfsizlikning eng muhim muammolarini hal etish, jumladan,

Afg'onistondagi vaziyatni izga tushirishga ko'maklashishdan,

transchegaraviy **SUV** havzalari resurslaridan foydalanish masalalarini

hal etishdan, chegaralarni delimitatsiya va demarkatsiya qilish

jarayonlarini yakunlashdan, ekologik barqarorlikni ta'minlashdan,

transchegaraviy tahdidlarga qarshi kurash borasida samarali chora-tadbirlar ko'rishdan, barcha qo'shni mamlakatlar bilan o'zaro yaqin, manfaatli va amaliy hamkorlikni yo'lga qo'yishdan iboratdir.

O'zbekiston o'zining yaqin qo'shnilari bilan munosabatlarda doimo

ochiq, do'stona va pragmatik siyosat yuritish tarafdori bo'lib qoladi,

mintaqadagi barcha dolzarb siyosiy, iqtisodiy va ekologik

muammolarni Markaziy Osiyo mamlakatlari tomonidan o'zaro

manfaatlarni hisobga olgan holda, amaliy muloqot va xalqaro huquq

normalari asosida hal etilishini yoqlaydi.

O'zbekiston Afg'onistonga nisbatan an'anaviy tarzda yaxshi qo'shnichilik va do'stona siyosat yuritadi hamda bu davlatning ichki ishlariga aralashmaslik, u bilan o'z munosabatlarini ikki tomonlama asosda, afg'on xalqi tanlagan hukumatni qo'llab-quvvatlash siyosatini o'ziga ma'qul topadi.

O'zbekistonning fikriga ko'ra, Afg'onistonda urushni to'xtatish va tinchlik o'rnatishning yagona yo'li - siyosiy yo'l bo'lib, afg'on muammosini muzokaralar yo'li bilan qarama-qarshi kuchlarni BMT rahbarligida muzokaralar orqali o'zaro kelishuvga olib kelish va ushbu mamlakatning barcha siyosiy kuchlarini o'z ichiga olgan vaqtinchalik hukumat tuzishdir.

O'zbekiston tashqi siyosatining ustuvor yo'nalishi MDHga a'zo mamlakatlardir. O'zbekistonni bu davlatlar bilan tarixan shakllangan siyosiy, iqtisodiy, transport-kommunikatsion va boshqa aloqalar bog'lab turadi. O'zbekiston MDHning barcha mamlakatlari bilan ikki tomonlama hamkorlik munosabatlarini teng huquqli, o'zaro manfaatli, bir-birini hurmat qilish asosida yo'lga qo'yishni davom ettiradi.

O'zbekiston Respublikasi bilan Rossiya Federatsiyasi o'rtasidagi Strategik sherikchilik to'g'risidagi shartnoma (2004 yil 16 iyun), Ittifoqchilik munosabatlari to'g'risidagi shartnoma (2005 yil 14 noyabr), shuningdek Strategik sheriklikni chuqurlashtiish to'g'risidagi deklaratsiya (2012 yil 4 iyun) asosida Rossiya Federatsiyasi bilan do'stona aloqalarni izchil rivojlantirish va har tomonlama mustahkamlash har ikkala mamlakat manfaatlariga mos keladi hamda mintaqada barqarorlik va xavfsizlikning mustahkamlanishiga xizmat qiladi. Savdo-iqtisodiy aloqalarni va investitsion hamkorlikni yanada kuchaytirish hamda diversifikatsiya qilish, xavf-xatar va tahdidlarga qarshi kurashish va mintaqada tinchlik va barqarorlikni saqlash va mustahkamlashdagi hamkorlik - O'zbekiston va Rossiya o'rtasidagi ikki tomonlama munosabatlarning muhim jihatlaridir.

O'zbekiston o'zining yaqin mintaqaviy qo'shnisi hamda global muammolarni hal etishda muhim o'rin tutadigan davlat sifatida Xitoy Xalq Respublikasi bilan strategik sheriklik munosabatlarini yanada mustahkamlashdan manfaatdordir. Xitoy bilan ikki tomonlama munosabatlarni yanada rivojlantirish 2012 yil 6 iyunda imzolangan

O'zbekiston Respublikasi va Xitoy Xalq Respublikasi o'rtasidagi Strategik hamkorlik munosabatlarini o'rnatish to'g'risidagi qo'shma deklaratsiyaga, hamda 2013 yil 9 sentyabrda imzolangan Do'stlik va hamkorlik to'g'risidagi shartnoma va Ikki tomonlama strategik sherikchilik munosabatlarini yanada rivojlantirish va chuqurlashtirish to'g'risidagi qo'shma deklaratsiyaga asoslanadi.

Osiyo – Tinch okeani mintaqasidagi barcha etakchi mamlakatlar bilan o'zaro manfaatli asosda savdo-iqtisodiy munosabatlarni kengaytirish, O'zbekiston iqtisodining ustuvor sohalariga investitsiya va yangi texnologiyalarni jalb etish, shuningdek fan, ta'lim, sog'liqni saqlash, madaniyat va turizm sohalarida aloqalarni rivojlantirish hamkorlikning asosiy yo'nalishlari hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasi Janubiy Osiyo mamlakatlari bilan har tomonlama va o'zaro manfaatli munosabatlarni rivojlantirish tarafdoridir, jumladan Hindiston va Pokiston bilan savdo-iqtisodiy va transport-kommunikatsiya sohalarda hamkorlikni yanada rivojlantirishdan manfaatdor.

Yaqin va O'rta Sharq mamlakatlari bilan o'zaro manfaatli munosabatlar savdo-iqtisodiy, transport kommunikatsiyalari, moliya va investitsiya sohalarida izchil rivojlanmoqda, shu jumladan IHT va ITB doirasida.

O'zbekistonning nufuzli xalqaro tashkilotlar ishida, eng avvalo BMTni faoliyatida, faol ishtirok etib kelmoqda. O'zbekiston BMTni dunyoda tinchlik va xavfsizlikni saqlab turish, hozirgi shiddat bilan davom etayotgan globalizatsiya jarayonida davlatlarning barqaror rivojlanishini ta'minlash borasidagi yagona universal tashkilot deb biladi.

Respublikamiz shuningdek mintaqaviy tashkilotlar ishida faol ishtirok etmoqda. O'zbekiston Shanxay hamkorlik tashkilotini doirasida mintaqaviy xavfsizlik tahdidlariga qarshi kurash, a'zo mamlakatlarning barqaror ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotini ta'minlash, o'zaro infratuzilmaviy va investitsion loyihalarni amalga oshirish borasidagi hamkorlikni kuchaytirish tarafdori.

O'zbekistonning Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligi tashkiloti doirasidagi ko'p tomonlama hamkorligining ustuvor yo'nalishlariga savdo-iqtisodiy

hamkorlik masalalari, transport kommunikatsiya tarmoqlarini rivojlantirish, transmilliy tahdid va xavf-xatarlarga qarshi kurashish hisoblanadi.

Markaziy Osiyo davlatlari boshliqlarining birinchi uchrashuvi 1990-yil iyunda Almati shahrida bo'lib o'tdi. Uchrashuv sobiq Ittifoq hali mavjudligi sharoitida, uning ahvoli tobora yomonlashib borayotgan, xalq xo'jaligining barcha sohalarida tanglik kuchayib borayotgan, pul qadrsizlanayotgan, narx-navo qimmatlashib borayotgan sharoitda bo'lgan edi.

Shuning uchun ham Markaziy Osiyodagi besh davlat iqtisodiy tanglikdan chiqish uchun resurslarni birlashtirish zarur degan xulosaga keldilar. Beshta respublika davlat boshliqlari - I. Karimov, N. Nazarbayev, A. Masaliyev, Q. Mahkamov va S. Niyozovlar O'rta Osiyo va Qozog'iston xalqlariga murojaatnoma hamda respublikalar rahbarlarining Bayonoti nomli hujjatlarni imzoladilar.

Almati uchrashuvida davlat boshliqlari har yili uchrashuv o'tkazish to'g'risida ahdlashib oldilar. Markaziy Osiyo davlatlari prezidentlarining navbatdagi uchrashuvi 1991-yil 13 - 15-avgust kunlari Toshkent shahrida bo'ldi. Unda uchrashuv yakunlari xususida Axborot hamda respublikalararo Maslahat kengashini tuzish to'g'risida bitim imzolandi. Maslahat kengashining vazifasi beshta mamlakat o'rtasida iqtisodiy hamkorlik qilish uchun shart-sharoit yaratishdan, bozor munosabatlariga o'tishda mintaqa manfaatlarini himoya qiluvchi kelishilgan siyosat yuritishdan, iqtisodiyotning umumiy muammolarini hal etishga yagona yondashuvlarni ishlab chiqishdan iborat deb belgilandi.

1991-yil 13-dekabrda Ashgabatda o'rta Osiyo Respublikalari va Qozog'iston davlat boshliqlarining uchrashuvi bo'lib, unda Tajan-Seraxs temir yo'l qurilishi bo'yicha iqtisodiy hamkorlik qilish haqida bitim imzolandi. Uni O'zbekiston, Qozog'iston, Qirg'iziston, Turkmaniston prezidentlari - I. Karimov, N. Nazarbayev, A. Akayev va S. Niyozovlar imzoladilar. Temir yo'l qurilishi haqidagi bu bitim yagona Osiyotrans magistralini yaratishda muhim ahamiyatga egadir. Besh davlat boshliqlari Chernobil halokati, Orol fojiasi oqibatlarini tugatish masalasida birgalikda harakat qilish haqida qaror qabul qildilar. Halokat zonolari aholisiga tezlikda gumanitar yordam jo'natishga ahdlashdilar.

1993-yil 4-yanvarda I. Karimov tashabbusi bilan Toshkentda O'rta Osiyo Respublikalari va Qozog'iston prezidentlarining yig'ilishi bo'lib o'tdi. Unda Markaziy Osiyo atamasi tilga olindi va bundan keyin Markaziy Osiyo deganda o'rta Osiyo Respublikalari va Qozog'iston tushuniladigan bo'ldi. Uchrashuv qatnashchilari mintaqa davlatlaridagi siyosiy va iqtisodiy ahvolni muhokama qildilar. Mintaqa mamlakatlari o'rtasidagi ikki tomonlama va ko'p tomonlama shartnomalar, savdo-iqtisodiy bitimlar qanday bajarilayotganligi tahlil etildi.

Tojikistonda 1992-yilda boshlangan birodarkushlik urushi to'g'risida fikr almashindi va Tojikistonga ko'rsatilayotgan yordamni davom ettirishga kelishildi. Mintaqa xavfsizligini va tinchlikni mustahkamlash yuzasidan hamkorlik qilish masalalari xususida maslahatlashib olindi. Bir-birlariga elchilar yuborishga qaror qilindi va uni 1993-yil 1-fevralgacha belgilangan tartibda hal qilish tashqi ishlar vazirliklariga topshirildi. Hukumatlarga narx siyosati, energiya manbalari bilan ta'minlash, Orol va Kaspiy dengizlari muammolarini tomonlar manfaatini ko'zlab ishlab chiqishni topshirdilar. Toshkent uchrashuvida Orolni saqlab qolish xalqaro jamg'armasini tuzish to'g'risida qaror qabul qilindi. Jamg'arma majlislarini Qizil o'rda, Nukus va Tashovuzda o'tkazish zarur deb topildi. Bosh davlat boshliqlari hamkorlik haqidagi bitimni imzoladilar.

Orol muammolarini hal qilish tomon tutilgan yo'l 1993-yil mart oyida Qizil O'rdada Markaziy Osiyo davlatlari boshliqlarining Rossiya davlat delegatsiyasi ishtirokida anjuman bo'lib o'tdi. Anjumanda Orol dengizi va Orolbo'yi muammolarini hal etish, Orol mintaqasi ekologiyasini sog'lomlashtirish va ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotni ta'minlash sohasida birgalikda qilinadigan harakatlar to'g'risida bitim imzolandi. Orol dengizi havzasi muammolari bilan shug'ullanuvchi Davlatlararo kengash tuzildi. Orolni qutqarish xalqaro jamg'armasi ta'sis etildi.

Uchrashuv qatnashchilari Qozog'iston, Qirg'iziston, O'zbekiston, Tojikiston, Turkmaniston va Rossiya nomidan BMT Bosh kotibi Butros G'oliyga maktub yo'llab, Orol bo'yidagi murakkab ahvol va ro'y bergan muammolarni hal etish ucluini belgilangan chora-tadbirlar haqida, shuningdek, Orol dengizi havzasi muammolarini hal qilishga xalqaro hamjamiyatning diqqat-e'tiborini jalb qilish zarurligi to'g'risida uni xabardor etdilar.

1993-yil avgustda Nukusda Orol dengizi havzasi muammolari bilan shug'ullanuvchi Davlatlararo kengash va Orolni qutqarish xalqaro jamg'armasining qo'shma majlisi bo'ldi. 1994-yil 11-yanvarda Nukusda Markaziy Osiyo mamlakatlari boshliqlarining Rossiya Federatsiyasi davlat delegatsiyasi (Yuriy Yakovlev, RF Bosh vaziri o'rinbosari) ishtirokida konfrensiyasi bo'lib o'tdi. Konferensiyada Orol dengizi havzasidagi ahvol bilan bog'liq ko'pgina masalalar, Orolni qutqarish xalqaro jamg'armasi mablag'lari qanday to'planayotgani muhokama qilindi, faoliyati ma'qullandi. Ekologik vaziyatni yaxshilash yuzasidan yaqin 3 - 5 yil ichida bajarilishi lozim bo'lgan vazifalar belgilandi. Orol dengizini qutqarish bo'yicha Davlatlararo kengash Nizomi tasdiqlandi hamda uning ijroiya organining rahbari tayinlandi. Bu masalalar bo'yicha qarorlar qabul qilindi.

O'zbekiston rahbariyati mintaqadagi mamlakatlar va xalqlar o'rtasida teng huquqli va o'zaro manfaatli hamkorlik o'rnatib, uni mustahkamlash va rivojlantirish tadbirlarini qadam-baqadam amalga oshirib bordi. Tojikiston xalqi boshiga musibat tushganda O'zbekistonning bergan siyosiy va iqtisodiy madadi, Orolni qutqarish harakatida O'zbekistonning faol ishtiroki fikrimizning dalilidir.

Markaziy Osiyo iqtisodiy hamjamiyati (MOIH) 1994-yil 10-yanvar kuni O'zbekiston Respublikasi bilan Qozog'iston Respublikasi o'rtasida tovarlar, xizmatlar, sarmoyalar va ishchi kuchlarning erkin o'tib turishini nazarda tutuvchi hamda o'zaro kelishilgan kredit-hisob-kitob, budjet, soliq, narx, boj va valuta siyosatini ta'minlovchi yagona iqtisodiy makonni tashkil etish to'g'risida shartnoma imzolandi. 1994-yil 16-yanvar kuni O'zbekiston Respublikasi bilan Qirg'iziston Respublikasi o'rtasida yagona iqtisodiy makon to'g'risida shartnoma imzolandi. 1994-yil 30-aprelda Cho'lponota shahrida O'zbekiston, Qozog'iston, Qirg'iziston o'rtasida yagona iqtisodiy makon tuzish to'g'risida uch tomonlama shartnoma imzolandi.

O'zbekiston, Qozog'iston va Qirg'iziston prezidentlarining 1994-yil iyul oyi boshida Almati shahrida bo'lib o'tgan uchrashuvi ham bu uch qardosh mamlakatlar xalqlar o'rtasidagi munosabatlarni mustahkamlashda yana bir yangi qadam bo'ldi. Unda o'zaro integratsiyani kuchaytirish bo'yicha, Markaziy Osiyo hamkorlik va taraqqiyot bankini tuzish to'g'risida bitimlar imzolandi. Tomonlar davlatlararo kengash hamda uning doimiy ijroiya organini, shuningdek, Bosh vazirlar kengashi, Tashqi ishlar vazirlari kengashi, Mudofaa vazirlari kengashini ta'sis etdilar. Bunday yagona muvofiqlashtiruvchi boshqaruv organlarining paydo bo'lishi O'zbekiston, Qozog'iston va Qirg'iziston o'rtasida integratsiya uchun huquqiy zaminni yanada mustahkamladi. Markaziy Osiyo hamkorlik va taraqqiyot banki tashkil etildi. Shu tariqa Markaziy Osiyo Iqtisodiy hamjamiyati (MOIH) tashkil topdi.

1995-yil 14-aprel kuni Chimkentda O'zbekiston, Qozog'iston, Qirg'iziston prezidentlarining uchrashuvi bo'ldi. Tojikiston va Afg'oniston chegarasidagi vaziyat haqida maslahatlashib olindi. Qabul qilingan Bayonotda Tojikiston muxolifat kuchlari tomonidan 1995-yil 7-aprelda qilingan, qon to'kishga olib kelgan hujum qoralandi. Tojikiston rahbariyatiga tojiklararo muzokaralarni faollashtirish va mojaroni bartaraf etish uchun barcha vositalardan foydalanish taklifi ilgari surildi.

Uch davlat boshlig'i Markaziy Osiyo davlatlari integratsiyasini jadallashtirish bo'yicha hujjat (kommyunike) imzoladilar. Bu borada 2000-yilgacha dastur ma'qullandi. Uchrashuvda davlatlararo kengash va Markaziy Osiyo hamkorlik va taraqqiyot banki ("Sentraz bank") ning axborotlari tinglandi.

1995-yil 15-dekabrda Jambulda Qozog'iston, Qirg'iziston va O'zbekiston respublikalari davlatlararo kengashining navbatdagi majlisi bo'ldi. Prezidentlar 2000-yilgacha bo'lgan iqtisodiy integratsiya va, birinchi navbatda, sarmoya sarflanishi lozim bo'lgan loyihalar dasturlarini hayotga joriy etish, kommunikatsiya tarmoqlarini rivojlantirish masalalarini muhokama etdilar.

Integratsiya dasturida 53 ta loyihalar ishlab chiqildi. BMT rahnamoligida harakat qiladigan Qozog'iston, Qirg'iziston va O'zbekiston Respublikalarining tinchlikni saqlash kollektiv batalyonini tashkil qilish haqida qaror qabul qilindi. Uch davlarning tinchlikni saqlash kollektiv batalyoni shakllantirildi.

1997-yil 9 - 10-yanvar kunlari Bishkekda O'zbekiston, Qozog'iston, Qirg'iziston davlat boshliqlarining kengashi bo'lib, unda uch qardosh davlatlar o'rtasida abadiy do'stlik haqida shartnoma imzolandi. Bu hujjatda o'zbek, qozoq, qirg'iz xalqlarining orzu-niyatlari o'z ifodasini topdi. Mazkur shartnoma uch qardosh davlat xalqlarining iqtisodiy, siyosiy, madaniy ilmiy-texnikaviy hamkorligini yangi asoslarda rivojlanirishga yo'naltirdi.

1997-yil 12-dekabr kuni Qozog'iston Respublikasining yangi poytaxti - Astana shahrida Qozog'iston, Qirg'iziston va O'zbekiston prezidentlarining kengashi bo'lib o'tdi. Kengashda uch mamlakat o'rtasida energetika, suv zaxiralaridan oqilona foydalanish, oziq-ovqat ta'minoti, kommunikatsiya hamda mineral xomashyo zaxiralarini o'zlashtirish va qayta ishlash sohalari bo'yicha xalqaro konsorsiumlar tuzish to'g'risida muzokara bo'ldi. Prezidentlar xalqaro konsorsiumlar tuzish bo'yicha uch mamlakat hamkorligi tamoyillari konsepsiyasini maqulladilar. 1998-yilda Tojikiston Respublikasi Markaziy Osiyo iqtisodiy hamjamiyatiga a'zo bo'lib kirdi. 2000-yil 20 - 21-aprel kunlari Toshkentda O'zbekiston, Qozog'iston, Qirg'iziston va Tojikiston prezidentlarining uchrashuvi bo'lib o'tdi. Uchrashuvda mintaqaviy hamkorlik va mamlakatlararo munosabatlarga doir masalalar muhokama qilindi. To'rt mamlakat rahbarlari terrorchilik, siyosiy va diniy ekstremizm, xalqaro uyushgan jinoyatchilikka qarshi kurash va mintaqada davlatlariga tahdid soladigan boshqa xavf-xatarning oldini olishga qaratilgan hamkorlik to'g'risida shartnoma imzoladilar. Gap shundaki, Markaziy Osiyo davlatlari o'rtasida o'zaro hamkorlik sohasida 200 dan ortiq hujjat imzolangan bo'lsa-da, ular orasida mazkur masalaga tegishli hujjat yo'q edi. Bunday hujjatning imzolanishi Markaziy Osiyodagi vaziyatdan kelib chiqqan muhim qadam bo'ldi. to'rt davlat prezidentlari xalqaro terrorizmga, siyosiy va diniy ekstremizmga qarshi birgalikda kurash olib borishga kelishib oldilar.

2000-yil 14-iyulda Dushanbeda bo'lib o'tgan Markaziy Osiyo iqtisodiy hamjamiyati davlat boshliqlarining kengashida prezidentlar iqtisodiy hamkorlikning bugungi ahvoli, iqtisodiy integratsiyani yanada chuqurlashtirish tadbirlari, Sirdaryo va Amudaryoning suv-energetika zaxiralaridan unumli foydalanish masalasi yuzasidan fikr almashdilar. Kengashda MOIH ning 2002-yilgacha bo'lgan muddatda yagona iqtisodiy makonni yaratish bo'yicha birinchi navbatdagi sa'y-harakatlari dasturi to'g'risida, 2005-yilgacha bo'lgan muddatda integratsiyani rivojlantirish strategiyasi haqida qarorlar qabul qilindi.

Markaziy Osiyo hamkorligi tashkiloti 2001-yil 28-dekabr kuni Toshkent tashkilotida .davlatlar boshliqlarining navbatdagi kengashi bo'lib o'tdi. Kengashda hamkorlikni rivojlantirish, mintaqada barqarorlik va xavsizlikni ta'minlash masalalari muhokama qilindi va Toshkent bayonoti imzolandi. Mazkur kengashda MOIH tashkiloti faoliyatini to'xtatishga qaror qilindi. Islom Karimov taklifiga binoan MOIH negizida Markaziy Osiyo Hamkorligi tashkilotini tuzishga kelishib olindi.

2002-yil 28-fevral kuni Almati shahrida Markaziy Osiyo davlatlari boshliqlarining uchrashuvi bo'lib o'tdi. Muzokaralar yakunida prezidentlar Markaziy Osiyo Hamkorligi tashkilotini ta'sis etish to'g'risidagi shartnomani imzoladilar. Shu tariqa MOH tashkiloti huquqiy jihatdan rasmiylashdi. MOH tashkilotining raisi etib Islom Karimov saylandi. Mazkur tashkilot endi nafaqat iqtisodiy munosabatlarni rivojlantirish, shuningdek, siyosiy, jtimoiy, madaniy va boshqa turdagi aloqalar ko'lamini kengaytirish masalalari bilan shug'ullanadi. Har bir a'zo mamlakatdan bevosita davlat rahbariga hisobot berib turadigan bittadan muvofiqlashtiruvchi vakil tayinlandi. 4 ta vakil MOH tashkiloti faoliyati samaradorligini oshirish, a'zo mamlakatlarining integratsiya jarayonlarini faollashtirish borasidagi nuqtayi nazarlarini yaqinlashtirish, qabul qilingan hujjatlarning ijrosini nazorat qilish va umumiy vaziyatni tashkil etish bilan shug'ullanmoqda. MOH tashkilotining tashkil etilishi, uning a'zolari bo'lgan 4 ta mamlakat o'rtasidagi o'zaro manfaatli aloqalarni yangi pog'onaga ko'tardi.

MOH tashkilotiga a'zo davlat boshliqlarining .2002-yil 6 - 7-iyul kunlari Oqtov (Qozog'iston), 5-6- oktabr kunlari Dushanbe (Tojikiston) sammitlari bo'lib o'tdi. Toshkentda 2002-yil noyabr oyida MOH tashkilotiga a'zo davlatlar parlamentlari rahbarlari hamda ishbilarmon doiralari vakillarining forumlari bo'lib o'tdi.

2002-yil 27-dekabrda va 2004-yil 28-mayda Astana shahrida bo'lib o'tgan MOH tashkilotiga a'zo davlat boshliqlarining sammitlarida mintaqaviy xavfsizlik, Orol inqirozi, noqonuniy migratsiya, uyushgan jinoyatchilik, narkotik kontrabandasi, umumiy bozor barpo etish, suv-energetika zaxiralaridan unumli foydalanish, transport tizimining umummintaqaviy infratuzilmasini barpo etish kabi masalalar muhokama etildi. Mazkur masalalar bo'yicha hamkonik qilishga qaratilgan qo'shma kommyunike va bitimlar imzolandi.

Yevrosiyo iqtisodiy hamjamiyati 2005-yil 6-7-oktabr kunlari Sankt Peterburg shahrida bo'lib o'tgan Markaziy Osiyo hamkorligi tashkiloti Davlat rahbarlarining kengashida o'tgan davrda qilingan ishlar sarhisob qilindi. Kengashda Markaziy Osiyo umimiy bozorini barpo etish konsepsiyasi tasdiqlandi. MOHning bu galgi sammiti Yevrosiyoda integratsiyalashuv jarayonidagi burilish nuqtasi bo'ldi. O'zbekiston rahbarining tashabbusi bilan MOH va Yevrosiyo iqtisodiy hamjamiyati negizida yangi YOIHni shakllantirishga qaror qilindi. Negaki, bu ikki tashkilotning maqsad va vazifalari deyarli farq qilmas edi. Ikki tashkilotning qo'shilishi natijasida yirik geografik makonda yanada faol yangi integratsiya uchun keng yo'l ochildi. YOIH Rossiya, Belarus, Qozog'iston, Qirg'ziston va Tojikiston o'rtasida 1995-yilda tuzilgan Bojxona ittifoqi negizida tashkil topgan edi. YOIHning 2006-yil 24-25-yanvar kunlari Sankt-Peterburg shahrida bo'lib o'tgan Sainmitida O'zbekiston unga a'zo bo'lib kirdi. Mazkur sammitda O'zbekistonning YOIHni ta'sis etish to'g'risidagi shartnomaga qo'shilishi to'g'risidagi protokol, "YOIHni ta'sis etish to'g'risidagi shartnomaga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish to'g'risida"gi Qarorlar imzolandi.

YOIH tashkiloti unga a'zo mamlakatlar o'rtasida integratsiyani rivojlantirishga, yagona umumiy bozorning shakllanishiga, Bojxona ittifoqiga, erkin savdo zonasining tashkil topishiga ko'maklashadi.

O'zbekistonning Qozog'iston bilan hamkorligi Markaziy Osiyodagi mustaqil davlatlar o'rtasida ko'p tomonlama hamkorlik bilan birga, ular o'rtasida ikki tomonlama aloqalar ham yo'lga qo'yildi.

O'zbekistonning Qozog'iston bilan ikki tomonlama munosabatlari 1992-yil 24-iyunda Turkiston shahrida O'zbekiston Prezidentining Qozog'istonga rasmiy davlat tashrifi paytida N. Nazarbayev bilan I. Karimov tomonidan imzolangan „o'zbekiston Respublikasi bilan Qozog'iston Respublikasi o'rtasida do'stlik va hamkorlik to'g'risidagi shartnoma" asosida mustahkamlanib bormoqda.

1991-yil 10-noyabrda I. Karimov Almatiga safar qildi. O'zbekiston va Qozog'iston prezidentlari ikki mamlakat integratsiyasiga oid aloqalar masalasini, iqtisodiy siyosatini muhokama qilishdi. o'zaro sarmoyalarni amalga oshirish yo'llari va usullari, qo'shma korxonalar, yuksak texnologiyalar yaratish haqida kelishib olishdi.

Tomonlar pul tizimiga doir masalani muhokama qilib, ikkala tomon bir vaqtda milliy valutani joriy etish haqida ahdlashdilar. Ikkala mamlakat pul tizimini birgalikda mustahkamlashning prinsipial masalalari bo'yicha kelishib olishdi. Aholining ikkala mamlakat pullarini erkin almashtirish uchun pul almashuv tarmoqlarining vujudga keltirishga e'tibor qilish zarurligi takidladilar, hukumatlarga va banklarga banklarao hisob kitoblar, erkin savdo, bojxona bo'yicha amaliy choralar ko'rish to'g'risida ko'rsatma berildi. Ikki davlat o'rtasida savdo soliq, iqtisodiy hamkorlik to'g'risida bitimlar tuzildi. O'zbekiston va Qozog'iston o'rtasida iqtisodiy integratsiyaga oid aloqalar. o'zaro sarmoyalar almashish, qo'shma korxonalar va yuksak texnologiyalar yaratish ishlari yo'lga qo'yildi.

Qozog'iston Prezidenti N. Nazarbayev 1994-yil 10-12-yanvarda rasmiy davlat tashrifi bilan O'zbekistonda bo'ldi. Ikki prezident O'zbekiston bilan Qozog'iston o'rtasida tovarlar, xizmatlar, sarmoyalar va ishchi kuchlarning erkin o'tib turishini nazarda tutuvchi hamda o'zaro kelishilgan kredit-hisob-kitob, budjet, soliq, narx, boj va valuta siyosatini ta'minlash to'g'risida shartnomani

imzoladilar. O'zbekiston va Qozog'iston chegaralari orqali kirishda va chiqishda ikkala mamlakat fuqarolarining yuklarini bojxona tekshiruvidan o'tkazishni bekor qilish to'g'risida qaror qabul qilindi.

O'zbekiston Milliy banki bilan Qozog'iston Milliy banki Toshkent shahrida „O'zbekiston - Qozog'iston" hamda Almati shahrida "Qozog'iston - O'zbekiston" Kliring palatalarini, shaharlarda uning filiallarini, valuta almashtirish punktlarini ochish to'g'risida ikki mamlakat hukumatlari va banklari o'rtasida bitimlar tuzildi. 1998-yil 31-oktabrda O'zbekiston va Qozog'iston o'rtasida abadiy do'stlik shartnomasi imzolangan. Shu tariqa O'zbekiston bilan Qozog'iston o'rtasidagi hamkorlik tobora kengayib, chuqurlashib bormoqda. O'zbekiston va Qozog'iston prezidentlarining Toshkentda 2000-yil 20 - 21-aprel kunlari bo'lgan uchrashuvida ikki davlat chegaralarini aniq belgilab olishga bag'ishlangan uchrashuvi bo'ldi. Muzokaralar yakunida „O'zbekiston Respublikasi Prezidenti I. A. Karimov va Qozog'iston Respublikasi Prezidenti N. A. Nazarbayevning qo'shma bayonoti" imzolandi. Ikki mamlakat mustaqilligi va chegaralari daxlsizligini ta'minlashga qaratilgan bu hujjat ikki tomonlama hamkorlik aloqalarini yanada mustahkamlash va chuqurlashtirishda muhim ahamiyatga egadir. „Davlat rahbarlari, - deyiladi qo'shma bayonotda, - O'zbekiston Respublikasi bilan Qozog'iston Respublikasi o'rtasidagi chegara ikki davlat qardosh xalqlarini birlashtiruvchi tinchlik, do'stlik va yaxshi qo'shnichilik chegarasi bo'lib qolishda yakdildirlar". 2001-yil 16 - 17-noyabr kunlari O'zbekiston Prezidenti Islom Karimov rasmiy tashrif bilan Qozog'istonda bo'ldi. Ikki davlat prezidentlari o'zbekiston - Qozog'iston davlat chegarasi to'g'risida shartnomani imzoladilar. 2440 km uzunlikdagi chegaraning 96 foizi belgilab olindi. Qolgan qismini kelishuv asosida delimitatsiya qilishga kelishildi. 10 oy davomida bu borada tegishli ishlar amalga oshirildi. 2002-yil 9-sentabrda Qozog'iston Respublikasi Prezidenti Nursulton Nazarbayevning taklifiga binoan Islom Karimov Astana shahriga tashrif buyurdi. „O'zbekiston - Qozog'iston davlat chegaralarining alohida uchastkalari to'g'risida bitim" imzolandi. Ikki mamlakat o'rtasidagi chegaraga oid dolzarb masalalar huquqiy jihatdan o'z yechimini topdi. Ikki mamlakat o'rtasidagi tovar ayirboshlash hajmi 2002-yilning birinchi yarmida 124 mln AQSH dollarini tashkil etdi. 2011-yilgacha bo'lgan davrda O'zbekistonda 38 ta o'zbek- qozoq qo'shma korxonasi, Qozog'istonda 92 ta qozoq-o'zbek qo'shma korxonasi faoliyat yuritib kelmoqda.

O'zbekiston va Qirg'iziston aloqalari O'zbekistonning Qirg'iziston bilan ikki tomonlama hamkorligi „o'zbekiston Respublikasi bilan Qirg'iziston respublikasi o'rtasida do'stlik, hamkorlik va o'zaro yordam haqida shartnoma" asosida yo'lga qo'yildi va rivojlantirilmoqda. Bu shartnoma Qirg'iziston Prezidenti Askar Akayevning O'zbekistonga rasmiy davlat tashrifi paytida Toshkentda 1992-yil 29-sentabrda I. Karimov va A. Akayev tomonidan imzolangan edi.

I. Karimovning 1993-yil avgustida Qirg'izistonga qilgan rasmiy davlat tashrifi paytida o'sh shahrida O'zbekiston va Qirg'iziston o'rtasida 1994 - 2000-yillarga mo'ljallangan iqtisodiy integratsiyani rivojlantirish to'g'risida Bayonot, iqtisodiyot, savdo, madaniyat, sog'liqni saqlash, fan va ta'lim, sport va turizm bo'yicha hamkorlikni mustahkamlash haqida bitimlar imzolangan. 1994-yil 16-yanvarda O'zbekiston Prezidenti I. Karimov Qirg'izistonda bo'ldi. Rasmiy tashrif yakunida ikki davlat prezidentlari tovarlar, xizmatlar, sarmoya, ishchi kuchlarining erkin yurishini, o'zaro kelishilgan kredit-hisob-kitob, budget, soliq, narx, bojxona va valuta siyosatini belgilovchi shartnomani imzoladilar. Bu hujjatlar asosida ikki mamlakat o'rtasidagi ikki tomonlama hamkorlik rivojlanib bordi. 2000-yilda O'zbekistonda 22 ta o'zbek-qirg'iz qo'shma korxonasi, Qirg'izistonda 62 ta qirg'iz-o'zbek qo'shma korxonasi faoliyat yuritdi.

2010-yil iyunida Qirg'izistonda obro'-etiborni yo'qotgan Prezident hokimiyatining ag'darilishi, eksdarmistik kuchlar tomonidan uyushtirilgan millatlararo qonli voqealar sharoitida O'zbekiston Prezidenti oqilona yo'l tutdi. o'zbekiston 100 mingdan ortiq qochqinlar, bolalar, xotin-qizlar, qariyalarni O'zbekiston hududiga qabul qildi, joylashtirdi va barcha zarur narsalar bilan ta'minladi. Markaziy Osiyoda qarama qarshilikning keng ko'lamli o'chog'iga aylanib ketishining oldi olindi. Jahon hamjamiyati O'zbekiston Prezidentining qaltis vaziyatda amalga oshirgan tadbirlarini to'liq ma'qulladi.

O'zbekiston bilan Tojikiston o'rtasidagi aloqalri O'zbekiston va Tojikiston aloqalar o'rnatilgan va rivojlanib bormoqda. Tojikistonda 1992-1996-yillarda davom etgan birodarkushlik urushi Tojikistonning iqtisodiy taraqqiyotiga salbiy ta'sir etdi, uning qo'shni mamlakatlar, jumladan, O'zbekiston bilan hamkorligiga ham salbiy ta'sir etdi.

1997-yilda Moskvada Tojikistonning rasmiy hokimiyati bilan muxolifat kuchlar o'rtasida tuzilgan milliy murosa haqidagi shartnoma Markaziy Osiyo mintaqasi mamlakatlari uchun ayni muddao bo'ldi. Tojikistonning qo'shni mamlakatlar bilan aloqalari yana jonlandi.

O'zbekiston Prezidenti Islom Karimovning taklifiga binoan 1998-yil 4-yanvar kuni Tojikiston Prezidenti Imomali Rahmonov O'zbekistonga amaliy tashrif bilan keldi. Ikki mamlakat rahbarlari tashrif yakunlari bo'yicha qo'shma axborot imzoladilar. O'zbekiston va Tojikiston Bosh vazirlari sog'liqni saqlash, madaniyat va gumanitar soha, fan, texnika va axborot sohalari bo'yicha hamkorlik to'g'risida bitimlarni imzoladilar. Ikki mamlakat hukumatlari o'rlasida yuk tashish hamda gaz yetkazib berish, Tojikistonning qarzi bo'yicha o'zaro hisob-kitob to'g'risidagi bitimlar ham imzolandi. O'zbekiston va Tojikiston munosabatlari o'zining yangi, mustahkamlanish va taraqqiyot davriga o'tdi. Shu vaqtgacha O'zbekiston bilan Tojikiston o'rtasida 30 dan ortiq hujjatlar imzolangan. Ular o'rtasida tovar ayirboshlash hajmi 1997-yilda 50 mln AQSH dollaridan oshdi, bu avvalgi yilga nisbatan 50 foiz ko'pdir. O'zbekiston Tojikiston hududidan o'tgan transport kommunikatsiyalaridan foydalanmoqda. 2000-yilda o'zbekistonda 15 ta o'zbek-tojik qo'shma korxonasi, Tojikistonda 3 ta tojik-o'zbek qo'shma korxonasi faoliyat yuritdi.

O'zbekiston bilan Turkmaniston o'rtasidagi aloqalri 1991-yilda O'zbekiston va Turkmaniston prezidentlari uchrashuvida „O'zbekiston Respublikasi bilan Turkmaniston Respublikasi o'rtasida do'stlik va hamkorlik to'g'risida" shartnoma imzolandi. Bu shartnoma ikki davlat o'rtasidagi savdo-iqtisodiy, madaniy aloqalarga negiz bo'lib xizmat qilmoqda.

I. Karimovning 1993-yil 14 - 15-aprel kunlari Turkmanistonga rasmiy safari ikki davlat o'rtasidagi aloqalarni yanada kengayishiga xizmat qilmoqda. Ana shu safar chog'ida tomonlar neft va tabiiy gaz qazib olish, qayta ishlash va tashish, buning uchun zarur korxona va inshootlarni qurish hamda ishga tushirish, bu sohadagi loyihalarni birgalikda pul bilan ta'minlash masalalarini muhokama qildilar. Tomonlar jahon talablariga mos avtomobil va temir yo'llar qurish sohasida zarur chora tadbirlar ko'rish haqida kelishib olishdi. Suv boyliklaridan foydalanish, ekologiya, savdo-iqtisodiy aloqalarni kengaytirish masalalari muhokama etildi. O'zbekiston Prezidenti I. Karimov 1996-yil 16-yanvar kuni amaliy tashrif bilan Turkmanistonda bo'ldi. Chorjo'y shahrida S. Niyozov bilan I. Karimov o'rtasida va ikki mamlakat delegatsiyalari o'rtasida muzokaralar bo'ldi. Prezidentlar o'zbekiston bilan Turkmaniston o'rtasida do'stlik, hamkorlik va o'zaro yordam to'g'risidagi shartnomani, O'zbekiston bilan Turkmaniston o'rtasida davlat chegarasini qo'riqlashda hamkorlik qilish to'g'risidagi va suv xo'jaligi masalalari bo'yicha bitimlarni imzoladilar. Ikki mamlakat hukumatlari o'rtasida esa sarmoyalarni rag'batlantirish va o'zaro himoyalash, havo yo'li, bojxona ishlarida hamkorlik va o'zaro yordam, uzoq muddatli savdo-iqtisodiy hamkorlikning asosiy yo'nalishlari, daromad va mulkdan ikki yoqlama soliq olmaslik, madaniyat, ta'lim, sog'liqni saqlash, sayyohlik va boshqa sohalarda hamkorlik qilish to'g'risidagi 20 dan ziyod bitimlar imzolandi.

Pivzidentimiz Islom Karimovning 2007, 2010-yillardagi Turkmanistonga davlat tashrifi, 2008-yil mart oyida Turkmaniston Prezidenti Gurbanguli Berdimuhammedovning O'zbekistonga davlat tashrifi chog'ida iqtisodiy hamkorlik to'g'risidagi davlatlararo shartnoma, Do'stona munosabatlar va har tomonlama hamkorlikni yanada mustahkamlash to'g'risidagi davlatlararo shartnoma va bir qator bitimlar imzolandi. Qabul qilingan shartnoma va bitimlar O'zbekiston va Turkmaniston o'rtasidagi munosabatlarni yangi bosqichga ko'tardi.

Turkiston - umunuy uyimiz O'zbekiston Prezidenti Islom Karimov o'zbek, qozoq, qirg'iz, qoraqalpoq, tojik, turkman va mintaqada yashovchi barcha xalqlar o'rtasidagi qadimiy do'stlik aloqalarini yangi sharoitda mustahkamlashni nazarda tutib, "Turkiston - umumiy uyimiz" degan g'oyani ilgari surdi. Mintaqa jamoatchilik vakillarini, birinchi navbatda, ijodkor ziyolilar -

yoʻzuvchilar, tarixchilar va boshqalarning eʼtiborini Turkiston tuygʻusini - tarixiy birlik tuygʻusini qaytadan tiklashga qaratdi.

Mintaqa ziyolilari, Turkiston zaminida yashovchi barcha xalqlarni yaqinlashtirish maqsadida yurgan sogʻlom kuchlar bu gʻoyani qoʻllab-quvvatladilar. "Turkiston - umumiy uyimiz" deb nom olgan jamoatchilik harakati tashkil topdi.

1995-yil 21-noyabr kuni Toshkentda Markaziy Osiyo ziyolilari ishtirokida " Qardosh xalqlar uchrashuvi" mavzusida xalqaro qurultoy boʻlib oʻtdi.

II.2. Oʻzbekiston va Rossiya munosabatlari taraqqiyotining yangi bosqichi

O'zbekiston Respublikasi Rossiya Federatsiyasi tomonidan 1992 yilning 20-martida tan olingan va o'sha kundan e'tiboran ikki mamlakat o'rtasida diplomatik munosabatlar o'rnatilgan. Rossiya va O'zbekiston munosabatlari, albatta, yaqin qo'shnichilik, bir necha asrlik yaqinlik an'alariga ega. Bu munosabat SSSR parchalanib ketgandan so'ng saqlanib qolindi, rivojlantirildi.

O'zbekiston va Rossiya munosabatlari taraqqiyotining yangi bosqichi V.V.Putinning hokimiyat tepasiga kelishi bilan har ikki davlat munosabatlari yana ham chuqurlashdi. E'tiborli jihati shundaki, V. Putin davlat rahbari sifatidagi ilk rasmiy tashrifini O'zbekistonga amalga oshirgan edi. Bu hol Rossiya O'zbekistonni Markaziy Osiyo mintaqasidagi strategik sherigi sifatida tan olganidan dalolatdir. Albatta, ikki tomonning milliy hamda mintaqaviy xavfsizlik masalalari borasida qarashlar yaqinligining ahamiyati beqiyosdir.

O'zbekiston Prezidenti Oliy Majlisning ikkinchi chaqiriq birinchi sessiyasida ta'kidlaganidek, «Rossiya bilan tarixan qaror topgan iqtisodiy, madaniy, do'stlik aloqalarimiz O'zbekiston uchun, qolaversa, butun mintaqamiz uchun hamisha muhim ahamiyat kasb etib kelgan. Shuni ta'kidlashni istardimki, tenglik, o'zaro manfaatdorlik asosiga qurilgan, ikki davlat orasidagi ko'p tomonlama hamkorlik, strategik sheriklikni kuchaytirish uchun bugun yangi imkoniyatlar paydo bo'layotgani har ikki tomon - Rossiya va O'zbekiston manfaatlariga ham mos keladi»¹.

Ikki davlat o'rtasidagi munosabatlar quyidagi eng muhim hujjatlarga asoslangan:

-Rossiya Federatsiyasi va O'zbekiston Respublikasi o'rtasida ittifoqchilik munosabatlari to'g'risidagi Shartnoma (2005-yil 14-noyabr);

-Rossiya Federatsiyasi va O'zbekiston Respublikasi o'rtasida strategik sherikchilik to'g'risidagi Shartnoma (2004-yil 16-iyun);

- 1998-2007 yillarda Iqtisodiy hamkorlikni chuqurlashtirish to'g'risidagi Shartnoma. (1998-yil 12-oktabrda imzolangan);

¹ Каримов И. Озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт - пировард мақсадимиз. Т.: Ўзбекистон . 2000. -347 б.

1991 yildan hozirgi vaqtgacha ikki davlat o'rtasida 171 ta xalqaro shartnoma hamda 33 tadan ziyod boshqa hujjatlar imzolangan¹.

2004 yildan boshlab ikki tomonlama munosabatlar jadal rivojlana boshladi. 2004 yilning 15-16-aprelida Prezident Islom Karimovning Rossiyaga amaliy tashrifi chog'ida ikki tomonlama munosabatlar, dolzarb xalqaro masalalar yuzasidan oshkora hamda samimiy muloqot bo'lib o'tdi.

2004 yil 16-iyunida Shanxay Hamkorlik Tashkilotining Toshkent sammiti doirasida I.A.Karimov va V.V.Putin o'rtasida bo'lib o'tgan ikki tomonlama uchrashuv chog'ida Strategik sherikchilik to'g'risidagi Shartnoma imzolandi.

O'zbekiston - Rossiya o'rtasida oliy darajadagi muloqot Prezident Islom Karimovning 2004 yil 2-3-iyulida Rossiyaga qilgan safari, MDH davlat boshliqlari Kengashining 2004 yil 16-sentabrdagi Ostona shahridagi hamda prezident V.V.Putin rahbarligidagi Rossiya delegatsiyasi to'laqonli a'zo sifatida ilk bor ishtirok etgan Markaziy Osiyo mamlakatlari tashkilotining 2004 yilning 18-oktabrida Dushanbe shahrida bo'lib o'tgan sammitlari chog'ida davom ettirildi.

2005 yilning 7-8-may kunlari Prezident I.A.Karimov MDHning Moskva shahrida bo'lib o'tgan norasmiy sammitida ishtirok etdi. 2005 yilning 27-29-iyulida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti I.A. Karimovning Rossiya Federatsiyasiga amaliy tashrifi bo'lib o'tdi.

2004 yilning 26-avgustida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti I.A.Karimov MHD davlat rahbarlari Kengashining yig'ilishi hamda Qozon shahrining 1000 yilligi munosabati bilan o'tkazilgan anjumanda ishtirok etdi.

2004 yilning 6-7-oktabr kunlari O'zbekiston Respublikasi Prezidenti I.A. Karimov Markaziy Osiyo davlatlari tashkiloti davlat rahbarlari Kengashining Sankt-Peterburgda bo'lib o'tgan yig'ilishida ishtirok etdi.

O'zbekiston rahbarining tashabbusi bilan yevroosiyo makonida iqtisodiy integratsiya jarayonlarini kuchaytirish hamda taraqqiyotga ko'maklashish maqsadida yevroosiyo hamkorligi tashkiloti yevroosiyo iqtisodiy hamjamiyati (yevrAzeS) bilan qo'shish to'g'risida qaror qabul qilindi. Sammit doirasida

¹ Россия – стратегик ҳамкор. //XXI АСР газетаси, 2004 йил 17 июнь.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti I.A.Karimovning Rossiya Federatsiya Prezidenti V.V.Putin bilan uchrashuvi bo'lib o'tdi. Unda O'zbekiston - Rossiya munosabatlarining istiqbollari muhokama etildi. Rossiya rahbari O'zbekistonning Markaziy Osiyoda xavfsizlik va barqarorlikni mustahkamlash integratsiya jarayonlarini rivojlantirishda muhim o'rin tutayotganini ta'kidlab o'tdi. O'zbekiston rahbari, o'z navbatida, Rossiya va O'zbekiston o'rtasidagi munosabatlar strategik sheriklik tamoyillari asosida rivojlanib borayotgani va «do'st musibatda sinaladi» xalq maqoliga tayangan Rossiya siyosatini O'zbekiston yuksak qadrlashini uqtirdi. Uchrashuv chog'ida tomonlari qiziqtirgan xalqaro hamda mintaqaviy masalalar bo'yicha fikr almashildi¹.

2004 yilning 14-15-noyabrida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti I.A.Karimovning Rossiya Federatsiyasiga rasmiy tashrifi bo'lib o'tdi. Ushbu tashrif chog'ida ikki tomonlama aloqalari yangi sifat bosqichiga ko'tarishga xizmat qiladigan Ittifoqchilik munosabatlari to'g'risidagi Shartnoma imzolandi.

Ushbu shartnoma ikki davlat o'rtasidagi munosabatlarning yangi sifat darajasiga ko'tarilganining ifodasi bo'ldi. Boshqacha aytganda, endilikda sho'rolar amaliyoti davridagidan tubdan farq qiladigan yangi falsafiy yondashuvga, jumladan, strategik istiqbolga ega bo'lgan umumiy manfaatlarning inobatga olinishiga asoslangan ittifoqchilik munosabatlarining shakllanishi va rivojlanishiga imkon yaratdi.

So'nggi yillarda Rossiya - O'zbekiston munosabatlari ikki davlat rahbari - Islom Karimov va Vladimir Putinning siyosiy irodasi va sa'y-harakatlari tufayli jadal va izchil rivojlanib bormoqda. Bunday tendensiya nafaqat siyosiy muloqot, balki savdo-iqtisodiy, harbiy, harbiy-texnikaviy hamkorlik, gumanitar hamda madaniy sohalarida ham yaqqol namoyon bo'lmoqda².

Ma'lumki, ittifoqchilik shartnomasini tayyorlash bo'yicha amaliy faoliyat bir necha yil ilgari boshlanib, 1999 yilning 11-dekabrida Harbiy va harbiy-texnikaviy sohada har tomonlama hamkorlikni yanada chuqurlashtirish to'g'risidagi Shartnoma hamda 2004 yilning iyunida imzolangan Strategik sheriklik

¹ Бобоев А. Иттифоқчилик – ўзаро ҳамкорлиқнинг олий даражаси // Адолат, 2005 йил 18 ноябрь.

² Муштарак мақсадлар йўлидаги муҳим қадам //Халқ сўзи, 2006 йил 26 январь.

to'g'risidagi Shartnoma ikki davlat o'rtasidagi aloqalarning yanada yaqinlashuvida muhim bosqich vazifasini o'tagan edi. Jumladan, strategik sheriklik to'g'risidagi Shartnomada global tahdidlar, birinchi galda, terrorizm va diniy ekstremizm kabi xavf-xatarlarni nazarda tutgan holda strategik sheriklikni amalga oshirish zarur ekani ta'kidlanadi.

Shuningdek, ushbu hujjatda harbiy hamkorlik to'g'risida ham batafsil so'z yuritiladi. Chunonchi, unda har ikki mamlakat yoki birining manfaatlariga tahdid soladigan vaziyat vujudga kelgan taqdirda, ulami bartaraf etish chora-tadbirlari belgilab qo'yilgan. Bir so'z bilan aytganda, O'zbekiston va Rossiya o'rtasida imzolangan mazkur ittifoqchilik shartnomasi ikki mustaqil davlat va xalqlarning o'zaro yaqinlashuvi jarayonining mantiqiy bosqichidir.

Yangi shartnoma tufayli Rossiya va O'zbekiston o'rtasidagi munosabatlar tom ma'noda ittifoqchilik mazmuniga ega bo'lmoqda. Endilikda O'zbekiston ga nisbatan agressiv xatti-harakatlar dunyodagi eng qudratli davlatlardan biri - Rossiyaga qarshi tajovuzni anglatadi. Masalan, ittifoqchilik haqidagi shartnomaning 2-bandida ta'kidlanishicha, «taraflardan biri qarshi muayyan davlat yoki davlatlar guruhi tomonidan sodir etilgan agressiya har ikki tomonga sodir etilgan tajovuz hisoblanadi». Ushbu hujjatda tinchlikka xavf solishi yoki taraflardan birining xavfsizligiga raxna qilishi mumkin bo'lgan vaziyatlarni bartaraf etish chora-tadbirlarini kelishgan holda birgalikda amalga oshirish zarurligi haqidagi qoidalari g'oyat muhim ahamiyat kasb etadi.

O'z-o'zidan ayonki, bu o'rinda so'z, avvalo, terroristik tahdidlar haqida bormoqda. Bu xatar qanchalik jiddiy ekanini Andijon shahrida yuz bergan qonli voqyealar, xususan, xorijdan moliyalashtirilgan bir guruh terroristlar tomonidan O'zbekistondagi konstitutsion tuzumni ag'darib, o'rta asr xalifaligini o'rnatishga urinishlarini yaqqol namoyon etdi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti I.A.Karimov ushbu voqyealar munosabati bilan bergan intervyusida «Andijondagi fojiani amalga oshirgan kuchlar ko'zlagan maqsadidan qaytmayotgani, xalqaro maydonda biz haqimizda turli mish-mishlarni

tarqatayotgani, buzg‘unchi g‘oyalarni ilgari surayotgani - barchamizdan atrofdagi voqyealarga loqayd bo‘lmaslik va ogoh bo‘lishni taqozo etmoqda»¹.

Rossiya Prezidenti V.V.Putin, o‘z navbatida ta’kidlaganidek, «Shartnoma ikki mamlakat o‘rtasidagi munosabatlari mutlaqo yangi sifat darajasiga ko‘taradi. Rossiya va O‘zbekiston mintaqada barqarorlik va taraqqiyotga erishish yo‘lida kuchlari, zaxiralari, ulkan gumanitar salohiyatlarini birlashtirmoqda»².

Shartnomaning iqtisodiy jihatlari ham e’tiborga loyiqdir. Jumladan, Rossiya va O‘zbekiston o‘rtasidagi savdo-iqtisodiy va moliyaviy aloqalar yanada yuqoriroq bosqichga ko‘tarildi, ikki mamlakat tadbirkorlariga qo‘shimcha imtiyozlar yaratildi, o‘zaro hamkorlikning turli sohalaridagi to‘siqlar bartaraf etildi. Ta’kidlash joizki, Moskvada imzolangan mazkur shartnoma har ikki tomon uchun teng huquqli va o‘zaro foydalidir. Masalan, uning O‘zbekiston xavfsizligini ta’minlash, mahalliy korxona va tadbirkorlarning ulkan Rossiya bozoriga chiqish imkoniyatiga ega bo‘lgani uning naqadar katta ahamiyat kasb etishidan dalolat beradi. Binobarin, Rossiya Federatsiyasi uchun ham ushbu shartnomaning ahamiyati beqiyosdir. Deylik, chegarani tan olmaydigan tez tarqalib borayotgan terrorizmga qarshi birgalikda kurashish, iqtisodiyot, madaniyat, san’at, sog‘liqni saqlash, ta’lim va fan kabi sohalarda ikki tomonlama aloqalarning rivojlanishidan Rossiya ham shubhasiz manfaatdordir³.

Ittifoqchilik munosabatlari to‘g‘risidagi shartnomaning imzolanishi oliy darajadagi aloqalarning, ayniqsa, parlamentlararo munosabatlar rivojiga ijobiy ta’sir etdi. Hozirgi davrda ikki mamlakat parlamentlari o‘rtasidagi aloqalar, birinchi galda, qonunchilik faoliyati, delegatsiyalar almashuvi sohasida izchil rivojlanib bormoqda. 2005 yilning 18-20-mayida Rossiya Davlat Dumasining MHD hamda vatandoshlar bilan aloqalar qo‘mitasi raisi A.Kokoshin rahbarligidagi delegatsiya O‘zbekistonga tashrif buyurdi. Bo‘lib o‘tgan uchrashuvlar chog‘ida O‘zbekiston va Rossiya Federatsiyasi o‘rtasida parlament maslahatlashuvlarini ortiqcha rasmiyatchiliksiz jadallashtirish masalasi muhokama etildi.

¹ «Халқ сўзи», 2005-йил 17-ноябр

² «Народное слово», 2005 йил 23-ноябр

³ Каримов И.А. Тинчлик ва барқарорликдан барчамиз манфаатдормиз. 10-жилд.-Т.: Ўзбекистон, 2002, -126.

2005- yilning noyabrida Rossiya Federal Majlisi Federatsiya Kengashining MHD ishlari bo'yicha qo'mitasi raisi V.Gustov O'zbekistonga tashrifi chog'ida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti I.A.Karimovning 2005 yil 14-15-noyabrida Rossiya Federatsiyasiga qilgan rasmiy tashrifi mamlakat siyosiy doiralari, Rossiya Federatsiyasi Davlat Dumasi hamda Federatsiya Kengashida katta qiziqish uyg'otganini e'tirof etdi. U strategik sheriklik to'g'risidagi Shartnomaning muvaffaqiyatli amalga oshirilishi natijasi o'laroq, ittifoqchilik munosabatlari to'g'risidagi Shartnomaning imzolanishi Rossiyada ijobiy baholanganini alohida ta'kidlab o'tdi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti I.A.Karimovning Rossiya Federatsiyasiga qilgan rasmiy tashrifi chog'ida ikki mamlakatning yoqilg'i-energetika sohasida hamkorligini rivojlantirish masalalari muhokama etildi. Mamlakatimizda ish yuritayotgan «Gazprom» OAJning Markaziy Osiyo, jumladan, O'zbekistondagi operatori - «Zarubejneftegaz» YAJ faoliyati ana shunday hamkorlikning yorqin namunasidir. Ittifoqchilik shartnomasining sakkizinchi bandida ta'kidlanganidek, tomonlar mavjud xalqaro amaliyotdan kelib chiqqan holda ikki tomonlama savdo-iqtisodiy munosabatlarni rivojlantirish va takomillashtirish borasida tegishli chora-tadbirlarni ishlab chiqadi. Bunday huquqiy me'yorning mavjudligi O'zbekiston va Rossiya ishbilarmon sheriklar o'rtasidagi aloqalarni kengaytirish, ularni yanada samarali o'zaro foydali bo'lishiga xizmat qiladi¹.

Ana shunday hamkorlikka misol tariqasida 2004 yilning aprelida «O'zbekneftegaz» xolding kompaniyasi hamda «Zarubejneftegaz» va «Gaz Projekt Developmen yentral Asia AG» kompaniyasidan iborat konsorsium o'rtasida «Shaxpaxti» konida qo'shimcha qidiruv ishlari bo'yicha mahsulotni bo'lib olish haqidagi Bitimga binoan tashkil etilgan «Zarubejneftegaz - GPD - Markaziy Osiyo» kompaniyasini keltirish mumkin. E'tiborli jihati shundaki, ushbu kompaniya mamlakatimiz parlamenti tomonidan «Mahsulotni bo'lib olish bitimlari to'g'risida»gi Qonun qabul qilingandan keyin paydo bo'lgan dastlabki

¹ «Народное слово», 2005-йил 22-ноябр.

kompaniya hisoblanadi. «Shaxpaxti» konida mahsulotni ishlab chiqarish bo'yicha loyiha 15 yilga mo'ljallangan. Shunday qilib, bir vaqtdan to'xtatib qo'yilgan gaz konida jadal ish boshlanib ketdi: 2005 yilning noyabrigacha 230 million kubometrdan ko'proq gaz ishlab chiqarildi.

Bundan tashqari, «Zarubejneftegaz» kompaniyasi «Gazprom» OAJ boshqaruvi raisi A. Milleming 2005 yil sentabrida O'zbekistonga qilgan tashrifi chog'ida imzolangan 2006-2010 yillarga mo'ljallangan O'rta muddatli bitim doirasidagi kelishuvlarga ko'ra, gazni to'xtovsiz yetkazib berilishini ta'minlash maqsadida mamlakatimizdagi 3000 kilometr gaztransport tizimlarida kompleks diagnostika ishlarini amalga oshirdi, «O'zbekneftegaz» kompaniyasiga asbob-uskuna yetkazib berdi, «Markaziy Osiyo - Markaz» gazoprovodini modernizatsiya qilish, qayta jihozlash va kengaytirish uchun ming holatini baholash ishlarida ishtirok etib kelmoqda. Ushbu kelishuvlarning hayotga tatbiq etilishi, xususan, Ustyurt mintaqasida investitsiya hajmi qariyb bir milliard dollarni tashkil etgan yirik gaz konini o'zlashtirish bilan bog'liq bo'lgan loyihalarni amalga oshirish orqali «Gazprom» va «O'zbekneftegaz» o'rtasidagi hamkorlikni yanada rivojlantirish va chuqurlashtirishga keng imkoniyat tug'ilmoqda. Bitimning mahsulotni bo'lib olish haqidagi shartlariga ko'ra, tabiiy gazning bir qismini O'zbekiston tasarruf etadi. Investitsiyalar hamda mazkur konni o'zlashtirilishi tufayli mintaqada zamonaviy infratuzilmaga ega bo'lgan yangi aholi punktlari, minglab yangi ish o'rinlari paydo bo'ladi. Mazkur loyihalarga jalb etiladigan ko'plab korxona va tashkilotlar qo'shimcha ish hajmiga ega bo'ladi. Muhimi shundaki, loyiha muddati tugagunga qadar, uning doirasida qurilgan va tashkil etilgan barcha moddiy boyliklar O'zbekistonda qoladi. Bundan tashqari, ushbu loyihalarni amalga oshirish borasidagi faoliyat mahalliy budjetlarga mintaqani rivojlantirish va aholi farovonligini oshirishga yo'naltirilishi mumkin bo'lgan majburiy soliq va to'lovlar evaziga qo'shimcha daromad keltiradi¹.

Ekspertlarning taxminiga ko'ra, yaqin 15 yilda energiya iste'moli dunyo miqyosida uchdan biriga, 2025 yilda esa 45 foizga ko'payadi. Mavjud

¹ «Народное слово», 2005-йил 22-ноябр

ma'lumotlarga ko'ra, 2025 yilga borib neftga bo'lgan talab 42 foizga, gazga esa 60 foizga oshishi mumkin ekan. Ma'lumki, bu iqtisodiy masaladan ko'ra ko'proq siyosiy masaladir. Chunki energetika zaxiralariga egalik qilganlar nafaqat jahon bozorlarida, balki siyosiy munosabatlar sohasida ham hukmronlik qiladi. Shu bois rivojlangan yoqilg'i-energetika, neft va tabiiy gaz zaxiralariga ega mamlakatlar bilan (xususan, O'zbekiston bilan) o'zaro manfaatli hamkorlikni rivojlantirish masalalari ham geoiqtisodiy, ham geosiyosiy jihatdan g'oyat muhim ahamiyat kasb etadi¹.

Rossiya va O'zbekiston o'rtasida energetika sohasida hamkorlikning rivojlantirilishi, neftgaz sektoriga investitsiyalar, yangi texnologiya va ilg'or tajribaning jalb etilishi har ikki mamlakat milliy iqtisodiyotini taraqqiy etgan davlatlar darajasiga ko'tarilishiga xizmat qilishi shubhasizdir. Ta'kidlash joizki, mustaqillik yillarida O'zbekistonda mazkur sohani rivojlantirishda salmoqli ishlar amalga oshirildi. Eng muhim yutuqlardan biri shundaki, 1995 yildayoq mamlakatimiz neft mustaqilligiga erishdi. Bugungi kunga kelib, respublikada yiliga 60 milliard kubometr tabiiy gaz hamda 6 million tonnaga yaqin suyuq uglevodorodlar ishlab chiqarilmoqda. Mamlakat ichki ehtiyojlarini to'liq qondirayotgan mazkur tarmoqning eksport salohiyati tobora mustahkamlanib bormoqda. Masalan, 2005 yilda «O'zbekneftgaz» Milliy xolding kompaniyasi 770 million AQSh dollari hajmida mahsulot eksport qildi. 477,15 million dollarlik tabiiy gazdan tashqari, xorijiy buyurtmachilarga qariyb 95 million dollarlik neft mahsulotlari, 10 million dollarga yaqin suyultirilgan gaz, 73 million dollarlik polietilen yetkazib berildi. Mamlakatimizda magistral gaz quvurlarining keng tarmog'i mavjud bo'lgani tufayli (13 ming kilometrdan ziyod) faqat 2005 yilning o'zida tabiiy gaz tranziti uchun 118 milliondan ortiq AQSh dollari olishga muvaffaq bo'lindi.

Albatta, tarmoqni yanada rivojlantirish va eksport salohiyatini oshirish neft va gaz ishlab chiqarilishini, jumladan, yangi konlarni topish va o'zlashtirish evaziga ko'paytirishni taqozo etadi. Masalan, hozirgi vaqtda mamlakatimizdagi 190

¹ Ўзбекистон жамиятни демократлаштириш ва янгилаш мамлакатни модернизация ва ислох қилиш йўлида. - Т.: Академия, 2005. - 359 б.

uglevodorod xomashyosi konlarining 90 tasida mahsulot ishlab chiqarilmoqda, 67 tasi o'zlashtirishga tayyorlangan, 33 ta konda esa geologiya-qidiruv ishlari olib borilmoqda. Boshqacha aytganda, bu tarmoqdagi ulkan imkoniyatlarni mamlakat va xalq manfaatlariga yo'naltirish uchun imkon boricha tezroq yangi konlarni ishga tushirish zarur¹.

Albatta, buning uchun katta sarmoya kerak. Bu o'rinda «O'zbekneftgaz» kompaniyasining hissasidan tashqari, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2006 yil 11-mayda qabul qilgan farmoniga binoan tashkil etilgan O'zbekiston Respublikasi tiklanish va taraqqiyot Fondi mablag'larining bir qismi ham shu sohaga yo'naltiriladi. Mazkur fond iqtisodiyotning yetakchi sohalari, jumladan, neftgaz tarmog'ini modernizatsiya qilish va texnologik jihatda qayta jihozlash maqsadida tashkil etilgan. Tabiiyki, bu sohaga xorijiy investitsiyalarni jalb etish masalasiga ham jiddiy e'tibor qaratilmoqda. Ta'kidlash joizki, mamlakatimizda xorijiy investorlar uchun yaratilgan qulay investitsiya muhiti, shuningdek, «Gazprom» va «Lukoil» kabi yirik kompaniyalar bilan ijobiy hamkorlik tajribasi (bu ikki kompaniyaning O'zbekistondagi investitsiyalari ikki milliard AQSh dollari miqdorida baholanmoqda) bu sohaning istiqboli porloq ekanidan dalolat beradi.

O'zbekistondagi foydali qazilmalar zaxirasi qariyb 11 trillion dollar miqdorida baholanmoqda. Jahon tajribasi qazilma boyliklarni ishlab chiqarishda o'zaro manfaatli hamkorlik katta samara berishidan dalolat beradi. Zero bu xomashyoni ishlab chiqarish korxonalarini tashkil etish imkonini yaratadigan ham investitsiya, ham zamonaviy asbob-uskuna, ham yangi texnologiyalarni joriy etishga xizmat qiladi

O'zbekistonning Rossiya bilan hamkorligi ittifoqchilik shartnomasining imzolanishi arafasida va undan keyingi davrda, ayniqsa parlamentlararo munosabatlarda jadal rivojlanmoqda. Rossiya senatorlarining fikricha, bunday aloqalar zamonaviy tahdidlarga birgaikda kurash olib borishga ko'maklashadi.

¹ Ваҳобов А.В. Иқтисодий эркинлаштириш босқичида Ўзбекистон ташқи савдосини ривожлантиришнинг асосий йўналишлари //Ўтиш иқтисодиёти шароитида Ўзбекистон иқтисодиёти ва ташқи иқтисодий алоқаларнинг эркинлаштириш хусусиятлари. -Т.: 2004, -86.

2006- yilning 13-14-fevral kunlari Rossiya Federal Majlisi Davlat Dumasi raisi Boris Grizlov rasmiy tashrif bilan O'zbekistonga keldi. 2006 yilning 12-16-martida Rossiya Davlat Dumasining MDH va vatandoshlar bilan aloqalar qo'mitasi raisi A.Kokoshinning O'zbekistonga tashrifi amalga oshirildi. O'sha yilning aprel oyida Rossiya Federal Majlisi Federatsiya Kengashi raisi Sergey Mironov rahbarligidagi delegatsiya O'zbekistonda mehmon bo'ldi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti I.A.Karimovning 2006 yil may oyida Rossiyada bo'lgan chog'ida mamlakatimizda amalga oshirilayotgan xususiylashtirish jarayoniga jiddiy e'tibor qaratilgan edi. «Ko'pgina mamlakatlarda bunday ob'ektlar allaqachon xususiylashtirilgan, - dedi Prezident Islom Karimov, - O'zbekistonning boshqa davlatlardan farqi shundaki, bizda xususiylashtirish masalasida shoshqaloqlikka yo'l qo'yilmadi. Shu bois Rossiya kompaniyalari mamlakatimizdagi xususiylashtirish jarayonlarida faol ishtirok etishi mumkin»¹.

Bo'lib o'tgan muzokaralarda Markaziy Osiyoda xavfsizlik, tinchlik va barqarorlikni mustahkamlash masalalari muhokama etildi. Mintaqa siyosiy hayotida o'ta muhim hisoblangan tinchlik masalasi asosiy masala hisoblanib, bu haqda Prezident Islom Karimov shunday deydi: «Mintaqadagi barqarorlik shunchaki diqqat-e'tiborni emas, jiddiy fikr almashishni talab etadi. Mintaqadan tashqaridagi turli maqsadlarni ko'zlab harakat qilayotgan ayrim kuchlarning ishtiroki bilan paydo bo'layotgan tahdidlar mintaqaviy integratsiyalashuv masalalarining dolzarblashuviga sabab bo'layotir»². Mamlakatimiz rahbari Rossiya prezidentining Federal Majlisga taqdim etgan maktubi haqida to'xtalib, uning mazmuni boy ekanini ta'kidladi.

Prezident Islom Karimov 2006 yil 9-may kuni Toshkentdagi Xotira maydonida jumalistlar bilan suhbatda O'zbekiston va Rossiya Federatsiyasi o'rtasida tuzilgan ittifoqchilik shartnomasi mintaqada tinchlik va barqarorlikni mustahkamlashga xizmat qiladi, deb ishonch bildirdi. Darhaqiqat ushbu hujjat ikki mamlakat manfaatlariga xizmat qilib, tinch-osoyishta hayot kafolati bo'ladi, kelajakka

¹ «Народное слово», 2006-йил 23 май.

² «Халқ сўзи», 2006-йил 23-май.

ishonch bilan boqish imkonini yaratadi. Prezident Islom Karimov 2006 yil 6-martda «O‘zbekiston Respublikasi va Rossiya Federatsiyasi o‘rtasida ittifoqchilik shartnomasini ratifikatsiya qilish to‘g‘risida»gi Qonunga imzo chekdi. O‘z navbatida, Prezident V.V.Putin ham Sochidagi uchrashuv arafasida mazkur ratifikatsiya qilish to‘g‘risidagi qonunni imzoladi. Shundan e’tiboran qonun to‘liq kuchga kirdi.

Markaziy Osiyo mintaqasi va uning atrofida ro‘y berayotgan jarayonlar xavfsizlik va barqarorlikni, siyosiy va iqtisodiy hamkorlikni mustahkamlashni taqozo etmoqda. Shu ma'noda, yuqorida tilga olingan shartnoma O‘zbekiston uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur shartnoma Rossiya uchun ham g‘oyat ahamiyatlidir. Zero u ikki tomonlama hamkorlik negiziga tayanib, Rossiyaning janubiy chegaralari xavfsizligini ta'minlashga xizmat qiladi¹.

Shu bilan birga, mamlakatimiz rahbariyati tomonidan tashqi siyosiy faoliyatda Xitoy, Hindiston, Janubiy Koreya, Pokiston bilan do‘stona aloqalar o‘rnatishga harakat qilayotgani O‘zbekistonning umumiy xavfsizlik va barqarorlikka intilayotganidan dalolat beradi.

Ushbu shartnoma ko‘plab masalalarni qamrab olgan. U siyosiy, harbiy, harbiy-texnikaviy hamkorlik, Qurolli Kuchlarni modernizatsiya va isloh etish bilangina cheklanib qolmaydi. Unda ikki tomonlama hamkorlikning boshqa jihatlari ham aks ettirilgan. Ular qatorida savdo-iqtisodiy munosabatlar, telekommunikatsiya, energetika, sug‘urta va bank-moliya sohasi, xalqaro transport infratuzilmalaridan o‘zaro samarali foydalanish kabi sohalarni keltirish mumkin. 2005 yil natijalari Rossiya savdo sohasida O‘zbekistonning asosiy sherigiga aylanganini ko‘rsatmoqda. Mamlakatimiz dunyodagi ko‘plab davlatlar bilan savdo-iqtisodiy aloqalarni yo‘lga qo‘ygan bo‘lsada, umumiy mahsulot ayirboshlashning 21 foizi Rossiya ulushiga to‘g‘ri keladi².

2005- yilda ushbu mamlakatga eksport hajmi 41,6 foizga oshib, 1.026,5 AQSh dollarini tashkil etdi. Rossiyadan import hajmi esa 12,7 foizga oshib, 1.034

¹ «Народное слово», 2005 йил 13-май.

² Ўзбекистон овози, 2006 йил 21 январь.

million dollarni tashkil qildi. O'zbekiston gaz ishlab chiqarish bo'yicha MHD orasida uchinchi, dunyo miqyosida esa o'nta eng yirik gaz ishlab chiqaruvchi mamlakatlar qatoridan o'rin olgan.

Ta'kidlash joizki, ikki tomonlama savdo aloqalarida ijobiy o'zgarishlar, xususan, so'ngi olti yil mobaynida mahsulot ayirboshlash ko'rsatkichlarining uzluksiz oshib borishi 1998 yilda Rossiyada ro'y bergan iqtisodiy inqiroz bartaraf etilgandan keyin ko'zga tashlana boshladi.

2004- yilda ikki mamlakat o'rtasida mahsulot ayirboshlash 2003 yilga nisbatan 42,9 foizga oshib, 1641,9 mln. AQSh dollarini, O'zbekistondan Rossiya Federatsiyasiga eksport hajmi 57,8 foizga oshib, 724,8 mln. AQSh dollarini, Rossiyadan import esa 33,7 foizga ko'payib, 917,1 mln. AQSh dollarini tashkil qildi.

2004- yilda savdodagi ijobiy saldo tufayli 2003 yildagi salbiy saldoni qariyb 38 mln. AQSh dollari miqdorida qisqartirilishiga erishildi.

O'zaro savdodagi eksport va import tarkibi asosan mahalliy ishlab chiqaruvchilar uchun raqobat qilmaydigan mahsulotlardan tashkil topgan(odatda ichki bozorlarda talab yuqori bo'lgan avtomobillar bundan mustasno).

Yuqoridagilardan xulosa qilib, ikki tomonlama savdo istiqbolda savdo to'siqlariga yo'l qo'ymaydigan o'zaro manfaatli asosda amalga oshirilayotganini qayd etish mumkin.

Mamlakatimizda Rossiya sarmoyasining ishtirokida tashkil etilgan korxonalar hamda Rossiya kompaniya va firmalarining akkreditatsiya qilingan vakolatxonalari soni ko'payib bormoqda. Masalan, 2003 yilda Rossiya sarmoyasi ishtirokida mamlakatimizda 309 ta korxona faoliyat yuritgan bo'lsa, 2004 yilda ularni soni 390 taga yetgan. Ulardan 54 tasi yuz foiz Rosssiya investitsiyasi asosida faoliyat yuritadi, 295 tasi esa - qo'shma korxonalardir.

O'zbekiston mintaqalari nuqtai nazaridan oladigan bo'lsak, faoliyat yuritayotgan korxonalar asosan Toshkent shahri, Toshkent, Samarqand, Buxoro, Andijon hamda Farg'ona viloyatlari ulushiga to'g'ri keladi. Mazkur korxonalar faoliyatining asosiy yo'nalishlari quyidagi sohalarni qamrab oladi: oziq-ovqat,

tekstil, yog‘ochni qayta ishlash, kimyo-farmatsevtika, metallurgiya, mashinasozlik, avtomobilsozlik, yoqilg‘i-energetika, qishloq xo‘jaligi hamda O‘zbekiston iqtisodiyotining boshqa tarmoqlarida birgalikda mahsulot ishlab chiqarish, savdo-vositachilik faoliyati.

Keyingi vaqtda qishloq xo‘jalik mahsulotlarini qayta ishlash sohasida kooperatsiyani mustahkamlash jarayonlari ko‘zga tashlanmoqda. Ayni paytda bu sohada «Baltimor», «Cherkizovo» va boshqa mashhur Rossiya kompaniyalari bilan tashkil qilingan to‘qqizta qo‘shma korxona faoliyat yuritmoqda. «Bim Bill Dan» kompaniyasi «Toshkentsut» birlashmasining 77 foiz aksiyasini sotib olish to‘g‘risidagi shartnomani imzolab, sut mahsulotlari va meva sharbatini ishlab chiqarishga 20 mln. AQSh dollari miqdorida investitsiya kiritishni mo‘ljallagan¹.

O‘zbekiston Respublikasi tashqi iqtisodiy aloqalar, investitsiyalar va savdo vazirligida o‘zbekistonlik rezidentlar tomonidan Rossiyada tashkil etilgan 276 ta korxona ro‘yxatga olingan. Shuningdek, ushbu vazirlikda 83 ta Rossiya kompaniya va firmalarining O‘zbekistonda vakolatxonalari ochilgan.

Bundan tashqari, doimiy asosda MPKning yig‘ilishlari o‘tkazilib turibdi. 2005-yilning 10-12 oktabrida MPKning Toshkentda bo‘lib o‘tgan navbatdagi 8-yig‘ilishida ikki tomonlama hamkorlikni faollashtirish masalalari muhokama etildi.

2005-yilning 9-10-yanvarida Rossiya Federatsiyasining Sanoat bo‘yicha federal agentligi boshlig‘i B.S.Alyoshin rahbarligidagi delegatsiya O‘zbekistonga tashrif buyurdi. Muzokaralar chog‘ida asosan aviasozlik va neftgaz sanoati sohasida ikki mamlakat o‘rtasidagi hamkorlik masalalari muhokama etildi. Shuningdek, tashrif chog‘ida 2005 yil natijalariga ko‘ra, ikki tomonlama mahsulot ayirboshlash hajmi so‘nggi o‘n yil mobaynida eng yuksak ko‘rsatkich - 2 mlrd. AQSh dollarini tashkil etgani alohida ta’kidlandi.

Rossiya Federatsiyasida «O‘zbekiston» savdo uyining ochilishi ikki mamlakat o‘rtasida savdo-iqtisodiy hamkorlikni mustahkamlash yo‘lidagi muhim qadam bo‘ldi. 2005-yilning 19-dekabrida Toshkentda Rus Savdo uyining ochilish marosimi bo‘lib o‘tdi. Uning asosiy faoliyati RF Sibir mintaqasining iqtisodiy salohiyatini

¹ Ўзбекистон – Россия: Ҳамкорликнинг янги уфқлари //Халқ сўзи, 2006 йил 1 январь.

O'zbekiston dan keltirilayotgan mahsulotlar bilan o'zaro manfaatli jihatlarini namoyish etishdir¹.

Mamlakatimizning Rossiya bilan yoqilg'i-energetika sohasidagi investitsion hamkorligi alohida ahamiyat kasb etadi. 2005-yilda Rossiya O'zbekiston dan 8,115 milliard kubometr gaz sotib olgan. «O'zbekneftegaz» Milliy xolding kompaniya hamda «Gazprom» va «Lukoil» OAJ bilan imzolangan hujjatlarda mamlakatimiz neftegaz sohasiga 2,5 milliard dollar miqdorida investitsiya kiritish ko'zda tutilgan. «Texspesstalinjining» (Sankt-Peterburg) hamda Chkalov nomidagi Toshkent aviosozlik ishlab chiqarish birlashmasi o'rtasida 2008-yilgacha 30 ta IL-114 samolyotlarini import qilish to'g'risida kontrakt tuzilgan. E'tiborli jihati shundaki, Rossiya Harbiy-dengiz kuchlari va «Viborg» aviakompaniyasi dunyodagi eng yirik beshta samolyotsozlik majmualari qatoridan o'rin olgan «TAR01SN» DAI tomonidan ishlab chiqarilgan bir necha samolyotdan samarali foydalanib kelmoqda.

2005 yilning birinchi choragida mahsulot ayirboshlash hajmi o'tgan yilning shu davriga nisbatan 24 foizga oshgan va 402 mln. AQSh dollarini tashkil etgan².

Ikki mamlakat o'rtasida ta'lim va kadrlar tayyorlash sohasida ham o'nlab oliy o'quv yurtlari o'rtasida samarali hamkorlik yo'lga qo'yilgan. Jumladan, bunday hamkorlik iqtisodiyot, servis, tibbiyot, boshqaruv, tilshunoslik, pedagogika, qishloq xo'jaligi, informatika va yangi sanoat texnologiyalari sohasida yuksak malakali mutaxassis-kadrlar tayyorlanmoqda. Ayni paytda Toshkentda MDU hamda Plexanov nomidagi Moliya akademiyasining filiallari tashkil etilib, muvaffaqiyatli faoliyat yuritmoqda.

Hozirgi vaqtda O'zbekiston da 676 maktabda rus tilida dars olib boriladi, ularda 250 ming o'quvchi ta'lim olmoqda.

Mustaqillik yillari respublika kutubxonalari yangi adabiyotlar bilan boyitildi. Respublikada har yili rus tilida 1,0—1,2 mln. adadda 40-45 nomda darslik va qo'llanmalar nashr qilinadi. Rus tilida 85 ta gazeta va 52 ta jumal chop etiladi.

¹ Ўзбекистон ва жаҳон ҳамжамияти: халқаро муносабатлар ва ташқи алоқаларни ташкил қилиш. /Умаров Б.З., Ғаниев А.С. - Т.: Ғафур Ғулом номидаги адабиёт ва санъат нашриёти, 2008.- 365 б.

² «Халқ сўзи», 2006-йил, 16-май.

Ikki mamlakat fan, madaniyat va jamoat arboblarning tashabbusi bilan 2004-yilning mart oyida Moskvada o'zbek xalqining boy madaniy-tarixiy merosini targ'ib etish maqsadida tashkil etilgan «O'zbekiston madaniyati va san'ati Fondi»ning taqdimoti bo'lib o'tdi.

Ikki mamlakatning taniqli san'at va madaniyat arboblarning uchrashuvlari, milliy teatrlar gastrollari hamda musawirlar ko'rgazmalari doimiy ravishda o'tkazib kelinmoqda¹.

Hozirgi vaqtda O'zbekiston Respublikasi hamda Rossiya Federatsiyasi o'rtasida gumanitar sohadagi hamkorlikni rivojlantirish Kompleks dasturi loyihasi tayyorlanmoqda. Toshkentda Rossiya hukumati huzuridagi xalqaro ilmiy va madaniy hamkorlik Rossiya markazining vakolatxonasi («Rosza- rubetsentr») faoliyat yuritmoqda.

O'zbekiston bu sohadagi hamkorlikni rivojlantirishga xizmat qiladigan turli tadbirlarni qo'llab-quvatlab kelmoqda. Shu ma'noda, 2005 yilning noyabrida O'zbekiston - Rossiya madaniy hamkorligining 2005-2006-yillarga mo'ljallangan Dasturining imzolangani bu yo'ldagi muhim qadam bo'ldi.

Bundan tashqari, ikki mamlakat Fanlar akademiyalari hamda O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Fan va texnologiyalarni rivojlantirishni muvofiqlashtirish Qo'mitasi bilan birgalikda Suffa platosida radiastronomiya observatoriyasini qurish rejalashtirilayotgani ham e'tiborga loyiqdir.

Shunday qilib, yuqoridagi mulohazalarga tayanib, O'zbekiston - Rossiya munosabatlari har qachongidan mustahkamlanib borayotganini ta'kidlash mumkin. Ittifoqchilik shartnomasi ikki mamlakat o'rtasidagi yaqin hamkorlik munosabatlarning ishonchli kafolati bo'lib xizmat qiladi.

Taniqli rus siyosatshunosi A.Migranyanning ta'kidlashicha, Rossiya bilan ittifoqchilik aloqalari O'zbekiston xavfsizligi va barqaror taraqqiyotini yuqori darajada ta'minlaydi. Uning fikricha, ikki mamlakatning o'zaro yaqinlashuvi postsovet makonida bir talay omillar bilan belgilangan taraqqiyot tendensiyalarida

¹ Жўраев Н. Ўзбекистон тарихи: (Миллий истиқлол даври) 3-қитоб. – Т.: Шарқ, 2011. - 694 б.

jiddiy o'zgarishlar ro'y berayotganidan dalolat beradi. Olimning ta'kidlashicha, postsovet makonda integratsiya jarayonlarining yangi bosqichi ikki tomonlama va ko'p tomonlama darajada (yevrAzeS), jumladan, Rossiya va Markaziy Osiyo davlatlari o'rtasida sifat jihatidan mutlaqo yangi munosabatlar vujudga kelayotgani anglab yetilayotganidan darak berayotir¹.

III. BOB. O'zbekiston Respublikasining Markaziy Osiyo mamlakatlari bilan ўзаро иқтисодий ҳамда маданий алоқалари

¹ «Правда Востока», 2005 йил 23-ноябр.

III.1. O‘zbekistonning Markaziy Osiё davlatlari bilan Shanxay Hamkorlik Tashkiloti doirasidagi aloqalari

Hozirgi davrda O‘zbekistonning Shanxay Hamkorlik Tashkilotidagi ishtiroki alohida ahamiyat kasb etadi. Ushbu tashkilot (1996-y. Shanxayda chegara hududlarida harbiy sohada o‘zaro ishonchni mustahkamlash chora-tadbirlari to‘g‘risida imzolangan Bitim doirasida) Xitoy bilan qo‘shni davlatlar o‘rtasida chegaralarga doir masalalarni hal etishga qaratilgan norasmiy forum sifatida tashkil etilgan edi.

SHHT - submintaqaviy xalqaro tashkilotga oltita davlat - Qozog‘iston, Xitoy, Qirg‘iziston, Rossiya, Tojikiston va O‘zbekiston a'zo bo‘lgan. SHHT tarkibiga kiradigan davlatlarning umumiy hududi yevroosiyo hududining 61 foizini, umumiy demografik (nufusiy) jihatdan dunyo aholisining to‘rtidan bir qismini tashkil etadi, iqtisodiy salohiyati nuqtayi nazaridan AQShdan keyingi eng qudratli - Xitoy iqtisodiyotini qamrab oladi. Rasmiy tillari - rus va xitoy tili. Qarorgohi Pekinda joylashgan. SHHTga a'zo davlatlar hududining umumiy maydoni 30 mln. kv. km. yoki yevroosiyo qit'asi maydonining beshdan uch qismini tashkil etadi. Ushbu davlatlar aholisining soni - 1,455 milliard kishi yoki dunyo aholisining taxminan to‘rtidan bir qismini tashkil etadi¹.

SHHT tashkil etilishi tarixan umumiy chegaralarda qurolli kuchlar va qurol-aslahalami qisqartirish to‘g‘risida Bitim qabul qilingan Moskva sammiti bilan uzviy bog‘liqdir. 1998-yildan Markaziy Osiyo mintaqasi, mintaqaviy xavfsizlik va ko‘ptomonlama hamkorlik masalalari «Shanxay beshligi»ning diqqat markaziga aylana boshladi. Terrorizm, separatizmga qarshi kurashish, mintaqada doirasida iqtisodiy va gumanitar hamkorlikni rivojlantirish «Shanxay beshligi»ning asosiy maqsadlari sifatida e'lon qilinadi.

1998- yilning 3-iyulida «beshlik»ning Olmaotada bo‘lib o‘tgan uchinchi sammitida tashqi ishlar vazirlarining Qo‘shma bayonoti yakuniy hujjat sifatida qabul qilindi. Unda tomonlar xavfsizlik masalalari yuzasidan maslahatlashuv jarayonini rivojlantirish va «bunga mintaqaning barcha manfaatdor davlatlarini jalb

¹ Сафоев С. Марказий Осиё геополитикаси.-Т.: 2005, -14 б.

etishga» kelishib oldi. «Shanxay beshligi» doirasida hamkorlikni rivojlantirishning quyidagi asosiy yoʻnalishlari belgilab olindi: xavfsizlik, muhim xalqaro muammolar yuzasidan doimiy maslahatlashuvni amalga oshirish; xalqaro terrorizm, uyushgan jinoyatchilik, giyohvand moddalarning noqonuniy savdosi; vaziyat talab etgan hollarda Markaziy Osiyo, umuman, Osiyo qitʼasida xavfsizlikni taʼminlash, hamkorlikni kengaytirish, mintaqaviy iqtisodiy hamkorlikni rivojlantirish masalalari boʻyicha ekspertlar, tashqi ishlar vazirlari doirasida uchrashuvlarni tashkil etish¹.

«Shanxay beshligi»ning 2000-yil 5 iyulida Dushanbeda boʻlib oʻtgan beshinchi sammitining tarixiy ahamiyati beqiyosdir. Zero, unda ilk bor kuzatuvchi sifatida Oʻzbekiston Respublikasining Prezidenti Islom Karimov ishtirok etib, XXR Raisi Szyan Szemin bilan uchrashgan edi. Uchrashuv natijalariga koʻra, «Dushanbe deklaratsiyasi» qabul qilindi. Bu hujjatning ahamiyati shundaki, unda taraflar xalqaro terrorizm, diniy ekstremizm, qurol-yaro va giyohvand moddalarning noqonuniy savdosiga qarshi birgalikda kurashish, uzoq yillarga moʻljallangan hamkorlik dasturini ishlab chiqish hamda bu borada tegishli kelishuvlar tuzishga kelishib olish bilan birgalikda, Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining Markaziy Osiyoni yadro qurolidan xoli hududga aylantirish tashabbusi qoʻllab-quvvatlandi².

2001-yilning iyun oyida boʻlib oʻtgan sammitda «Shanxay beshligi» unga aʼzo boʻlgan davlat - Oʻzbekiston Respublikasi ishtirokida Shanxay Hamkorlik tashkilotiga aylantirildi. Oʻzbekiston ning ushbu tashkilotga aʼzo boʻlib kirishi maʼqullangach, mamlakatimiz shakllantirilayotgan yangi tashkilotning maqomi va ahamiyati, maqsad hamda vazifalarini aniqlashtirish, jumladan, SHHT hyech qachon harbiy yoki harbiy-siyosiy tashkilotga aylantirilmasligiga oid takliflarni ilgari surdi.

Oʻsha davrda ommaviy axborot vositalarida taʼkidlanganidek: Shanxay sammitining ahamiyati shundaki, unda ikki masala - xavfsizlik va hamkorlik masalalarida yakdillikka erishilgan edi. Aynan shular yangi tashkilotning

¹ Кўчаров Ч.Ш. Марказий Осиёнинг минтақавий интеграцион жараёни муаммолари. -Т.: Фан, 2005.- 53с.;

² Каримов И.А. Ватан равнақи учун ҳар биримиз масъулмиз. -Т.: Ўзбекистон, 2001 йил, -377 б.

«hamkorlik orqali xavfsizlik» shiorida ifodalangan faoliyatining asosiy tamoyillariga aylandi. Terroristik xatti-harakat va shunga o'xshash tahdidlar vujudga kelganda o'zaro yordam va maslahatlashuvga huquqiy asos mavjudligi ham ushbu tamoyil mazmun-mohiyatiga mos keladi. Umuman olganda, qaysi sohalarda hamkorlikning rivojlanishidan qat'i nazar, u milliy, mintaqaviy, bir so'z bilan aytganda, iqtisodiy, ijtimoiy-siyosiy xavfsizlik- ning mustahkamlanishiga xizmat qiladi.

Tashkilotning 2002-yil iyun oyida Sankt-Peterburgda bo'lib o'tgan sammitida uning ustav hujjati - SHHT Xartiyasi qabul qilindi. Unda tashkilotning maqsadlari, vazifalari va tamoyillari hamda hamkorlik yo'nalishlari aks ettirilgan, Mintaqaviy antiterroristik tuzilma (MATT) haqidagi Bitim imzolandi. SHHT doimiy ravishda ishlaydigan organi bo'lgan ushbu tuzilma huquq-tartibot idoralari va maxsus xizmatlarning terrorizmga qarshi kurashdagi faoliyatini muvofiqlashtirishni nazarda tutadi¹.

2003-yilning mayida SHHT Mokvadagi sammitida davlat boshliqlar Kengashi, hukumat boshliqlari Kengashi, tashqi ishlar vazirlari Kengashi, Milliy muvofiqlashtiruvchilar Kengashi, ministrlar va idoralar rahbarlari Yig'ini, Kotibiyat, shuningdek, MATT hamda SHHT kotibiyati qoshidagi a'zo davlatlarning doimiy vakillari haqidagi Nizomlar tasdiqlandi.

Davlat boshliqlari tomonidan Mintaqaviy antiterroristik tuzilma Ijroiya qo'mitasi qarorgohini Bishkekdan (Qirg'iziston) Toshkent shahriga ko'chirish, shuningdek, 2004-yil 1-yanvaridan tashkilotning doimiy faoliyat yurituvchi organlari - SHHT Kotibiyatining Pekin shahrida, MATT Ijroiya qo'mitasining Toshkent shahrida ish boshlashi haqida qaror qabul qilindi².

SHHT tashqi ishlar vazirlari Kengashining 2003-yil sentabrida Toshkent shahrida bo'lib o'tgan yig'ilishida terrorizm, separatizm va ekstremizmga qarshi kurashish Shanxay Konvensiyasi, SHHT Xartiyasi, a'zo davlatlar o'rtasidagi MATT

¹ Касымов А., Васкин И. Основные направления внешней политики Республики Узбекистан. -Т.: Ўзбекистон, 1994. -52 с.

² Гуломов Х., Татибоев А. Центральная Азия и мировая история. -Т.: 2004- 22 с.

to'g'risida Bitimga o'zgartirish kiritish protokoli imzolanib, tegishli kommyunike qabul qilindi.

SHHT asosiy maqsad va vazifalari quyidagilardan iborat:

- a'zo davlatlar o'rtasida o'zaro ishonch, do'stlik va yaqin qo'shnichilik aloqalarini mustahkamlash;
- mintaqada tinchlik, xavfsizlik va barqarorlikni saqlash hamda mustahkamlash, yangi demokratik, adolatli va oqilona siyosiy hamda iqtisodiy xalqaro tartibni shakllantirishga ko'maklashish maqsadida turli yo'nalishlarda hamkorlikni rivojlantirish;
- terrorizm, separatizm va ekstremizmning barcha ko'rinish- lariga qarshi birgalikda kurash olib borish, giyohvand moddalar va qurol-yarog'ning noqonuniy savdosi hamda transmilliy jinoiy fao- liyatning boshqa turlari, jumladan, noqonuniy migratsiyaga qarshi kurashish;
- siyosiy, savdo-iqtisodiy, mudofaa, huquq-tartibotni saqlash, tabiatni muhofaza etish, madaniy, ilmiy-texnikaviy ta'lim, energetik, transport, moliya-kredit va boshqa sohalarda samarali mintaqaviy hamkorlikni qo'llab-quvvatlash;
- a'zo davlatlar xalqlari turmush darajasi va sharoitlarini uzluksiz yaxshilash maqsadida teng sherikchilik asosida mintaqada har tomonlama va barqaror iqtisodiy o'sish, ijtimoiy hamda madaniy taraqqiyotga ko'maklashish;
- jahon iqtisodiyotiga integratsiyalashuvda yondashuvlarni muvofiqlashtirish;
- a'zo davlatlarning xalqaro majburiyatlari hamda milliy qonunchiligiga mos ravishda insonning huquq va erkinliklarini ta'minlashga ko'maklashish;
- boshqa davlatlar va xalqaro tashkilotlar bilan munosabatlarni yo'lga qo'yish va rivojlantirish;
- xalqaro nizolarni oldini olish hamda ularni tinch yo'l bilan hal etilishida o'zaro aloqalarni mustahkamlash;
- XXI asrda vujudga keladigan muammolarning yechimini birgalikda izlab topish;

SHHTga a'zo davlat quyidagi tamoyillarga tayanadi:

- davlatlar suvereniteti, mustaqilligi, hududiy yaxlitligi, davlat chegaralarining daxlsizligini hurmat qilish, tajovuz qilmaslik, ichki ishlarga aralashmaslik, xalqaro munosabatlarda kuch ishlatish va kuch bilan tajovuz qilish, chegara hududlarda bir tomonlama ustunlikdan voz kechish;

- barcha a'zo davlatlarning teng huquqliligi, har birining nuqtayi nazarini e'tirof etish va hurmat qilish asosida yagona yondashuvlarni izlash;

- umumiy manfaatlar doirasida birgalikdagi xatti-harakatlarni bosqichma-bosqich amalga oshirish;

- a'zo davlatlar o'rtasidagi kelishmovchiliklarni tinch yo'llar bilan hal etish;

- SHHT boshqa davlatlar va xalqaro tashkilotga qarshi qaratilmagani;

- Xartiya hamda SHHT doirasida qabul qilingan boshqa hujjatlardan kelib chiqadigan majburiyatlarni to'liq hamda vijdonan bajarilishi.

SHHT doirasidagi hamkorlikning asosiy yo'nalishlari quyidagilardan iborat:

- mintaqada tinchlikni saqlash, xavfsizlik va o'zaro ishonchni mustahkamlash;

- barcha a'zo davlatlar umumiy manfaatlari mos bo'lgan tashqi siyosiy masalalar yuzasidan xalqaro tashkilot va xalqaro forumlarda yaxlit nuqtayi nazarni izlab topish;

- terrorizm, separatizm va ekstremizm, giyohvand moddalar va qurol-yarog'ning noqonuniy savdosi hamda transmilliy jinoiy faoliyatning boshqa turlari, jumladan, noqonuniy migratsiyaga qarshi birgalikda kurashish chora-tadbirlarini ishlab chiqish va amalga oshirish;

- qurolsizlanish va qurol-yarog' ustidan nazorat qilish masalalarida sa'y-harakatlarni muvofiqlashtirish;

- mintaqaviy iqtisodiy hamkorlikning turli shakllarini qo'llab-quvvatlash va rag'batlantirish, mahsulot, kapital, xizmatlar va texnologiyalarning erkin harakat qilishini ta'minlaydigan savdo hamda investitsiyalar uchun qulay shart-sharoit yaratilishiga ko'maklashish;

- transport va kommunikatsiya sohasidagi infratuzilmadan samarali foydalanish, a'zo davlatlar tranzit imkoniyatlarini takomillashtirish, energetika tizimini rivojlantirish;

- tabiatdan, xususan, mintaqa suv zaxiralaridan oqilona foydalanishni ta'minlash, tabiatni muhofaza etish borasida maxsus dastur va loyihalarni birgalikda amalga oshirish;

- tabiiy va texnogen xarakterdagi favqulodda vaziyatlarni oldini olish hamda ularning oqibatlarini bartaraf etishda o'zaro yordam ko'rsatish;

- SHHT doirasida hamkorlikni rivojlantirishga xizmat qiladigan huquqiy ma'lumotlar bilan almashish;

- fan, texnika, ta'lim, sog'liqni saqlash, sport va turizm sohalarida o'zaro munosabatlarni kengaytirish¹.

SHHT a'zo davlatlar o'zaro kelishuv asosida hamkorlik sohalarini kengaytirishi mumkin. O'z maqsad hamda vazifalarini bajarish uchun SHHT doirasida davlat rahbarlari Kengashi, hukumat rahbarlari (Bosh vazirlar) Kengashi, Tashqi ishlar vazirlari Kengashi, vazirlik va (yoki) idoralar rahbarlari Yig'ilishi, Milliy muvofiqlashtiruvchilar Kengashi, mintaqaviy antiterroristik tuzilma (MATT), Kotibiyat faoliyat yuritadi.

SHHT mustahkamlash, uning doirasidagi iqtisodiy hamkorlikni mustahkamlashda 2003 yilning sentabrida Pekinda davlat rahbarlari Kengashi tomonidan tasdiqlangan SHHT a'zo davlatlar o'rtasida ko'p tomonlama savdo-iqtisodiy hamkorlikning istiqbolli Dasturi g'oyat muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu hujjatda oltita davlatning 2020-yilgacha amaliy faoliyatining yo'nalishlari, maqsad hamda vazifalari qayd etilishi bilan birgalikda, ularni amalga oshirish yo'llari va usullari ham aks ettirilgan.

O'zbekiston SHHT doirasida mintaqaviy xavfsizlikni ta'minlash, xalqaro terrorizm hamda mintaqaviy barqarorlikka tahdid solayotgan boshqa xavf-xatarlarga qarshi kurashishga qaratilgan hamkorlikni rivojlantirishga alohida ahamiyat berib kelmoqda. Ayniqsa, iqtisodiy sohada, shu jumladan, mintaqada transport kommunikatsiyalarini rivojlantirish sohasidagi ko'p tomonlama hamkorlikni istiqbollari porloq².

¹ Жўраев Н. Ўзбекистон тарихи: (Миллий истиқлол даври) 3-қитоб. – Т.: Шарқ, 2011. – 706 б.

² Фармонов Р, К.Жўраев. Халқаро муносабатлар тарихи. –Т.: ЖИДУ, 2011. – 120 б.

O'zbekiston SHHT ochiqlik, boshqa davlatlar va uyushmalarga qarshi bo'lmashlik, xalqaro hamkorlikni keng rivojlantirishga tayyor bo'lish kabi tamoyillarini izchil amalga oshirish tarafdori bo'lib kelmoqda.

SHHT 2004-yilning 17-iyunidagi Toshkent sammiti ushbu tashkilot shakllanishining yakuniy bosqichi bo'lgani ham yangi tashkiliy tuzilmalar va institutlar faoliyati muayyan ma'no-mazmun kasb etayotgani qayd etildi. Chunonchi, Pekinda Kotibiyat faoliyat yurita boshladi, Toshkentda mintaqaviy antiterroristik markaz shakllantirildi. Tashqi ishlar vazirlari Kengashi qo'yilgan vazifalarni izchillik bilan amalga oshirmoqda. Milliy muvofiqlashtiruvchilar Kengashi muhim amaliy ishlarni bajarmoqda. Mintaqaviy hamkorlikni rivojlantirish fondi hamda SHHT ishbilarmonlar fondini shakllantirish bo'yicha amaliy sa'y-harakatlar boshlab yuborildi.

Ushbu anjumanda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti I.A.Karimov mamlakatimiz tashqi siyosati konstitutsion konsepsiyasining asosiy yo'nalishlaridan kelib chiqqan holda O'zbekistonning muhim tashabbuslarini bayon etdi. Avvalo, davlatimiz rahbari mintaqa mamlakatlari barqarorligiga tahdid solayotgan xalqaro terrorizm, ekstremizm va separatizm kuchlarining faollashib borayotgani katta xavotir uyg'otayotganini ta'kidladi.

Bundan tashqari, kommunikatsiya va transport sohasidagi loyihalarni amalga oshirish borasidagi xatti-harakatlarni muvofiqlashtirish, suvenergetika, xomashyo zaxiralari hamda inson salohiyatidan har bir davlat hamda mintaqalar manfaatlarini yo'lida oqilona foydalanish; mintaqaga tashqi investitsiya va sarmoyalarni jalb etish bilan bog'liq bo'lgan dolzarb masalalar kun tartibiga qo'yildi. Forumda xavfsizlik va iqtisodiyot SHHT asosini tashkil etishi lozim ekani uqtirildi. Prezidentimiz fikricha, aynan ana shu ikki asosga tayanib, SHHT faoliyatining samaradorligi va xalqaro obro'-e'tibori, shuningdek, uning dunyodagi o'zgaruvchan vaziyatga moslashuvchanligi ta'minlanishi zarur¹.

¹ Кирғизбоев А. Ўзбекистон Республикасининг Осиё мамлакатлари билан халқаро ҳамкорлиги. -Т.:Фан, 2004.-180 б.

O'zbekiston xalqaro terrorizm, ekstremizm, separatizm va narkotrofikka qarshi kurash SHHT faoliyatini ustuvor yo'nalishi etib belgilanganini shak-shubhasiz qo'llab-quvvatlaydi. Mintaqaviy antiterroristik markaz faoliyati aynan xuddi shu masalalarning hal etilishiga qaratilgan. Birinchi galda, nafrat va terrorizm g'oyalarini targ'ib etayotgan turli radikal va ekstremistik markazlarga qarshi kurashish zarur ekani ta'kidlandi¹.

SHHT doirasida iqtisodiy hamkorlikni kuchaytirish haqida to'xtalib, Prezident Islom Karimov ushbu masalani hal etishning asosiy yo'li sifatida Markaziy Osiyo umumiy bozorini shakllantirish zarurligiga e'tibor qaratadi. Zero, bu masalaning hal etilishi mintaqa mamlakatlari va xalqlar tub manfaatlariga mos keladi. Rossiya, Xitoy va boshqa davlatlarning faol sheriklik ishtirokida umumiy bozorning tashkil etilishi tor milliy doiradan tashqarida yagona yondashuv va muvofiqlashtirilgan qonuniy me'yorlar amal qiladigan mahsulot va xizmatlar, mehnat va kapitallar yirik bozorini shakllantirishga imkon beradi.

O'zbekiston Markaziy Osiyo hududidan o'tadigan hamda SHHT a'zo davlatlarning Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligi (MDH), yevropa Ittifoqi (YI), Janubiy va Janubi-Sharqiy Osiyo mamlakatlari bilan savdo-iqtisodiy aloqalarini yo'lga qo'yish va mustahkamlashga xizmat qiladigan yirik transport-kommunikatsiya loyihalari, yo'lak va marshrutlarni amalga oshirishga qaratilgan g'oya va takliflarni qo'llab-quvvatlaydi².

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2005-yil 10-martdagi Qarorida tasdiqlangan tashqi siyosiy va tashqi iqtisodiy sohadagi islohotlarning ustuvor yo'nalishlarini amalga oshirish Konsepsi- yasiga binoan SHHT doirasida o'zaro aloqalar faollashmoqda. Bu o'rinda erishilgan natijalar qatorida faoliyati man qilingan terroristik, ayirmachilik va ekstremistik tashkilotlar ro'yxati va shunday jinoyatlari uchun qidirilayotgan shaxslar ro'yxatini tuzish to'g'risidagi O'zbekiston tashabbusining amalga oshirila boshlangani, terrorizm, ekstremizm va separatizmga qarshi SHHT a'zo davlatlarning hamkorlik Konsepsiyasining tasdiqlanganini

¹ Гаффоров Я. Шанхай ҳамкорлик ташкилоти – хавфсизлик ва иқтисодий ҳамкорликни мустаҳкамлаш йўлида. “Ижтимоий фикр – инсон ҳуқуқлари” журнали, 2005 йил, №4, -35б.

² Гаффоров Я., Холлиев А. Ўзбекистон ва жаҳон ҳамжамияти. -Т.: Университет. 2003.-15 б.

ta'kidlash mumkin. Ushbu tashkilot bilan munosabatlarda kompleks yondashuvni ta'minlash maqsadida O'zbekiston da SHHT masalalari bo'yicha idoralararo muvofiqlashtirish komissiyasini tashkil etish mo'ljallanmoqda.

Bundan tashqari, «Shanxay Hamkorlik tashkilotiga a'zo davlatlarning terrorizm, separatizm va ekstremizmga qarshi 2007-2009- yillarga mo'ljallangan hamkorlik Dasturi» qabul qilingan. A'zo davlatlarning «Sharq - antiterror 2006» terrorizmga qarshi birgalikdagi mashg'ulotlari, terrorizمنى moliyalashtirish bilan bog'liq bo'lgan giyohvand moddalarning noqonuniy savdosiga qarshi simpoziumlar o'tkazib kelinmoqda.

Hozirgi vaqtda SHHT xalqaro hamkorlikning qudratli instituti, xavfsizlik va barqarorlikni ta'minlash, xalqaro terrorizm, separatizm va ekstremizm, giyohvand moddalarni ishlab chiqarish va tarqatish kabi zamonaviy xavf-xatar va tahdidlarga qarshi kurashishning chinakam tayanchiga aylanib bormoqda.

Ayni paytda mintaqaning boy zaxiralaridan foydalanishga qaratilgan yirik savdo-iqtisodiy, transport-kommunikatsion va gumanitar loyihalarni amalga oshirish borasida mavjud barcha imkoniyatlar ishga solinmoqda.

Shanxay Hamkorlik Tashkiloti tartib-qodalariga binoan, har yili a'zo mamlakatlardan biri unga rais bo'ladi. 2009 yil yekaterenburg sammitidan keyin SHHTga raislik O'zbekiston Respublikasiga o'tdi.

Taomilga binoan, raislik qiluvchi davlat o'z hududida navbatdagi sammitni tashkil qiladi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Ko'ksaroy qarorgohida 2010 yil, 11-iyun kuni Shanxay Hamkorlik Tashkilotiga a'zo davlatlar rahbarlari kengashining navbatdagi, o'ninchi majlisi bo'lib o'tdi¹.

SHHT tuzilganidan keyin ko'plab davlatlar uning safidan joy olish istagini bildirdi. Ayni paytda Hindiston, Eron, Mo'g'uliston va Pokistonga SHHTda kuzatuvchi maqomi berilgan.

SHHT davlatlari o'zaro munosabatlarda «Shanxay ruhi»ga amal qiladi. Bu ibora qarorlarni konsensus asosida qabul qilish, o'zaro ishonch va manfaatdorlik, tenglik,

¹ "Халқ сўзи", 2010 йил 12 июн.

maslahatlashuv, madaniy xilma- xillikka hurmat bilan yondashish, birgalikda taraqqiy etishga intilish tamoyillariga qat'iy amal qilish demakdir.

Davlat rahbarlari kengashining majlisida O'zbekiston Respublikasining SHHT ga raislik davridagi faoliyatiga yuksak baho berildi. Bu vaqt mobaynida O'zbekiston SHHT ning xalqaro aloqalarini rivojlantirish, me'yoriy-huquqiy asosini mustahkamlash, SHHT Xartiyasidagi maqsadlar, vazifalar va tamoyillarga muvofiqlikni saqlagan holda, xavfsizlik va barqarorlikni ta'minlash bilan bog'liq tashabbuslarni ishlab chiqish va hayotga tatbiq etish orqali tashkilot faoliyati samaradorligini oshirishga alohida e'tibor qaratdi.

Xususan, O'zbekiston Prezidenti SHHT doirasida qarorlar qabul qilish mexanizmlarini, tashkilot va uning tuzilmalari faoliyatini takomillashtirishga qaratilgan qator takliflarni ilgari surdi. Toshkentda SHHT va BMT Kotibiyatlari o'rtasida imzolangan Qo'shma deklaratsiya Shan'hai Hamkorlik Tashkiloti Mintaqaviy aksilterror tuzilmasi bilan Birlashgan Millatlar Tashkiloti Kontrterroristik qo'mitasi o'rtasidagi amaliy aloqalarni rivojlantirishga yo'l ochadi¹.

Bugungi kunda dunyodagi hech bir muammoni alohida bir davlatning sa'y-harakati bilan yechib bo'lmaydi. Jumladan, xavfsizlik va ekologiya muammolari kamida mintaqaviy miqyosidagi hamkorlikni taqozo qiladi. Shu ma'noda, SHHT bilan BMT o'rtasidagi hamkorlikning rasmiylashtirilishi ikki tomon uchun muhim masalalarni yechishda bahamjihat harakat qilishga keng yo'l ochadi. BMTning Osiyo va Tinch okeani uchun iqtisodiy va ijtimoiy-komissiya (ESKATO), Narkotiklar va jinoyatchilik bo'yicha qo'mitasi, Markaziy Osiyoda preventiv diplomatiya bo'yicha mintaqaviy markaz kabi tuzilmalari SHHT bilan anchadan buyon hamkorlik qilib kelmoqda. Qabul qilingan Qo'shma deklaratsiya bu hamkorlikning imkoniyat va salohiyatini yanada oshirishga xizmat qiladi.

Ayni paytda SHHTning hamkor tashkilotlar bilan hamkorlik rejasi tasdiqlangan. O'zaro anglashuv memorandumlariga asosan tuzilgan bu reja SHHT bilan

¹ Рахимов М.А. Международное сотрудничество Узбекистана в контексте обеспечения стабильности и устойчивого развития в Центральной Азии.-Т., 2011.-204 с.

ESKATO, ASeAN, MDH, yevrAzes ODKB kabi nufuzli xalqaro tashkilotlar bilan hamkorligini yanada mustahkamlashni nazarda tutadi.

O'zbekiston ShHTga a'zo davlatlarning 2020 yilgacha mo'ljallangan ko'p tomonlama savdo-iqtisodiy hamkorlik dasturini ijro etish bo'yicha chora-tadbirlar rejasini amalga oshirishga alohida e'tibor qaratmoqda. Xususan, SHHT uchun transport kommunikatsiyalarini rivojlantirish ustuvor masalalardan sanaladi. Y-40 xalqaro marshrutini rekonstruktsiya qilishni imkon qadar tez yakuniga yetkazish barcha a'zo davlatlar uchun muhim ahamiyatga ega ekanini inobatga olib, O'zbekiston bu yo'lning o'z hududidagi qismi bo'yicha majburiyatlarini to'la bajarib bo'ldi. Ayni paytda mamlakatimiz Y-40 xalqaro marshrutining markazida «Navoiy» erkin industrial iqtisodiy zonasini barpo etmoqda. Shubha yo'qki, Markaziy Osiyoda yangi qo'shma loyihalar amalga oshirilgani sayin, ya'ni ishlab chiqarish korxonalari va yo'llar barpo etish ko'paygani sari SHHT mamlakatlari uchun «Navoiy» erkin industrial iqtisodiy zonasining ahamiyati oshib boraveradi. Tashkilot a'zolari uni rivojlantirishda faol qatnashishi mumkin¹.

Davlat rahbarlari kengashining kengaytirilgan tarkibdagi majlisida ko'p tomonlama va o'zaro manfaatli hamkorlikni yanada rivojlantirish, shuningdek, dolzarb mintaqaviy va xalqaro masalalar ko'rib chiqildi. Unda SHHTga a'zo davlatlar rahbarlari bilan birga, kuzatuvchi maqomidagi mamlakatlar delegatsiyalari rahbarlari - Mo'g'uliston Prezidenti Saxiagiyn Elbegdoij, Pokiston Islom Respublikasi Prezidenti Osif Ali Zardoriy, Eron Islom Respublikasi Tashqi ishlar vaziri Manuchehr Muttaqiy, Hindiston Respublikasi Tashqi ishlar vaziri Somanaxalli Malayya Krishna hamda sammit mehmonlari — Afg'oniston Islom Respublikasi Prezidenti Hamid Karzay, Turkmaniston Prezidenti Gurbanguli Berdimuhamedov ishtirok etdi. Shuningdek, majlisda SHHT Bosh kotibi Muratbek Imanaliev, SHHT MATT Ijrochi direktori Jenisbek Jumanbekov, BMT Bosh kotibining o'rinbosari Yan Kubish, MDH Ijroi qo'mitasi raisi Sergey Lebedev,

¹ История становления и развития сотрудничества Республики Узбекистан с международными организациями. /Отв. ред. Абдуллаев Р., Алимова Д. – Т., 2011.- 150 с.

ODKB Bosh kotibi Nikolay Bordyuja, yevrAzeS Bosh kotibining o‘rinbosari Murat Musataev, ASeAN Bosh kotibining o‘rinbosari Sayakan Sisovong qatnashdi.

2015 йил 9-10 июл кулари Россия Федерациясининг Уфа шаҳрида Шанхай ҳамкорлик ташкилотига аъзо мамлакатлар(Қозоғистон, Хитой, Қирғизстон, Россия, Тожикистон, Ўзбекистон) Давлат раҳбарлари кенгашининг навбатдаги мажлиси бўлди. Унда халқаро ва минтақавий аҳамиятга молик долзарб масалалар, ШХТни янада ривожлантириш истиқболлари юзасидан фикр алмашилди. Мажлисда Президентимиз И.А.Каримов нутқ сўзлаб, тобора глобал тус олиб бораётган таҳдид ва хавф-хатарларга қарши курашиш, ташкилот фаолиятини кенгайтириш ва такомиллаштириш масалалари, Марказий Осиёда тинчлик барқарорликни таминлашда биргаликда ҳаракат қилиш масалалари юзасидан ўз қарашларини баён қилди¹.

Хуллас Шанхай ҳамкорлик ташкилотига аъзо давлатлар доирасида алоқалар орқали Ўзбекистон Марказий Осиё давлатлари билан ҳар томонлама алоқаларни кенгайтириш, минтақада тинчликни сақлашга эришиш борасида фаоллик қилиб келмоқда.

¹ Андижоннома // 2015 – йил, 15 – июль № 58 сон

III.2. O'zbekistonning Markaziy Osiyo davlatlari bilan qardoshlik munosabatlarining yanada rivojlanishi

O'zbekiston tashqi siyosatining asosiy yo'nalishlaridan biri Markaziy Osiyodagi yosh mustaqil davlatlar - Qozog'iston, Qirg'iziston, Tojikiston, Turkmaniston bilan hamkorlik va do'stlik aloqalarini mustahkamlashga qaratildi. Bu, beshta davlatlar tarixi, madaniyati, tili va dilining birligidan, tomirlarining tutashib ketganligidan kelib chiquvchi jiddiy siyosat iqtisodiy va ijtimoiy taraqqiyot yo'li edi. Shuni alohida aytish kerakki, O'zbekiston Prezidenti I. Karimov keyingi besh yillar mobaynida bu mintaqadagi davlatlar, xalqlar o'rtasida teng huquqli va o'zaro manfaatli hamkorlik o'ratib uni mustahkamlash va rivojlantirish tadbirlarini qadam-baqadam amalga oshirib kelmoqda¹.

Ma'lumki, bir necha ming yilliklar mobaynida joni-joniga, qoni-qoniga payvand bo'lib ketgan Markaziy Osiyo - qadimiy Turon xalqlari sobiq SSSR davrida turli millatlarga ajratib tashlandi. Qog'ozdagina suveren, aslida esa markazga qaram sovet respublikalari barpo etildi. Bu soxta siyosat tufayli an'analari, turmush tarzlari, ruhiy va ma'naviy qadriyatlari bir bo'lgan xalqlar o'zbek-u qozoqqa, tojig-u qirg'iz, turkmanga bo'lib yuborildi.

Albatta, mazkur xalqlar o'tgan 70 yildan ko'proq vaqt mobaynida millat sifatida shakllandi. Ulaming o'z tili, madaniyati bor. Endi ulami butunlay birlashtirib yuborish milliy qadriyatlarini toptash bilan barobar. Biroq, masalaning boshqa tomoni ham bor. Ya'ni, yagona Turkiston zaminida sobiq SSSR tarqalgach vujudga kelgan mustaqil davlatlar o'z tarixiy kelib chiqishlari, xalqlarining boy o'tmishi, ma'naviy va ruhiy ehtiyojlari nuqtayi nazaridan o'zaro yaqinlashishga hayotiy zarurat sezishlari tabiiy holdir.

Markaziy Osiyo xalqlari ruhiyati asrlar mobaynida bir-biriga tutashib, ma'naviy, diniy va axloqiy munosabatlari uyg'unlashib ketgan, yashash tarzlari va urf-odatlari mushtarak bo'lib, yagona, ulkan va jonli vujudga aylangan edi. Shuning natijasida qondosh-u jondoshlik, bir butunlik an'analari tarkib topgan. Kishilik tarixida bimday

¹ Каримов И.А. Ватан саждагоҳ каби муқаддасдир. 3-жилд. — Т.: Ўзбекистон, 1996, -104Б.

ma'naviy, ruhiy va fikriy yaqinlik bu diyorda hamisha hamma narsadan ustun kelgan. Shuning uchun ham Mavlono Rudakiy: «Dunyoning shodligi yig'lsa butun, Do'stlar diydoridan bo'lolmas ustun», deb bejiz aytmagan. Mustaqillik sharoitida millat, millatlararo munosabatlar, milliy madaniyat, yaqin qardosh xalqlarning madaniy merosi, etnik muammolari, jug'rofiy va iqtisodiy birligi haqidagi tasawurlar o'zgardi. Yangi tarixiy sharoitlarda vujudga kelayotgan ijtimoiy-siyosiy jarayonlar Markaziy Osiyo mamlakatlari xalqlarining kelib chiqishi, ularning tarixi o'ziga xos turmush tarzlari va yaqin qo'shnichilik munosabatlariga har qachongidan boshqacharoq qarashni hayot taqozo eta boshladi. Zero, etnik jihatdan bir-biriga yaqin bo'lgan, tarixan bir muhitda yashab, o'tmish madaniyati bir zaminda vujudga kelgan, biroq, ayni paytda mustaqil davlat bo'lib yashayotgan mamlakatlar o'z tarixiy ildizlarini qidirib topishini, o'zaro hamkorlik munosabatlarini qaytadan tiklashini hayotning o'zi zarurat, deb hisoblamoqda¹.

1991- yilning yanvarida Prezident Islom Karimov tashabbusi bilan Markaziy Osiyo davlatlari rahbarlarining Toshkent uchrashuvi tashkil etildi. Oliy darajadagi bu uchrashuvda Markaziy Osiyo Hamdo'stligiga asos solindi. Besh davlat Qirg'iziston, Qozog'iston, O'zbekiston, Tojikiston, Turkmaniston rahbarlari Hamdo'stlik haqidagi bitimga imzo chekishdi. Buni mintaqa xalqlari zo'r mamnuniyat bilan qarshi oldilar va qo'llab-quvvatladilar².

Shu tariqa jahon siyosiy so'zligida «Markaziy Osiyo» degan yangi atama paydo bo'ldi. Albatta, bu hodisaga turli toifa va qarashdagi siyosatchilar, huquqshunoslar, iqtisodchilar turlicha baho berdilar. Ayrimlari hatto, mintaqadagi mamlakatlar birlashib, yagona davlat bo'larmish, deyishgacha bordilar. Mintaqa rahbari kim bo'ladi? Qaysi til davlat tili bo'ladi, ko'pmillatli mintaqa milliy madaniyatlari muammolari qay yo'sinda hal etiladi, qabilidagi savollar tug'ildi. Prezident Islom Karimov Markaziy Osiyo Hamdo'stligini vujudga keltirish tashabbuskori sifatida uning maqsad va mohiyatini aniq-ravshan ko'rsatib berdi. Ya'ni, Mustaqil Davlatlar suvereniteti daxlsizdir. Hamdo'stlikka a'zo bo'lgan

¹ Каримов И.А. Тарихимиз ҳам, келажакимиз ҳам муштарак. 2-жилд. – Т.: Ўзбекистон, 1996, -233б.

² Бобоев А. Ҳамкорлиқнинг янги босқичи.//Халқ сўзи, 2006 йил 21 март.

mamlakatlar xalqaro huquq normalariga to'la amal qilgan holda davlat tizimiga, boshqaruv usuliga va bir-birining ichki ishlariga aralashmaslik, har bir davlat Konstitutsiyasini hurmat qilish va tan olish, faqat iqtisodiy va madaniy hamkorlikni yo'lga qo'yish, yagona bozor, mol ayirboshlash imkoniyatlarini kengaytirish, bojxona va chegaralardagi sun'iy to'siqdami bartaraf etish chora-tadbirlari ko'rib chiqildi. Oradan ko'p o'tmay ana shu Hamdo'stlikka amaliy poydevor qo'yildi. 1995-yilning yanvar oyida Qozog'iston Prezidenti Nursulton Nazarboev Toshkentga keldi. O'zbekiston va Qozog'iston o'rtasidagi iqtisodiy hamkorlikka doir qator hujjatlarga imzo chekildi. Tez orada bu bitimga Qirg'iziston ham qo'shildi. Natijada uch mamlakat o'rtasida yagona bozorni vujudga keltirish, mahsulot ayirboshlash imkoniyati yaratildi¹.

Markaziy Osiyo Hamdo'stligi nafaqat bugungi o'tish davri mahsuli, balki jug'rofiy, tarixiy-etnik va ijtimoiy-iqtisodiy ehtiyojdir.

Chunonchi, bu mamlakatlar jug'rofiy jihatdan bir-biriga yaqin va zich joylashgan. Suv, elektr energetikasi va boshqa tabiiy omillar ham ularni bog'lab turadi. Qariyb 50 millionli aholi tarixan yagona o'tmishga, yagona taqdirga, bir-biriga uyg'unlashib ketgan dunyoqarash va an'analarga ega. Ularning har qanday siyosiy va iqtisodiy Hamdo'stlikdan ham baland turadigan qadimiy qadriyatlari bor. Ming yilliklar mobaynida shakllangan ma'naviy, madaniy, axloqiy, diniy va lisoniy mushtaraklik ham mavjud.

Dunyoviy muammolar, insoniyat taqdiriga daxldor masalalar yechimini topishda mamlakatlar va xalqlar, milliy manfaatlari hamda ehtiyojlaridan qat'i nazar, birgalikda o'zaro hamkorlik yo'llarini izlaydilar. Biroq, hech qanday hamkorlik, turmush tarzlari, urf-odatlar, ruhiyatlari uyg'unlashib ketgan yaqin qo'shni xalqlarning do'stligiga teng kelolmaydi. Chunki bu yerda ajdodlar ruhi bilan kelajak avlodlar bog'liqligi, bir butun zamin - Ona Vatan yaxlitligi kabi muqaddas tuyg'u doimo barqarordir. Prezident Karimov Markaziy Osiyo xalqlari birligini

¹ Каримов И.А. Дўстлигимиз кўеши минг йиллар қаридан нур сочади.-Т., Ўзбекистон, 1996, -105б.

mustahkamlashning mintaqa mamlakatlari o'rtasidagi munosabatlarni chuqurlashtirish siyosatining insonparvarlik mazmuni ana shunda, deb bildi¹.

Ayni paytda Markaziy Osiyo mintaqasida joylashgan davlatlarda o'ziga xos tabiiy ishlab chiqarish imkoniyatlari mavjud. Sobiq SSSR davrida qazib olingan ko'miming qariyb 20 foizi, gazning 18 foizi, oltinning 33 foizi, o'simlik yog'ining 26 foizi, paxtaning 92 foizi ana shu mintaqa hisobiga to'g'ri kelardi. Shu masalaning o'zidanoq boy, dehqonchiligi taraqqiy topgan, ma'dan xazinalari behisob bo'lgan mamlakatlarning o'zaro hamkorligini yo'lga qo'yish qanchalik samarali ekanligi ko'zga yaqqol tashlanadi.

Biroq, Markaziy Osiyo mamlakatlari hamkorligining samarali ishlashi uchun to'siq bo'layotganlar ham oz emas. Bular, birinchidan, yetmish yillik yaqin o'tmishda shakllangan, soxta millatparvarlik hissiyoti, aholi bir qismi tushunchasi va dunyoqarashining ma'lum darajada cheklanganligi, mintaqaviy hamkorlik mazmun-mohiyatini to'la va chuqur tushuna olmayotganligi bo'lsa, ikkinchidan, mamlakatlarimizning o'zaro yaqinlashuvidan tahlikaga tushayotgan kuchlarning mavjudligidir. Bu yo'ldagi yutuq va kamchiliklarni, mavjud ziddiyatlarni o'z vaqtida anglagan I.A.Karimov masalaga real qaraydi va xolis baholaydi.

1993- yilning iyul oyida Qozog'iston va O'zbekiston o'rtasida 1994-2000-yillarda iqtisodiy integratsiyani chuqurlashtirish chora- tadbirlari to'g'risida bitim imzolandi. 1994-yilning yanvarida yagona iqtisodiy hududni Vafo qilish to'g'risidagi shartnoma imzolandi. Bu shartnomaga 1994-yil aprel oyida Qirg'iziston Respublikasi qo'shildi. Uch davlat o'rtasidagi hamkorlikni muvofiqlashtirib turuvchi Ijroiya qo'mita tuzildi, Markaziy Osiyo hamkorlik va taraqqiyot banki ta'sis etildi. Ana shu organlarning ishi natijasida Bishkekda Respublikalar Bosh vazirlari Kengashi qarori imzolandi. Unda tomonlar 2000-yilga qadar respublikalarni iqtisodiy jihatdan bir-biriga yaqinlashtirishning yo'nalishlari belgilandi².

¹ Бекмуродов А. Бу муъаддас ватанда азиздир инсон. – Т.: Фафур Фулом номидаги нашриёт-матбаа ижодий уйи, 2010, 115-б.

² Международная договоры Республики Узбекистана. 1 книга. Том 1. – Т., 1998.- 128 с.

1994- yil 8-iyulda Islom Karimov boshchiligidagi davlat delegatsiyasi O'zbekiston , Qozog'iston, Qirg'iziston Respublikalarida davlat va hukumat boshliqlari uchrashuvida ishtirok etish uchun Almatiga bordi. Qozog'iston Prezidenti qarorgohida uch mamlakat rahbarlarining yakkama-yakka suhbatini bo'lib o'tdi. So'ng delegatsiyalarning kengaytirilgan tarkibdagi muzokaralari boshlandi. Muzokaralar nihoyasida Prezidentlar Islom Karimov, Nursulton Nazarboev va Asqar Akaev birgalikda bayonot hamda O'zbekiston, Qozog'iston va Qirg'iziston xalqlariga Murojaatnoma qabul qildilar. Shuningdek, aholi migratsiyasi sohasida hamkorlik to'g'risida memorandum hamda uchala mamlakat o'rtasida Markaziy Osiyo Hamkorlik va taraqqiyot bankini ta'sis etish to'g'risida bitim imzolandi. Hukumat rahbarlari esa davlatlar o'rtasida harbiy-texnik hamkorlik to'g'risidagi, ijtimoiy va iqtisodiy taraqqiyot sohasidagi hukumatlararo bitim va shartnomalarni, shuningdek, axborot bilan ta'minlash sohasidagi bitimlarni imzoladilar.

1993 yil Qozog'iston Respublikasining Prezidenti Nursulton Nazarboev va O'zbekiston Respublikasining Prezidenti Islom Karimovning MDH davlatlarining boshliqlariga murojaatnomasida shunday deyiladi:

“Keyingi vaqtlarda MDH mamlakatlaridagi iqtisodiy islohotlarga, ularning hamkorligini mustahkamlash va rivojlantirish ishiga behuda ziyon yetkazilmadi. Iqtisodiyotni birlashtirish sohasida kuch-g'ayrat sarflash, MDH doirasidagi o'zaro aloqalarni muvofiqlashtiruvchi davlatlararo tuzilmalarni barpo etish sohasida amaliy ishlar qilish o'miga, ayrim davlatlarning mintaqaviy ayirmachiligi, yakkalanishi tobora avj olib bormoqda. Ular qo'shni davlatlarning iqtisodiy manfaatlariga ziyon yetkazib bo'lsa ham tanglikdan mustaqil ravishda chiqib olishga intilmoqdalar. Ne mashaqqatlar bilan erishilgan ahdlashuvlar biryoqlama harakatlar bilan tez-tez buzilmoqda. Jumladan, davlatlararo bank tuzish to'g'risida bir qancha parlamentlar tomonidan tasdiqlangan shartnomaga o'rinsiz ravishda xalaqit berilmoqda va oqibatda bu shartnoma bajarilmay turibdi. Birgalikdagi xavfsizlikka oid shartnoma, moliya-kredit siyosatining kelishib olingan qoidalari pisand qilinmayapti.

Mana shularning hammasi MDH davlatlarining turli-tuman sohalaridagi bahamjihat harakat maydonini buzib, ularga bevosita iqtisodiy zarar yetkazmoqda,

buning ustiga odamlarning xafsalasini pir qilmoqda, hokimiyatga ishonchsizlik tug'dirmoqda, ijtimoiy keskinlikni xatarli ravishda kuchaytirmoqda.

Biz voqyealarning shu tarzda rivojlanib borishidan tashvishlanib, sizlarga Hamdo'stlik davlatlari boshliqlarining yig'ilishini hych kechiktirmay o'tkazishni, unda quyidagi masalalami muhokama etishni taklif qilamiz:

1. Muvofiqlashtiruvchi - maslahat komiteti tegishli shartnoma loyihasini uzil-kesil ishlab chiqqanini e'tiborga olib, iqtisodiy ittifoqni va uning muvofiqlashtiruvchi tashkilotlarini tuzishga oid qaror qanday amalga oshirilayotgani haqida;

2. Davlatlararo bank to'g'risidagi bitimni, eng awalo MDHning to'lov ittifoqini yaratish asosida davlatlararo ko'p tomonlama hisob- kitoblarni darhol amalga kiritish haqida;

3. Birgalikdagi xavfsizlikka oid shartnomani amalda ro'yobga chiqarish va MDHning strategik kuchlari to'g'risidagi bitimlarning bajarilishi haqida.

Davlat boshliqlarining uchrashuvini avgust oyining boshlarida Moskva shahrida yoki boshqa shaharda o'tkazish mumkin, deb hisoblaymiz¹.

Shu yillarda ijtimoiy hayotning ko'pgina sohalari, xususan, ilm- fan, madaniyat sohasida O'zbekiston - Qozog'iston munosabatlari yanada kengayganligini alohida uqtirish lozim. Xususan, 1996 yilgacha ilm-fan va texnologiyalarning 16 ta ustuvor yo'nalishi bo'yicha 107 ta qo'shma loyiha tayyorlandi.

1992- yili O'zbekiston da Qozog'iston Respublikasi Kunlari o'tkazildi va unda O'zbekiston - Qozog'iston Markazini tashkil qilish xususida kelishib olindi. Tenglik asosida axborot va tahririyat materiallari almashadigan bo'ldi. Xalq xo'jaligining boshqa sohalarida ham O'zbekiston - Qozog'iston munosabatlari yanada kengaya bordi. Xususan, madaniy aloqalar an'anaviy tus oldi.

Cho'qon Valixonov, Abay, Jambul, Muxtor Avezov, Sobit Muqonov, Anvar Olimjonov, O'ljas Suleymonov va boshqa qozoq ijodkorlarining asarlari o'zbek va qoraqalpoq tiliga tajjima qilindi. Ayni chog'da Oybek, G'afur G'ulom, Mirtemir asarlari qozoq tilida ommaviy nusxalarda nashr qilinib, kitobxonlarga yetkazildi.

¹ «Ўзбекистон овози», 1993-йил 30-июл.

Hozirda Qozog‘istonda bir million o‘zbek, O‘zbekiston da esa bir milliondan oshiq qozoq istiqomat qilayotganligi uchun ham madaniy aloqalarga katta e‘tibor berildi. O‘zbekiston da 605 ta qozoq maktabi bo‘lib, unda 15 ming bola o‘qiydi. Toshkent, Sirdaryo, Jizzax, Nukus va Navoiy pedagogika institutlarida qozoq tilida o‘qish olib boriladigan bo‘limlar ishlay boshladi¹.

O‘zbekiston Yozuvchilar uyushmasi huzurida qozoq adabiyoti Kengashi, Jizzax viloyatida «Kok-tem» qozoq teatr studiyasi tashkil etildi. O‘zbekiston da 1992-yildan boshlab qozoq tilida «Nurli yol» respublika gazetasi nashr qilina boshlandi. Markaziy Osiyo davlatlari o‘z mustaqilligining dastlabki yillaridayoq iqtisodiy qiyinchiliklarga qaramay, Orol dengizini saqlab qolish, mintaqadagi ekologik vaziyatni barqarorlashtirish yo‘lida kuchlarni birlashtirish, bahamjihat hamkorlikda faoliyat ko‘rsatish mumkinligini tushunib yetdilar. Markaziy Osiyo davlatlari rahbarlari 1993 yil 26-martida Qozog‘iston Respublikasining Qizil O‘rda shahrida, 1994 yil 11-yanvarda Nukus shahrida, 1995 yil 3-martda Turkmaniston Respublikasining Toshhovuz shahrida, 1995 yil 20-sentabrda yana Nukus shahrida Orol dengizi muammosiga bag‘ishlangan uchrashuvlar o‘tkazdilar va bu borada amaliy ishlar olib bora boshladilar.

Ayniqsa, 1999 yil 8-aprel kuni Turkmaniston Prezidentining saroyida bo‘lib o‘tgan Orolni qutqarish Xalqaro jamg‘armasining majlisi haqida to‘xtalib o‘tish o‘rinli bo‘ladi. Unda Jamg‘arma Prezidenti - O‘zbekiston rahbari Islom Karimov Jamg‘armaning 1997-1998 yillardagi faoliyati haqida so‘zladi va kelgusida jamg‘armani rivojlantirish bo‘yicha o‘z takliflarini bayon qildi.

Majlisda ekologik falokat mintaqasidagi vaziyatni barqarorlashtirish borasida hamkorlikni rivojlantirish masalalari muhokama qilindi. Davlat rahbarlari o‘zaro hamkorlik, mintaqaviy xavfsizlik va xalqaro miqyosdagi masalalar yuzasidan ham fikr almashdilar.

Mintaqamiz mamlakatlari davlat rahbarlarining Ashxobod sammiti, albatta, faqat bir mavzu bilan cheklanib qolgani yo‘q. Sammitning birinchi kunidayoq kun

¹ Шарапова С.Ш. Внешняя политика Республики Узбекистан: культурно-исторический и социальные факторы. – Т., 2000, 23 с.

tartibidan Orol muammolaridan tashqari, boshqa masalalar ham joy oldi. Bular orasida mintaqa miqyosidagi integratsiya jarayonlari, davlatlararo munosabatlar ham ko'rib chiqildi. Prezidentlar o'zaro manfaatli hamkorlik rivojiga turtki beradigan, davlatlarimizning xalqaro iqtisodiy munosabatlar tizimiga integratsiyalashuvini faollashtiradigan mintaqaviy loyihalarini muhokama qildi. Ushbu loyihalar Kaspiy dengizi energetika zaxiralarini jahon bozoriga yetkazish, elektr energiyasi eksportini kengaytirish, telekommunikatsiya, temir yo'l va avtomobil yo'li aloqasiga taalluqlidir. Uchrashuvda mintaqaviy miqyosdagi va davlatlararo savdo-iqtisodiy aloqalarni rivojlantirish masalasi ham ko'rib chiqildi¹.

Sammitda O'zbekiston rahbari - Orolni qutqarish Xalqaro jamg'armasi Prezidenti Islom Karimov Jamg'armaning 1997-1999- yillar davridagi faoliyati haqida so'zlab, o'tgan vaqt mobaynida Orol muammosi ijobiy tomonga o'zgarayotganini kuzatish mumkinligini, masalan, Orolbo'yida aholini ijtimoiy himoyalash yuzasidan ulkan ishlar amalga oshirilayotganligini, onalar va bolalar sog'lig'ini mu- hofaza qilish, aholiga tibbiy xizmat ko'rsatish, ichimlik suvi bilan ta'minlashning yaxshi yo'lga qo'yilganligini, Orol dengizi sathining pasayishi to'xtatilganligini, xalqaro tashkilotlar tomonidan ham katta loyihalarni moliyalashtirish qiyin kechayotganligini inobatga olib, kelgusida esa ko'proq imkoniyatlar darajasidagi loyihalarga e'tibor qaratish lozimligini alohida ta'kidladi.

Sammit kun tartibi doirasida Orolni qutqarish Xalqaro jamg'ar- masining nizomiga o'zgarish va qo'shimchalar kiritish, Jamg'arma va uning qoshida ochilgan tashkilotlar mavqeyini belgilash masalalari ham ko'rib chiqildi. Uchrashuv yakunida O'rta Osiyo mamlakatlari va Qozog'iston rahbarlarining Qo'shma bayonoti hamda Orol muammolari bo'yicha uchrashuv yakunlariga doir Ashxobod Deklaratsiyasi qabul qilindi².

Markaziy Osiyo davlatlari qardoshlik munosabatlarida O'zbekiston va Tojikiston munosabatlari muhim ahamiyatga ega. Chunki, tojik va o'zbek xalqining

¹ Толипов Ф. Большая стратегия Узбекистана в условиях геополитической и идеологической трансформации Центральной Азии. – Т.: Фан, 2005, 153 с.

² Қирғизбоев А. Ўзбекистон Республикасининг Осиё мамлакатлари билан халқаро ҳамкорлиги. -Т.:Фан, 2004.-280 б.

o‘tmishi, ulaming o‘zaro bog‘liqligi va hozirgi munosabatlari turli davrlarda turlicha munozaralarga sabab bo‘lmoqda. Ayrim mafkurasi buzuvchi g‘oyalar ana shu har ikki millatning nozik jihatlaridan foydalanib, ulaming hissiyoti va sha'niga tegishmoqda. Har ikki millat o‘rtasiga nifoq solishga urinishlar bo‘ldi. Aslini olganda mintaqa xalqlarining shakllanish jarayoni asosan bir zamin va bir xil tarixiy sharoitda vujudga kelgan. Ular bir xil hayotiy, ruhiy kechinmalar jarayonini boshdan kechirishgan. Dunyoqarashlari, ong va tushunchalari ana shu umumiy yaxlitlik, umumiy uyg‘unlik doirasida paydo bo‘lgan. Tillaridagi turli lahjalar va shevalar ulaming bir butunligini, yaxlit va umumiyligini inkor etmaydi. Aksincha o‘zaro yaqinligini, qardosh va qarindoshligini tasdiqlaydi. Ular o‘rtasida kim qaysi tilda gaplashayotgani bilan emas, kim qanday umumiy manfaat, umumiy qadriyat xususida o‘ylayotgani va unga intilayotgani bilan munosabatlarini baholashgan.

Novatorlar esa tojiklar va o‘zbeklar o‘rtasida turli g‘araz fikr va mulohazalami tarqatishga harakat qilayotirlar. Istiqlol yillarida O‘zbekiston va Tojikiston munosabatlaridagi asosiy tamoyil bir- birlarining suverenitetini hurmat qilish, ichki ishlariga aralashmaslik, ayni chog‘da o‘zaro hurmat bo‘ldi.

Shuning uchun ham keyingi 10 yilliklarda Tojikistonda yuz berayotgan notinch voqyealarga o‘zbek xalqi, O‘zbekiston rahbariyati befarq qaramadi. Tinchligi buzilgan tojik xalqiga o‘zbek xalqi muntazam insonparvarlik yordamini berib turdi. Prezident Islom Karimov bir qator xalqaro minbarlarda, jumladan, BMT, YXHT va MDH davlat rahbarlari bilan uchrashuvda Tojikistonda vaziyatni normallashtirishga, uni tinch, siyosiy yo‘l bilan hal qilishga qaratilgan takliflarni o‘rtaga tashladi. Markaziy Osiyoda xavfsizlik, barqarorlik va hamkorlik masalalari bo‘yicha BMTning Toshkentda doimiy ishlovchi seminarini chaqirish, Tojikiston va Afg‘oniston mojarolari, narkobiznesga qarshi kurashni kuchaytirish, Orol muammosini hal etish va boshqa masalalar bo‘yicha bir qator takliflarni o‘rtaga qo‘ydi.

Tojikiston muammosi yechimining besh muhim jihati:

Almati shahrida oliy maqom uchrashuvidan so‘ng jumalistlar bilan bo‘lib o‘tgan uchrashuvda muxbirlar tojik-afg‘on chegarasida yuzaga kelgan tanglik va

O'zbekiston hamda Qozog'iston rahbarlarining bu muammoga munosabati xususida savollar berishdi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Islom Karimov bu savollarga javob berarkan, muammoning besh jihatiga mufassal to'xtalib o'tdi.

Birinchidan, dedi u, Tojikiston bilan Afg'oniston chegarasida ro'y berayotgan ziddiyatni hych qachon katta kuch to'plab, zo'rlik yo'li bilan hal qilib bo'lmaydi. Zo'rlik ishlatish ahvolni battar chigallashtirib yuborishi mumkin. Bu muammoni faqat tinch yo'l bilan, muzokaralar vositasida hal etish zarur.

Masalaning ikkinchi muhim jihati shuki, - dedi Islom Karimov, Tojikiston - mustaqil davlat, uning rahbariyati mamlakatning o'ziga xos va o'ziga mos bo'lgan, o'z xalqining tub manfaatlariga xizmat etuvchi siyosat yurgizishi tabiiy. Hozir Tojikiston rahbariyati mamlakat boshiga tushgan katta fojidan chiqib olish yo'llarini axtaryapti. Biz qo'shni davlat vakillari, tojik xalqi tezroq o'z diyorida, tinch va farovon hayot qurishini istaymiz. Tojikiston rahbariyatining o'z yurtida tezroq tinchlik va totuvlik o'rnatish yo'lidagi mustaqil sa'y- harakatlarini qo'llagan holda, ba'zi bir masalalarda tavsiya tarzida o'z mulohazalarimizni bildirsak, ular to'g'ri qabul etiladi, deb umid qilamiz. Shu nuqtayi nazardan qarasak, muammoni, yana ta'kidlab aytaman, aslo zo'rlik yo'li bilan yechilmaydigan muammoni hal etishda Tojikiston tarafi birinchi navbatda Afg'oniston rahbariyati bilan, agar kerak bo'lsa, Pokiston, Eron va shu mintaqadagi boshqa qo'shni davlatlar bilan muzokara yo'lga o'tsa, vaziyatni qay tarzda va qanchalik tez barqaror etish yo'llari haqida o'zaro fikr almasha, ayni muddao bo'lur edi.

Muammoni hal etishga yordam beruvchi uchinchi jihat xususi- da gapirar ekan, Prezident Islom Karimov shunday dedi: Tojikiston rahbariyati o'z yurti kelajagini o'ylaydigan, mamlakatda demokratik jamiyat qurish yo'lini tanlagan sog'lom kuchlar bilan tezroq mulo- qotga o'tgani ma'qul bo'lardi.

Bugungi kunda sobiq SSSR hududida qad rostlayotgan mustaqil davlat o'z Konstitutsiyasini, - jamiyatning, davlatchilikning huquqiy asoslarini qayta ko'rib chiqayapti va demokratik me'yorlarga mosla- yapti. Chunonchi, demokratik saylov tizimini ishlab chiqish va joriy etish yuzasidan qonunlar tayyorlash hamda shu qonunlarni hayot- ga tatbiq qilish bugungi zamon talabiga javob beradigan ish bo'lur

edi. Agar shu nuqtayi nazardan yondashsak, Tojikistondagi ijtimoiy tanglikni bartaraf etishning to'rtinchi jihatiga kelamiz. Buning mo- hiyati shuki, Tojikistondagi vaziyatni barqaror etish uchun kun sayin o'zgarib borayotgan zamon talablariga javob bera oladigan qonunlar ishlab chiqishni tezlashtirish zarur. Yangi jamiyat qurish va yangi demokratik saylov o'tkazish yo'lida turli siyosiy kuchlaming boshini qovushtirish, jamoatchilikni ana shu olijanob maqsadlarga jalb etish, bizning fikrimizcha, g'oyat ma'qul ish bo'lur edi.

Albatta, bizlar tojik-afg'on chegarasiga ikki davlat o'rtasidagi chegara deb emas, balki Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligining che- garasi sifatida qaraymiz, dedi O'zbekiston Prezidenti. Muammo yechimining beshinchi jhati shundaki, yalpi Xavfsizlik shartno- masiga imzo chekkan mamlakatlar chegarani mustahkamlashga ko'maklashishi kerak. Lekin har bir davlat, eng awalo, o'zining ham moddiy, ham ma'naviy, ham siyosiy va ham diplomatik kuchlariga tayanib, muammoni hal etishga harakat qilgani ma'qul.

Prezident Islom Karimov Tojikiston xalqi va rahbariyati vujudga kelgan muammolami bosiqlik va aql-zakovat bilan, tinchlik va adolat yo'li bilan hal etishga qodir, deb ishonch bildirdi¹.

1992 yil 8-oktabrda Tojikiston Respublikasi Oliy Kengashi Raisi Imomali Rahmonov rahbarligidagi shu mamlakat delegatsiyasi rasmiy amaliy tashrif bilan Toshkentga keldi. Xalqlar Do'stligi saroyida har ikki mamlakat rahbarlarining yakkama-yakka suhbatini bo'lib o'tdi. So'ng rasmiy delegatsiyalarning kengaytirilgan tarkibda muzokaralari bo'ldi.

Islom Karimov Tojikistondagi vaziyat xususida so'zlar ekan, mamlakat mustaqilligi va ravnaqi uchun kurashuvchi barcha siyosiy kuchlaming 1994-yil noyabr oyida bo'lib o'tadigan Prezident saylovida teng ishtirokini ta'minlash va xalqning barcha qatlamlari bu dolzarb masalaga o'z munosabatini xolis bildirishiga imkoniyat yaratish nohoyatda muhimligini ta'kidladi. Imomali Rahmonov qardosh O'zbekiston ning tojik xalqiga insonparvarlik yordamini Prezident Islom Karimovning mintaqada tinchlik va osoyishtalikni ta'minlash borasidagi

¹ «Ўзбекистон овози», 1993-йил 30-июл.

tashabbuslarini yuksak baholadi. Bu yilgi hosilni nes-nobud qilmay terib olish va kelgusi ish hosili uchun zamin yaratish hamda qishning talofatsiz o'tishi uchun gaz va yoqilg'i yetkazib berish haqidagi iltimosi qondirilgani uchun O'zbekiston rahbariyatiga minnatdorchilik izhor etadi.

1991-1996 yillarda O'zbekiston va Turkmaniston munosabatlarida ham o'zaro qardoshlik, do'stlik, birodarlik, iqtisodiy, ma'naviy sohalarda hamkorlik tamoyiliga amal qilindi.

Qardosh xalqlar va qo'shni mamlakatlar umumiy xonadonini tashkil etish, yagona zamin, yagona makonni qaror toptirish, belgilashning ma'naviy poydevori - bu olis o'tmish mushtarakligini, shu asosda shakllangan urf-odatlar, an'analar va turmush tarzini chuqur o'rganishdir.

Prezident I. Karimov tomonidan 1995-yil 5-mayda Oliy Majlis II sessiyasida «Turkiston - umumiy uyimiz» shiorini ilgari surilishi, uning mazmuni, ko'zlangan maqsad va mintaqaviy barqarorlikni ta'minlashdir¹.

Markaziy Osiyo Hamdo'stligi mamlakatlari jahonning boshqa ittifoqdosh va mintaqaviy hamkorlik mamlakatlaridan farqli o'laroq ma'naviy va madaniy hamkorlikka ko'proq asoslanadi. Chunki bu hududda asrlar mobaynida ma'naviyat, axloq, ta'lim-tarbiya va madaniyat uyg'un holda turmush tarziga aylangan. Ahloq har qanday sharoitda ham insoniylik va insoniy barkamollikning bosh prinsipi sifatida tan olingan. Qolgan barcha harakatlar va mezonlar, jumladan, iqtisodiy hamkorlik, o'zaro yordam, bozor munosabatlari, savdo-sotiq, mol ayirboshlash ham qadimdan yuksak axloq va odobga tayangan madaniy munosabatlarning bir qismi hisoblangan. Bu ming yillar mobaynida shakllanib, jahon sivilizatsiyasiga katta ta'sir ko'rsatgan ulug' allomalar hayoti va ijodida, ularning insoniyat tarixida burilish yasagan asarlarida ham o'ziga xos tarzda ifodasini topgan. Shu bois Sharq allomalari dunyoviy fanlarning qaysi sohasida ijod qilishmasin, axloq kategoriyasiga qattiq suyanishgan, unga katta e'tibor bilan qarab, qomusiy xulosalari bilan boyitib borishgan².

¹ Мачин Г.В. Асамблея культур народов стран Центральной Азии и ее деятельность. -Т.: 2002, -5 с.

² Каримов И.А. Туркистон умумий уйимиз. -Т., Ўзбекистон, 1995, -17 б.

Yuqorida aytilganidek qadimiy Turonda axloqqa katta e'tibor bilan qarashgan. Yuksak insoniy fazilat, insonni millatidan qat'i nazar barcha mavjudotlarning sarvari sifatida qadrlash, ma'naviy kamolot va yetuklik, adolat, insof, diyonat va imon kabi xususiyatlar tiriklikning bosh mazmuni sifatida tushunilgan.

Xalqlarimiz dimyoqarashi, maqsad va intilishlarini ifoda etgan xalq og'zaki ijodi namunalari ana shu zamin ahlining butun ruhiyatini qamrab olgan. Jumladan, o'zbek, qozoq va qoraqalpoq xalqlarida «Alpomish», Turkmaniston, Ozarbayjon va O'zbekiston da «Go'ro'g'li» dostonlarining, qirg'izlarda «Manas» xalq eposining vujudga kelishi, ularda qariyb bir xil - ezgulik bilan yovuzlik, yaxshilik bilan yomonlik kurashida to'g'rilik va adolatning tantanasi, donishmandlik, aql-idrok, xushxulq va xushfe'llik asosiy g'oya qilib olinganligi ana shu xalqlar qarashlarining uyg'unligidan dalolat beradi. Yozma adabiyotda esa Yusuf Xos Hojibning «Qutadg'u bilig» asaridagi singari falsafiy-axloqiy g'oyalar, forsiylarda Umar Xayyom, Firdavsiy, Xusrav Dehlaviy, Sa'diy Sheroziy, o'zbeklarda Beruniy, Abu Ali ibn Sino, Xorazmiy, Alisher Navoiy, qozoqlarda Abay, turkmanlarda Maxtumqulilarning buyuk asarlari vujudga keldi va dunyo madaniyati taraqqiyotiga katta ta'sir ko'rsatdi. Ayniqsa, mazkur xalqlar ma'naviy o'tmishi, tarixiy-etnik jihatlarini tarixan birdir¹.

O'zbekiston Respublikasi Markaziy Osiyo mamlakatlari hamkorligini vujudga keltirish, ularning suverenitetini hurmat qilgan holda, qadimdan hamkor-u hamfikir bo'lib kelgan xalqlarni yaqinlashtirish va shu asosda o'tish davri murakkabliklarini yengish eng hayotiy, eng ishonchli va eng samarali usuldir. Bu ayni paytda yuqorida tilga olingan ulug' ajdodlarimiz qarashlariga va mintaqa xalqlari maqsadlariga to'la mos keladi².

O'zbekistonning Markaziy Osiyodagi tashqi siyosiy yo'li aniq. Bu yo'l mintaqada yaxlit iqtisodiy hududni vujudga keltirish va rivojlantirishdan iborat. Prezidenti I. Karimov Oliy Majlisning 1995 yil 23-fevrlardagi 1 sessiyasida Markaziy Osiyo davlatlari bilan munosabatlarni belgilab shunday degan edi:

¹ Ўша асар, -246.

² “Халқ сўзи”, 1995, 21 ва 22 май.

«Markaziy Osiyo davlatlari bilan har tomonlama oʻzaro hamkorlik milliy xavfsizlikning asosiy shartlaridan biridir. Xalqlarimiz tarixi, madaniyati, anʼanalari, diniy eʼtiqodining mushtarakligi mamlakatlarimiz oʻrtasidagi amaliy hamkorlik va hamjihatlikning muhim poydevori hisoblanadi.

Bizning maqsadlarimiz bir, taqdirimiz bir. Bizda milliy munosabatlarda keskinliklar yoʻq, hal qilib boʻlmaydigan voqyealar ham yoʻq». Oʻz fikrini davom ettirib Prezident I. Karimov - «...birgalikda yashashimiz kerak. Yanada ochiqroq aytganda, agar Tojikiston, Qirgʻiziston, Turkmaniston yoki Qozogʻistondan ham tashabbus chiqadigan boʻlsa, men ularni qoʻllab-qushatlashga tayyorman. Men Markaziy Osiyo davlatlari orasida integratsiya barpo qilishning eng ogʻir va eng ojiz tomoni bu xalqlar orasiga sovuqlik soluvchi, ularni bir-biridan uzoqlashtiruvchi sunʼiy toʻsiqlar ekanini tushunaman»¹.

Markaziy Osiyo xonadoni - qadimiy xonadon. U oʻz shonli tarixiga, buyuk anʼanalariga, dunyoviy madaniyatiga ega boʻlgan ulkan va fayzli oila. Ana shu mintaqada mavjud boʻlgan tarixiy anʼanalami davom ettirish, ularni yangi tarixiy sharoitlarda boyitib borish, kel- gusi avlodga har tomonlama yetuk, barkamol jamiyatni meros qoldirish hammamizning burchimiz. Shu maʼnoda Prezidentimizning «Yosh avlodga biz ozod va obod Vatanni meros qoldirmogʻimiz kerakki, ular bobolarining ulugʻ niyatlari va ishlarini davom ettirsinlar. Chunki yoshlarning maʼnaviy uygʻoqligi gʻaflatdan asrovchi asosiy omillardan biridir»², - degan soʻzlari bugun oʻzbek xalqi koʻnglidagi fikrlar desak mubolagʻa boʻlmas.

2001-2007 yillar Markaziy Osiyo taqdiri uchun alohida va tarixiy ahamiyatga ega boʻlgan davr sifatida tarixga kirdi. Bu bevosita xalqaro terrorizm va diniy ekstremizmning tazyiqi kuchaygan bir paytda Markaziy Osiyoda Oʻzbekistonning geosiyosiy ahamiyati tobora oshib borganini koʻrsatadi. Jumladan, 2001 yildagi terroristik harakatlar - Surxondaryo viloyatining Sariosiyo va Uzun tumanlari, Toshkent viloyatining Boʻstonliq tumanida, undan soʻng esa Toshkent shahrida va Buxoro viloyatida yuz bergan terroristik aktlar mintaqada tinchlik va barqarorlikni

¹ Каримов И.А. Ўзбекистоннинг сиёсий-ижтимоий ва иқтисодий истикболининг асосий тамойиллари, 68-бет.

² Каримов И.А. Биздан озод ва обод Ватан қолсин. 2-жилд.-Т.: Ўзбекистон, 1996, -284б.

ta'minlashda o'zaro hamkorlik va ishonchni taqozo etganini ko'rsatadi. Ana shu ehtiyojdan kelib chiqib aytish mumkinki, O'zbekiston bu borada yana bir bor tashab- buskor va yalovbardor bo'ldi.

O'tgan davr mobaynida Almatida, Ostonada, Toshkentda va Markaziy Osiyoning boshqa shaharlarida mintaqa davlatlari rahbarlarining uchrashuvlarida ayni ana shu mintaqa muammolari va uning yechimlari mintaqa xalqlarining istiqboliga tegishli qator masalalar muhokama qilindi.

2005 yilning yanvar oyida O'zbekiston rahbarining Qozog'istonda bo'lishi, xuddi shu yilning 19-20-mart va 3-noyabr kunlari Qozog'iston Prezidentining O'zbekistonga Davlat tashrifi har ikki mamlakat istiqboli yo'lida qo'yilgan muhim qadam bo'ldi.

2006 yilning 3-4-oktabr kunlari esa Qirg'iziston Respublikasi Prezidenti Q.Bakiev Toshkentda bo'lib, tegishli masalalar bo'yicha O'zbekiston rahbari bilan muloqotda bo'ldi. O'zbekiston ning diqqatga sazovor joylarini, mustaqillik yillarida bunyod etilgan noyob inshootlarni ko'rib davlat qudratiga va xalq irodasiga yuksak baho berdi.

Umuman olganda O'zbekiston yaqin qo'shni davlatlar bilan hamkorlikni yanada chuqurlashtirish qardosh xalqlar o'rtasidagi do'stlik aloqalarini mustahkamlash yo'lidan borishdek strategik maqsadlarini amalga oshirishda 2001-2007-yillar muhim o'rin tutadi.

ShHTning dasturiy maqsadlariga erishish va uning nufuzini oshirishda mintaqada kommunikatsiya, yoqilg'i energetika sahasida davlatlararo yirik loyihalarni amalga oshirish, suv va boy meneral resurslardan samarali va oqilona foydalanish asosiga qurilgan iqtisodiy hamkorlik ko'lamini yanada kengaytirish va chuqurlashtirish asosiy ustuvor yo'nalishlardan hisoblanadi¹. Keyingi yillarda O'zbekiston va Markaziy Osiyo davlatlari o'rtasidagi hamkorlik SHHT va yevropa Ittifoqi doirasida hamda ikki davlat o'rtasidagi rasmiy uchrashuvlar asosida rivojlanib bordi. Markaziy Osiyodagi davlatlar rahbarlari o'rtasidagi rasmiy

¹ Ўзбекистон Республикаси Президенти И.А.Каримовнинг ШХТ давлат раҳбарлари кенгашининг кенгайтирилган таркибдаги мажлисида сўзлаган нутқи. “Халқ сўзи” газетаси, 207 йил 17 август.

uchrashuvlarda iqtisodiy, siyosiy hamda madaniy masalalar, qolaversa, mintaqa xavfsizligi yuzasidan o‘zaro bitimlar imzolandi.

2008 yilning fevral oyida Qozog‘istonning Ostona shahrida strategik sheriklik to‘g‘risidagi shartnoma va Markaziy Osiyodagi xavfsizlik va bag‘rikenglik, diniy ekstremizm va terrorizmga qarshi kurashda o‘zaro hamkorlik masalalari yuzasidan shartnomalar imzolandi.

Toshkent shahrida 2011 yil 7 aprelda tashqi ishlar vazirlari darajasidagi “yevropa Ittifoqi – Markaziy Osiyo” uchrashuvi bo‘lib o‘tdi. Markaziy Osiyo davlatlarining tashqi ishlar vazirlari bu yig‘inda ishtirok etib, unda yevropa Ittifoqining Markaziy Osiyo bilan yangi sheriklik strategiyasini amalga oshirish doirasida va Markaziy Osiyo mintaqasi davlatlari o‘rtasidagi munosabatlarning bugungi ahvoli va uni rivojlantirish istiqbollariga doir savdo-iqtisodiy aloqalar hamda energetika, atrof-muhit, suv resurslaridan foydalanish, chegara xavfsizligini ta'minlash, narkotrafikka qarshi kurashish sohasida mintaqaviy hamkorlikka oid masalalar muhokama qilindi¹.

O‘zbekiston Prezidenti bozor iqtisodiyotini shakllantirish bo‘yicha strategik markaz tashkil qilishni taklif etdi. Markaziy iqtisodiy modullarini solishtirish, vujudga kelgan muammolarni hal etish bo‘yicha takliflar ishlab chiqish bilan shug‘ullanishi zarur.

¹ Тошкентда ташқи ишлар вазирлари даражасида ўтказилган навбатдаги “Европа Иттифоқи – Марказий Осиё” учрашувига доир // Халқ сўзи, 2011 7 апрель.

Xulosa

Jahon amaliyotidan ma'lumki, har bir mustaqil davlat, ayniqsa, mustaqil taraqqiyot yo'liga kirgan mamlakatlar, hych qachon o'z qobig'iga o'ralib rivojlanmagan. Aksincha, mustaqil rivojlanish yo'lini tanlashi bilanoq jahon hamjamiyatiga qo'shilish orqali o'z taqdirini belgilagan. Shuning uchun ham O'zbekiston mustaqil davlat maqomiga ega bo'lgach jahon hamjamiyatiga qo'shilish yo'lini tutdi. Bu borada mamlakatda olib borilgan amaliy ishlarni tasavvur qilishdan oldin XXI asr arafasidagi ijtimoiy-siyosiy jarayon va xalqaro vaziyatga qisqagina nazar tashlash lozim.

O'zbekistonning jahon hamjamiyatida munosib o'rin egallashi uchun asosiy shart-sharoitlar bu - uning jug'rofiy-siyosiy jihatdan qulay mintaqada ekanligidir.

Ma'lumki, O'zbekiston geosiyosiy jihatdan ancha murakkab va shu bilan birga qulay makonda joylashgan. Ya'ni u, **birinchidan**, Markaziy Osiyo mintaqasining transport, boy hamda mustaqil energetika omillari markazida joylashgan.

Ikkinchidan, O'zbekiston aholi soni, ilmiy-texnikaviy va boshqa imkoniyatlari jihatidan mintaqadagi qo'shnilardan ma'lum darajada ustun turadi.

Uchinchi tarafdin, O'zbekiston qulay tabiiy-iqlim sharoitiga ega. Bu yerda qadimiy dehqonchilik madaniyati va boy mineral- xomashyo resurslari bor. Respublika oziq-ovqat bilan o'zini o'zi ta'minlashga, texnika ekinlarining eng qimmatli turlarini, jumladan paxta tolasini yetishtirish va eksport qilishga imkoniyati katta. Shuningdek, jahon bozoriga yuqori sifatli, ekologik jihatdan sof, raqobatga bardoshli meva-sabzavot mahsulotlarini ishlab chiqarishga hamda ularni qayta ishlangan holda yetkazib berishga qodir.

To'rtinchidan, davlatimiz nafaqat o'zini o'zi ta'minlaydigan, balki chetga chiqarishga neft, neft mahsulotlari, gaz va umuman, iqtisodiyotning asosi bo'lmish muhim tarmoqlarga ega. O'zbekistonda sanoatning eng zamonaviy tarmoqlari, deylik, mikroradioelektronika kabi murakkab sohani rivojlantirish imkoni bor.

Beshinchidan, O'zbekistonning insoniyat sivilizatsiyasida salmoqli o'rni bor. Yurtimiz ma'naviy-tarixiy merosga boy. U oldindan nafaqat mintaqada, balki

dunyoda ham turli ma'naviy va siyosiy jarayonlarga, jahon sivilizatsiyasiga kuchli ta'sir o'tkazib kelgan.

Shu jihatlamani hisobga olsak, O'zbekiston o'zining barcha ko'rsatkichlari bo'yicha jahondagi madaniy, ilmiy texnologiya va iqtisodiy yuksaklikka erishib, bimalol Markaziy Osiyoda integratsiya markaziga aylanishi mumkin.

Bayon etilgan bu muammolarni kuchaytirib va ma'lum darajada ko'p ishlarni ijobiy hal qilishga to'siq bo'lib turgan yana bir masala bor. Sho'ro tizimidan qolgan meros - bu shu mintaqada Turkiston atalmish yagona zaminda yashayotgan millat va elatlarni sun'iy ravishda bo'lib tashlash va shundan foydalanib, o'z siyosatini o'tkazish, ularga hukmronlik qilish asoratlari haliberi yo'qolmagan.

XXI asr bo'sag'asida dunyo ijtimoiy-siyosiy jarayonlari tubdan o'zgardi, inson va insoniyat, odam va olam taqdiriga daxldorlik hissi tobora kuchaydi. XX asrning so'nggi o'n yilligi har qanday zo'ravonliklar, tazyiqlar va g'oyaviy xurujlarni aql-idrok va ochiqdan ochiq munosabatlar orqali hal etish sari dadil qadam qo'yilgan davr bo'ldi. O'zbekiston yosh mustaqil davlat sifatida o'z ma'qeyi va nufuzini mustahkamlash bilan birga dunyo aholini jahon siyosatini isloh qilishga da'vat etgan davlatlardan biri bo'lib maydonga chiqdi.

Geografik-siyosiy o'rni jihatdan O'zbekiston Markaziy Osiyoning qoq o'rtasida joylashganligi ayni ana shu mintaqada barqarorlikni ta'minlash, o'zaro hamkorlik va birodarlikni chuqurlashtirish uchun tayanch nuqta bo'lib xizmat qildi. Mustaqillikning tarixan qisqa davrida u o'zining siyosiy, iqtisodiy va ma'naviy qudratini to'la-to'kis ko'rsata oldi. Ayni ana shu mintaqaga taqdirini hal qilishga qodir bo'lgan kuchli davlat sifatida o'zini namoyon etdi ҳамда минтақадаги қардош халқлар билан ўзаро тинч қўшничилик алоқаларини тўғри йўлга қўйа олди.

Birgina bu emas: O'zbekiston Osiyo va yevropa qit'alari o'rtasida munosabatlarni muvofiqlashtiruvchi, siyosiy iqlimni mo'tadillashtiruvchi G'arbiy Sharq o'rtasidagi azaliy raqobatni aql-idrok, donolik, tafakkurga asoslangan munozaralar va muzokaralar orqali uyg'unlashtirishga da'vat etgan shu mintaqadagi yagona davlat bo'lib maydonga chiqdi.

Darhaqiqat, bugun O'zbekiston Pokiston, Hindiston, Eron, Afg'oniston, Tojikiston, Qirg'iziston va Qozog'iston muammolari bilan birga Rossiya va umuman yevropa mamlakatlari munosabatlarini ma'lum bir o'zanga solishga da'vat qilayotgan, uni o'zining amaliy faoliyati bilan yaxshilik sari burishga katta ta'sir ko'rsatayotgan davlatdir. Бунда Ўзбекистоннинг Марказий Осиё давлатлари билан ўзаро ишонч ва тинч келишувлар асосида олиб бараётган ўзвро ҳамкорлик алоқалари ҳам муҳим ўринни эгаллайди.

O'zbekiston Prezidenti Islom Karimov dunyo muammolarini hal qilishning eng insonparvar, eng adolatparvar tamoyillarini o'rta tashlar ekan, u mintaqaviy mojarolar va qo'shni mamlakatlarni o'zaro kelishmovchilik muammolaridan tortib butun yer shari va insoniyat taqdiriga daxldor bo'lgan juda ulkan masalalarni o'rta tashlamoqda. Bu ayniqsa, xalqaro terrorizm va narkobiznes, diniy aqidaparastlik va ekstremizm bilan bog'liq bo'lgan muammolardir. Ayni ana shu muammolar bugun dunyo ahli hayotiga tahdid solayotgan eng og'ir fojia ekanligini, u bilan murosa qilib bo'lmashligini, bu illatlarni barbod qilishda juda katta qat'iyat, siyosiy iroda va ichki qudrat kerakligini O'zbekiston o'z timsolida ko'rsatdi.

Prezident Islom Karimovning «O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida: xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari» nomli kitobida va O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining birinchi chaqiriq X1U sessiyasida qilgan «O'zbekiston XX1 asrga intilmoqda» nomli ma'ruzasida xuddi ana shu muammolarni keskin qilib qo'ydi. Xalqaro terrorizm va narkobiznesning o'zaro uzviyligi, bir-biriga bog'liqligi, uning tarqalishiga ba'zan diniy niqoblardan foydalanilayotganligi, natijada diniy aqidaparastlik va ekstremizmning rivojlanib borayotganligi ilmiy jihatdan chuqur tahlil etilgan. O'zbekiston rahbarining ana shu har ikki asari davlatimizning yangi yuz yillik va yangi ming yillikdagi siyosiy strategiyasini belgilaydi. Mazkur kitobning dunyoning bir necha o'nlab mamlakatlarida tayjima qilib bosilganligi, jahon siyosatdonlari va davlat arboblarning bu kitobda ko'tarilgan masalalarga bergan yuksak baholari, jahon jamoatchiligining katta qiziqish bilan unga qarayotganligi fikrimizning dalilidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

I. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti asarlari.

- 1.Karimov I.A. O‘zbekistonning o‘z istiqlol va taraqqiyot yo‘li.-T.: O‘zbekiston, 1993,- 427 b.
- 2.Karimov I.A. Istiqlol va ma'naviyat. –T.: O‘zbekiston, 1994,- 324b.
- 3.Karimov I.A. Hozirgi bosqichda demokratik islohatlarni muvofiqlashtirishning muhim vazifalari. – T.: O‘zbekiston, 1996. – 384b.
- 4.Karimov I.A. Prezident I.A.Karimovning BMT Bosh Assambleyasining 48-sessiyasidagi ma'ruzasi. –T.: O‘zbekiston, 1993.- 45 b.
- 5.Karimov I.A. O‘zbekistonning siyosiy-ijtimoiy va iqtisodiy istiqbolining asosiy tamoyillari.- T.: O‘zbekiston. 1995.- 365b.
- 7.Karimov I.A. Amir Temur haqida so‘z. T., O‘zbekiston. 1996, -8b.
- 8.Karimov I.A. Ozod va obod Vatan, erkin va farovon hayot – pirovard maqsadimiz. 8-jild, -T.: O‘zbekiston, 2000, -347b.
- 9.Karimov I.A. Tinchlik va barqarorlikdan barchamiz manfaaddormiz. 10-jild. -T.: O‘zbekiston, 2002, -412b.
- 10.Karimov I.A. Vatan ravnaqi uchun har birimiz mas'ulmiz. -T.: O‘zbekiston, 2001 yil, -377b.
- 11.Karimov I.A. Vatan sajdagoh kabi muqaddasdir. 3-jild. – T.: O‘zbekiston, 1996, -104b.
- 12.Karimov I.A. Tariximiz ham, kelajagimiz ham mushtarak. 2-jild. – T.: O‘zbekiston, 1996, -233b.
- 13.Karimov I.A. Do‘stligimiz quyoshi ming yillar qaridan nur sochadi.-T. : O‘zbekiston, 1996, -105b.
- 14.Karimov I.A. Turkiston umumiy uyimiz. T.: O‘zbekiston, 1995, -17b.
- 15.Karimov I.A. O‘zbekistonning siyosiy-ijtimoiy va iqtisodiy istiqbolining asosiy tamoyillari, 1996. -368b.
- 16.Karimov I.A. Bizdan ozod va obod Vatan qolsin. 2-jild.-T.: O‘zbekiston, 1996, -284b.

17. Karimov I. A. O'zbekiston XXI asrga intilmoqda. - T: O'zbekiston, 1999.
18. Karimov I. A. Havfsizlik va tinchlik uchun kurashmoq kerak. 10-jild. - T: O'zbekiston, 2001. - 345b.
19. Karimov I. A. Biz tanlagan yo'l- demokratik taraqqiyot va ma'rifiy dunyo bilan hamkorlik yo'li. 11-jild. - T: O'zbekiston, 2003. - 451b.
20. Karimov I. A. Havfsizlik va barqaror taraqqiyot yo'lidan. 6-jild. - T: O'zbekiston, 1998. - 429b.
21. Karimov I. A. Yuksak ma'naviyat - yengilmas kuch. - T: Ma'naviyat. 2008. - 176 b.

II. O'zbekiston Respublikasi Qonunlari

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. - T: Uzbekiston . 2003
2. O'zbekiston Respublikasining davlat mustaqilligi asoslari to'g'risidagi
3. O'zbekiston Respublikasi qonuni // Inson huquqlari. – T.: O'zbekiston, - 246b.
4. O'zbekiston Respublikasi tashqi siyosiy faoliyatining asosiy prinsiplari to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonuni, 12. 10. 1996
5. "O'zbekiston Respublikasining davlat mustakilligi asoslari to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasining Qonuni. Inson huquqlari. - T: O'zbekiston . 1997.

III. Xalqaro va milliy-huquqiy hujjatlar

1. "Uzbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalari to'g'risida"gi Qonuni. 1995

IV. Adabiyotlar

1. Axrorov A. Uzbekiston - xalkaro hukuk sub'ekti. Zarafshon. Samarqand, 2000. - 24 b
2. Bekmurodov A. Bu muqaddas vatanda azizdir inson. – T.: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2010, 115-bet
3. Farmonov R, K. Jo'raev. Xalqaro munosabatlar tarixi. – T.: JIDU, 2011. – 200 b.;

- 4.Qirg'izboev A. O'zbekiston Respublikasining Osiyo mamlakatlari bilan xalqaro hamkorligi.-T.:Fan, 2004.-280 b.
- 5.Farmonov R. O'zbekiston Respublikasi siyosiy tizimining shakllanishi va G'arb tajribasi.-T.: TDPU, 2004. – 29 bet.
- 6.G'afforov Ya., Xolliev A. O'zbekiston va jahon hmjamiyati.-T.: 2003.-56 bet.
- 7.Gafarli M. S. Kasaev A. Ch. Rivojlanishning o'zbek modeli: tinchlik va barqarorlik, tarakkiyot asosi. -Toshkent: Uzbekiston, 2001
- 8.Geopolitika i mirovye razvitiye. - Moskva: Nauka, 1995
- 9.Jo'raev N. O'zbekiston tarixi: (Milliy istiqlol davri) 3-kitob. – T.: Sharq, 2011.- 653 b.
- 10.Jo'raev T. Milliy davlatchilik: xavfsizlik va barqarorlik. - T: 2001.
- 11.Ko'charov Ch.Sh. Markaziy Osiyoning mintaqaviy integratsion jarayoni muammolari.-T.: Fan, 2005.- 53 s.;
- 12.Lafasov M. O'zbekiston Respublikasining xalqaro aloqalari.-T,: 1995;
- 13.Levitin L. O'zbekiston tarixiy burilish pallasida. - Toshkent: O'zbekiston, 2001
- 14.Mo'minov A. O'zbekiston va YuNeSKOning xalqaro-huquqiy munosabatlari. – T., 2003.- 21 beb.
- 15.O'zbekiston jamiyatni demokratlashtirish va yangilash mamlakatni modernizatsiya va isloh qilish yo'lida.- T.: Akademiya, 2005.-B.359.
- 16.O'zbekiston va jahon hamjamiyati: xalqaro munosabatlar va tashqi aloqalarni tashkil qilish. /Umarov B.Z., G'aniev A.S. - T.: G'afur G'ulom nomidagi adabiyot va san'at nashriyoti, 2008.-B.365.
- 17.Otamuratov S. Markaziy Osiyo: g'oyaviy jarayonlar va mafkuraviy taxdidlar. -Toshkent: Ijod dunyosi, 2002. - 316
- 18.G'afforov Ya., Xolliev A. O'zbekiston va jahon hmjamiyati.-T.: 2003.-156 b.
- 19.Safoev S. Markaziy Osiyo geopolitikasi.-T.: 2005;
- 20.Ko'charov Ch.Sh. Markaziy Osiyoning mintaqaviy integratsion jarayoni muammolari.-T.: Fan, 2005.- 153 s.

- 21.Rajapov A. O‘zbekiston va Markaziy Osiyo mintaqasi. - Toshkent: Fan, 1998.
- 22.Rasulov O. Mintaqaviy mojarolarning salbiy oqibatlari. - Toshkent: O‘zbekiston, 1994.
- 23.Saidov A.X .O‘zbekiston Respublikasi mustaqil davlat. - T:O‘zbekiston, 1994.
- 24.Taraqqiyot va hamkorlik yo‘llari: O‘zbekiston tashqi siyosati va diplomatiyasi. -Toshkent: O‘zbekiston, 1993
- 25.Tulenova G. J. Geopolitika. - Toshkent:Toshkent axblorot texnologiyalari universiteti, 2008
- 26.Алимов А. Внешнеэкономическая деятельность Республики Узбекистан: взгляд в будущее. - Тошкент: Узбекистан, 1992.
- 27.Гуломов Х., Татибоев А. Центральная Азия и мировая история.- Т.,2004- 22 с.
- 28.Гуломов Х., Холлиев А. Международные связи Республики Узбекистан с Великобританией и США.-Т., 2002.-118 с.;
- 29.История становления и развития сотрудничества Республики Узбекистан с международными организациями. /Отв. ред. Абдуллаев Р., Алимова Д. – Т., 2011.- 150 с.
- 30.Касымов А., Васкын И. Основные направления внешней политики Республики Узбекистан.-Т.: Ўзбекистон, 1994.-52 с.
- 31.Мачин Г.В. Асамблея культур народов стран Центральной Азии и ее деятельность. Т., 2002, с.5.
- 32.Международная договоры Республики Узбекистана. 1 книга. Том 1. – Т., 1998.- ст.128.
- 33.Нуриддинов Э.З. Международное сотрудничество Республики Узбекистан со странами европы.-Т.: Чулпон, 2002.-216 с.;
- 34.Рахимов М.А. Международное сотрудничество Узбекистана в контексте обеспечения стабильности и устойчивого развития в Центральной Азии.-Т., 2011.-234 с.

35. Саидов А.Х. Межпарламентские организации мира.-М.: Международные отношения, 2004.-351 с.;
36. Толипов Ф. Большая стратегия Узбекистана в условиях геополитической и идеологической трансформации Центральной Азии. – Т.: Фан, 2005, с.153.
37. Шарапова С.Ш. Внешняя политика Республики Узбекистан: культурно-исторический и социальные факторы. – Т., 2000, с.23.

V. Dnssertatsiya va avtoreferatlar

1. Atadjanova S.M. Nauchno-texnicheskoe i kulturnoe sotrudnichestvo Respubliki Uzbekistan s Kazaxstanam i Kfgizyutanom (1991-2001 gg). Diss.kand.ist.nauk. NUUz im. Mirzo ulugbeka. Tashkent. 2009.
2. Saidolimov Saidxon Tal'at o'g'li. Markaziy Osiyoda xavfsizlikni ta'minlash muammolari. siyosiy. fan. nom. Diss. Uzbekiston respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat va jamiyat qurilish Akademiyasi. - T: 2007. – 490b
3. Sharipov Murod-Mirza Sharifjon o'g'li. Markaziy Osiyoda xavfsizlik va barqarorlikni ta'minlashda Shanxay Hamkorlik Tashkiloti(ShHT)ning ahamiyati. siyosiy. fan. nom Diss.avtoref. O'zbekiston Respublikasi Tashki ishlar vazirligi. Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti. -Toshkent: 2007. - B.26.
4. Sirojov O, Ochilovich. Mintaqaviy m\ ammolar va ularni bartaraf etishda Uzbekiston omili. Avtoref. siyosiy. fan. nom. - Toshkent:2005.
5. Ziyamov N.Sh. Rol Uzbekistana v razvitii mejtosudarstvennogo, ekonomicheskogo i kulturnogo sotrudnichestvo stran Sentralnoy Azii (1991-2001 gg). Diss. ist. nauk. NUUz im. Mirzo Ulugbeka. Tashkent:

VI. Davriy matbuot

1. Akaev A. Uzbekiston - barkarorlik va tinchlik tayanchi // Xalq so'zi -1996 - 25 dekabr
2. Boboev A. Hamkorlikning yangi bosqichi // Xalq so'zi -2006 -21 mart

3. Boboev A. Hamkorlikning yangi bosqichi. // Xalq so'zi, 2006 yil 21 mart
4. Boboev A. Ittifoqchilik – o'zaro hamkorlikning oliy darajasi // Adolat, 2005 yil 18 noyabr.
5. Boboev A. Uzaro hamkorlikni mustaxkamlash yo'lida // Xalq so'zi -2005 - 30 iyul
6. Boboev A. Uzaro mustahkam ishonch - manfaatli hamkorlik omili // Xalq so'zi - 2006 - 4 noyabr
7. G'afurov Ya., Xollijev A. O'zbekiston va jahon hamjamiyati.-T.: 2003.-15 b.
8. Hamkorlik ko'lami kengaymoqda // Xalq so'zi -2006 -21 yanvar.
9. Jonuzoqov A. Uzbekiston tashabbusi - tinchlik // Uzbekiston ovozi -2001 -27 dekabr.
10. Mirzaev G'. Qardoshlik va hamkorlik po'lpidan " Xalk so'zi - 2006 - 15 mart
11. Mushtarak maqsadlar yo'lidagi muhim qadam //Xalq so'zi, 2006 yil 26 yanvar.
12. Narodnoe slovo, 2005-yil 22-noyabr.
13. Narodnoe slovo, 2006-yil 23 may.
14. O'zbekiston – Rossiya: Hamkorlikning yangi ufqlari //Xalq so'zi, 2006 yil 1 yanvar.
15. O'zbekiston ovozi, 1993-yil 30-iyul.
16. O'zbekiston ovozi, 2006 yil 21 yanvar.
17. O'zbekiston ovozi" gazetasi, 2001 yil, 29 noyabr.
18. O'zbekiston ovozi" gazetasi, 2001 yil, 29 noyabr.
19. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti I.A.Karimovning SHHT davlat rahbarlari kengashining kengaytirilgan tarkibdagi majlisida so'zlagan nutqi. Xalq so'zi gazetasi, 2007 yil 17 avgust.
20. O'zbekiston va Rossiya - ittifoqchi davlatlar // Xalq so'zi -2005 -15 noyabr
21. Pravda Vostoka, 2005 yil 23-noyabr
22. Rossiya – strategik hamkor. //XXI ASR gazetasi, 2004 yil 17 iyun.
23. Soibnazarov A. Rossiya - strategik hamkor // XXI asr - 2004 - 17 iyun
24. Xalq so'zi gazetasi, 1995 yil 8 noyabr.
25. Xalq so'zi gazetasi, 1995 yil 8 noyabr.

- 26.Xalq so'zi gazetasi, 1995 yil, 21 oktyabr.
- 27.Xalq so'zi gazetasi, 1995, 21 va 22 may.
- 28.Xalq so'zi gazetasi, 2000 yil, 12-sentyabr
- 29.Xalq so'zi gazetasi, 2000 yil, 12-sentyabr
- 30.Xalq so'zi gazetasi, 2005-yil 17-noyabr
- 31.Xalq so'zi gazetasi, 2006-yil 23-may.
- 32.Xalq so'zi gazetasi, 2010 yil 12 iyun
- 33.Xalq so'zi gazetasi, 2010 yil 6 aprel
- 34.Xalq so'zi gazetasi, 2010 yil 6 aprel.
- 35.Xalq so'zi gazetasi, 21 oktyabr, 1995 yil.
- 36.Xalq so'zi gazetasi, 2006-yil, 16-may.
- 37.Андижоннома газетаси, 2011-2015 йиллар.
- 38.Норматов И. Пойдевори эзгуликка йўғрилган юрт // Халқ сўзи. 2002 йил, 9 октябр.
- 39.Нуриддинов Э. 3. Вклад Республики Узбекистана в обеспечение региональной безопасности // Общественная наука в Узбекистана. -1997. №5

VI.II Journallar.

1. G'afforov Ya. Shanxay hamkorlik tashkiloti – xavfsizlik va iqtisodiy hamkorlikni mustahkamlash yo'lida. "Ijtimoiy fikr – inson huquqlari" jurnali, 2005 yil, №4, 35-bet.

VII. Internet manbalari

1. O'zbekiston-Rossiya: hamkorlikning yangi ufqlari //http: www.press-uz.info/index.php
- 2.O'zbekiston Respublikasining xalqaro tashkilotlar bilan hamkorligi: //http:mfe.uz/uzb//xalqaro_munosabatlar/xalqaro_tashkilotlar/
- 3.O'zbekistonning xalqaro aloqalari //http://www.mfa.uz Uzbekistan